

RP 8/2026 rd

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om ändring av lagstiftningen om ungdomsstraff

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att strafflagen, lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation och lagen om verkställighet av samhällspåföljder ändras.

Enligt propositionen ska användningen av ungdomsstraff effektiviseras genom att straffets maximilängd förlängs från ett år till två år. Bedömningen av när ungdomsstraff ska dömas ut ska styras tydligare än tidigare. Den huvudsakliga målgruppen för ungdomsstraffet är fortsättningsvis unga som begått brott före 18 års ålder och som är i behov av intensivt stöd för att främja social anpassning eller för att förebygga nya brott. Ungdomsstraff ska i fortsättningen kunna dömas ut på basis av faktorer som hänför sig till brottets klandervärdhet när brottets allvar, gärningsmannens skuld sådana den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet talar för att ungdomsstraff ska dömas ut och enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff. Brottsens allvar ska alltså utgöra en alternativ grund för att döma ut ungdomsstraff. Syftet med förslagen är att ungdomsstraffet i större utsträckning ska beaktas som ett påföljdsalternativ inom dess huvudsakliga målgrupp. Ett ytterligare mål är att öka användningen av straffet särskilt i fråga om dem som för första gången gör sig skyldiga till brott samt i situationer där det för brottet eller för brott som behandlas samtidigt kan förväntas ett villkorligt fängelsestraff på 1–2 år.

Det föreslås också att bestämmelserna om sammanställning av påföljdsutredning och utredningens innehåll förtydligas. I fortsättningen ska ändamålsenligheten av påföljdsalternativ som riktar sig till unga som misstänks ha begått brott före 18 års ålder bedömas systematiskt. Myndighetssamarbetet och hänvisningen av den unga till verksamhet som stöder ett liv utan brottslighet ska intensifieras i förfarandet med påföljdsutredningar. Mer uppmärksamhet ska i fortsättningen fästas vid att påföljdsutredningen är aktuell.

Innehållet i ungdomsstraffet ska kompletteras med verksamhet som stöder ett liv utan brottslighet samt med hänvisning till studier. Till påföljden föreslås också en möjlighet att avtjäna en del av straffet genom att den unga deltar i behandling missbruk och beroendeproblematik. Orientering i arbetslivet ska fortfarande vara en del av ungdomsstraffet, och det ska i fortsättningen inte vara möjligt att avvika från den. Den flexibilitet som krävs för en effektiv och verkningfull verkställighet ska möjliggöras tydligare än tidigare, både i fråga om att minska och förstärka övervakningsåtgärder.

Genom de föreslagna ändringarna genomförs föresatsen i regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering om att utveckla bestämmelserna om ungdomsstraff så att gärningens allvar framhävs bättre än för närvarande, till exempel genom att element från samhällstjänsten inkluderas i ungdomsstraffet och genom en ökad användning av straffet.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2027. På grund av de åtgärder som krävs för verkställigheten av lagarna kan lagarna träda i kraft tidigast sex månader efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
MOTIVERING	5
1 Bakgrund och beredning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Beredning	5
2 Nuläge och bedömning av nuläget	6
2.1 Minderåriga och unga i brottsprocess- och påföljdssystemet	6
2.1.1 Om internationella skyldigheter och rekommendationer när den brottsmisstänkte och brottsdömda är 15–17 år	6
2.1.2 Utgångspunkter för nationell lagstiftning	7
2.1.3 Om brottsmisstanke och förundersökning	8
2.1.4 Om åtalsprövning och domstolsbehandling	10
2.1.5 Allmänt om påföljder och deras fastställande	10
2.1.5.1 Bestämmande av straff	10
2.1.5.2 Om straffarter och val av straffart	11
2.2 Ungdomsstraff	14
2.2.1 Bakgrunden till regleringen	14
2.2.2 Lagändringar som har påverkat ungdomsstraffet	16
2.2.3 Utredning av unga brottsmisstänkta situation	17
2.2.4 Behandling av uppgifter inom Brottspåföljdsmyndigheten och mellan myndigheter vid påföljdsutredning	19
2.2.5 Förutsättningar för dömande till ungdomsstraff	22
2.2.6 Ungdomsstraffets verkställighet, längd och innehåll	24
2.2.7 Brott mot skyldigheter och avbrytande av straffet	26
2.2.8 Straff som döms ut i stället för ungdomsstraff	27
2.2.9 Förhållandet mellan ungdomsstraff och åtgärder utanför påföljdssystemet	29
2.2.9.1 Vård, tjänster och stöd utanför påföljdssystemet som en del av påföljden	29
2.2.9.2 Förhållandet mellan barnskyddsåtgärder och ungdomsstraff	31
2.2.9.3 Medling	32
2.2.9.4 Myndigheternas samarbetsmodeller	32
2.3 Statistik om ungdomsstraff och påföljder för ungdomar	33
2.3.1 Påföljder för gärningspersoner under 18 år	33
2.3.2 Dömda ungdomsstraff	35
2.3.3 Antal påföljdsutredningar	36
2.4 Påföljder jämförbara med ungdomsstraff i andra nordiska länder	36
2.4.1 Inledning	36
2.4.2 Sverige	37
2.4.3 Danmark	39
2.4.4 Norge	40
2.4.5 Sammanfattning	42
2.5 Bedömning av nuläget	42
2.5.1 Myndighetssamarbete i brottmål begångna av minderåriga och unga	42
2.5.2 Påföljdsutredning förklaring till begränsad användning av ungdomsstraff	44
2.5.2.1 Utmaningarna vid urvalet av ungdomsstraff	44

2.5.2.2	Åklagarens prövning vid begäran om påföljdsutredning.....	44
2.5.2.3	Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av den unges situation.....	45
2.5.2.4	Barndirektivet och den unga personens påföljdsutredning.....	47
2.5.3	Problem gällande villkoren för att döma ut ungdomsstraff.....	48
2.5.4	Ungdomsstraffets struktur – verkställighet och innehåll.....	51
2.5.4.1	Stöd för ett liv utan brott.....	51
2.5.4.2	Missbrukar- och beroendevård eller -tjänster under strafftiden.....	53
2.5.4.3	Effektiv verkställighet av ungdomsstraff.....	54
2.5.4.4	Avbrott i ungdomsstraffet.....	54
2.5.5	Utmaningar relaterade till processernas varaktighet.....	55
3	Målsättningar.....	56
4	Förslagen och deras konsekvenser.....	57
4.1	Viktiga förslag.....	57
4.1.1	Ändringar i strafflagen.....	57
4.1.2	Förändringar relaterade till påföljdsutredningen.....	57
4.1.3	Ändringar i verkställighetslagen och innehållet i ungdomsstraffet.....	58
4.2	Huvudsakliga konsekvenser.....	59
4.2.1	Konsekvenser för samhället och brottsligheten.....	59
4.2.2	Konsekvenser för människogrunder, i synnerhet barn.....	60
4.2.3	Konsekvenser för myndigheterna.....	62
4.2.4	Ekonomiska konsekvenser.....	64
5	Alternativa handlingsvägar.....	66
5.1	Utökning av ungdomsstraff till åldersgruppen 18–20 år.....	66
5.2	Elektronisk övervakning som en del av ungdomsstraff.....	66
5.3	En övergripande översyn av påföljdssystemet för unga.....	67
5.4	Utveckling av innehållet i ungdomsstraff.....	68
6	Remissrespons.....	69
6.1	Remiss.....	69
6.2	Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen.....	71
6.2.1	Sammanfattning av utlåtandet.....	71
6.2.2	Beaktande av utlåtandet.....	72
7	Specialmotivering.....	72
7.1	Strafflagen.....	72
7.2	Lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation.....	76
7.3	Lagen om verkställighet av samhällspåföljder.....	81
8	Bestämmelser på lägre nivå än lag.....	85
9	Ikraftträdande.....	85
10	Verkställighet och uppföljning.....	85
11	Förhållande till andra propositioner.....	85
11.1	Samband med andra propositioner.....	85
11.2	Förhållandet till budgetpropositionen.....	86
12	Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning.....	86
	LAGFÖRSLAG.....	90
1.	Lag om ändring av 6 kap. i strafflagen.....	90
2.	Lag om ändring av lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation.....	91
3.	Lag om ändring av lagen om verkställighet av samhällspåföljder.....	93

BILAGOR	95
PARALLELLTEXTER.....	95
1. Lag om ändring av 6 kap. i strafflagen	95
2. Lag om ändring av lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation.....	96
3. Lag om ändring av lagen om verkställighet av samhällspåföljder	100
FÖRORDNINGSGUTKAST	103
Statsrådets förordning om ändring av statsrådets förordning om verkställighet av samhällspåföljder	103

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

I regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering lyfts den ökade ungdoms- och gängbrottsligheten fram som ett allvarligt problem och regeringsprogrammet innehåller flera skrivningar för att minska den. Enligt regeringsprogrammets avsnitt om säkerhet och en krisresistent rättsstat, ska regleringen av ungdomsstraff utvecklas så att gärningens allvar betonas bättre än i nuläget. Detta kan till exempel göras genom inslag av samhällstjänst och genom att öka dess användning.

Statsrådet fattade ett principbeslut om att godkänna åtgärdsprogrammet för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet (Statsrådets principbeslut OM/2024/74 (VN/24165/2023) och Åtgärdsprogram för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet 2024–2027, Betänkanden och utlåtanden, Justitieministeriets publikationer 2024:13 (nedan Åtgärdsprogram för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-847-1>). Enligt åtgärd 35 ska regleringen om ungdomsstraff utvecklas så att gärningens allvar betonas bättre än i nuläget, till exempel genom att införa inslag av samhällstjänst inom påföljden och genom att öka dess användning. Enligt åtgärd 11 utvecklas den påföljdsutredning som upprättas för misstänkta i åldern 15–20 år så att det multidisciplinära samarbetet för att utreda den ungas situation genomförs och effektiviseras. Utredningar genomförs och vid behov används de så kallade modellerna för ungdomskriminalitetsnämnder som tillämpas i Danmark, samt andra möjliga sätt att få den unge att delta i brottsförebyggande insatser utanför påföljderna, helst redan innan påföljden verkställs och även efteråt.

Den begränsade användningen av ungdomsstraff har också uppmärksammats vid beredningen av vissa tidigare lagar. Till exempel betonade riksdagens lagutskott vid regleringen av lagen om genomförandet av samhällspåföljder, vikten av att kartlägga orsakerna till den begränsade användningen av ungdomsstraff och att adekvata åtgärder vidtas för att främja användningen av påföljden. (LaUB 18/2014 rd).

1.2 Beredning

Den 8 juli 2024 tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp för att bereda ändringar i lagstiftningen gällande ungdomsstraff för att genomföra de ovannämnda skrivningarna i regeringsprogrammet och åtgärdsprogrammet för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet (VN/27263/2023-OM-8). Arbetsgruppens enhälliga betänkande sändes på remiss i oktober 2025 (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2025:54 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-481-7>). Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet med beaktande av remissresponsen till arbetsgruppens betänkande. En sammanfattning av utlåtandena (Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2026:11, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-435-0>) publicerades den 11.2.2026. Remissresponsen och beaktandet av den i det fortsatta beredningsarbetet beskrivs närmare i avsnittet om remissvaren nedan.

I beredningen har också beaktats en av justitieministeriet publicerad utredning om påföljdssystemet för unga, författad av emeritusprofessor jur.dr. Tapio Lappi-Seppälä, samt forskning inom området utförd av Institutet för kriminologi och rättspolitik (nedan Krimo), (Lappi-Seppälä, Tapio: Utredningar om påföljdssystemet för unga och tillämpningen av det i

åldersgruppen 15–17 år, JM, Utredningar och anvisningar 2024:24 (nedan Lappi-Seppälä 2024) <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-153-3>; Halén, Anna – Tuomala, Saira – Tyni, Sasu – Laurila, Tuomas: Nuorisorangaistus ja valvonnalla tehostettu ehdollinen vankeusrangaistus alaikäisten ja nuorten seuraamuslajeina, Institutet för kriminologi och rättspolitik, översikter 56/2023, <http://hdl.handle.net/10138/569960> (nedan Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024)). I utredningarna har bland annat orsakerna till den begränsade användningen av ungdomsstraff kartlagts.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

2.1 Minderåriga och unga i brottsprocess- och påföljdssystemet

2.1.1 Om internationella skyldigheter och rekommendationer när den brottsmisstänkte och brottsdömda är 15–17 år.

I skyldigheter enligt internationell rätt som rör barn och unga är minderåriga, det vill säga personer under 18 år, särskilt skyddade. Finland har ratificerat Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter, FördrS 59-60/1991, nedan Barnkonventionen). Huvudprinciperna i konventionen är förbud mot diskriminering (artikel 2), barnets bästa (artikel 3), rätten till liv och överlevnad (artikel 6) och rätten till delaktighet (artikel 12). Enligt artikel 3.1 i konventionen ska barnets bästa komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentlig eller privat socialvård, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ. Denna skyldighet gäller därför lagstiftaren, polisen, socialmyndigheten och domstolarna.

Konventionen föreskriver också bland annat att barn inte får utsättas för grym, omänsklig eller förnedrande bestraffning. Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Anhållande, häktning, eller andra former av frihetsberövande av ett barn ska ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast möjliga tid. Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt för människans inneboende värdighet och på ett sätt som beaktar behoven hos personer i dess ålder. Varje barn som misstänks eller har befunnits skyldigt att ha begått brott ska ha rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla för värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter. Dessutom ska barnet behandlas på ett sätt som tar hänsyn till barnets ålder och strävan efter att främja att barnet återanpassas i samhället. Konventionsstaterna ska söka främja införandet av lagar och förfaranden samt upprättandet av myndigheter och institutioner som är speciellt anpassade för barn som misstänkts eller dömts för brott (artikel 37 och 40).

Även andra internationella konventioner innehåller bestämmelser om barns rättigheter. Förenta nationernas internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter innehåller en bestämmelse om barnets rätt till skydd och hjälp (Förenta nationernas internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, FördrS 6/1976, artikel 10.3). Förenta nationernas internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter innehåller också bestämmelser om barnets rätt till skydd. Konventionen förutsätter också bland annat att unga lagöverträdare som är åtalade ska hållas åtskilda från vuxna personer, och deras fall ska avgöras så skyndsamt som möjligt (FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, FördrS 7-8/1976, artiklarna 10 och 24).

Den europeiska stadgan innehåller bestämmelser om skydd av barns sociala rättigheter (Den förnyade europeiska sociala stadgan, FördrS 78–80/2002). Även Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna innehåller bestämmelser om barnets och den ungas ställning och behandling. Ett barn kan med stöd av lag berövas sin frihet för att undergå skyddsuppföstran

eller för att ställas inför behörig rättslig myndighet. I fråga om offentliga rättegångar konstateras att avsteg från offentligheten kan göras bland annat om ungas intressen kräver det (Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna, FördrS 18/1990, artikel 5 och 6).

Europarådets ministerkommitté har utfärdat rekommendationer som gäller det straffrättsliga systemet för unga. År 2003 gav Europarådets ministerkommitté en rekommendation om metoder för att hantera ungdomsbrott och om ungdomsrättens roll. (Recommendation CM/Rec(2003)20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice <https://search.coe.int/cm?i=091259488020e7c6>). Enligt rekommendationen erbjuder inte det straffrättsliga systemet tillräckligt med medel som är lämpliga för hantering av unga brottslingar. Ungdomsbrott är ofta förknippade med sociala och utbildningsrelaterade behov som vuxna inte har. Dessutom betonas samarbetet mellan myndigheterna när det gäller unga gärningspersoner. År 2008 gav Europarådets ministerkommitté en rekommendation om de europeiska reglerna för unga lagöverträdare som är föremål för påföljder eller åtgärder (Recommendation CM/Rec(2008)11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures. <https://search.coe.int/cm?i=09000016805d2716>). Enligt rekommendationerna ska barnets och den ungas bästa beaktas i alla åtgärder. I rekommendationerna anges bland annat att när det gäller påföljder för unga, är förebyggande av brott, anpassning till samhället och utbildning de primära målen, medan frihetsberövande är en sista utväg. I stället för straff ska tonvikten läggas på utbildning, social integration och rehabilitering. Fastställande och verkställighet av påföljder eller åtgärder ska utgå från de unga gärningspersonernas bästa och stå i rätt proportion till hur allvarliga brotten är (proportionalitetsprincipen). Den unga personens individuella bakgrund, behov och utvecklingsstadium ska beaktas i påföljden. Dessutom bör unga involveras i beslutsfattande, familjer och samhällen engageras för att stödja den unga, och myndigheterna bör arbeta på ett multidisciplinärt sätt för att hantera ungdomsfrågor.

FN:s barnrättskommitté publicerade år 2019 den allmänna kommentaren nr. 24, som gäller barnets rättigheter i det straffrättsliga systemet. Den allmänna kommentaren framhåller flera gånger vikten av påföljder som är alternativ till fängelsestraff och betonar staternas skyldighet att i sina beslut som bedömningsgrund ta hänsyn till barnets bästa – även när barnet misstänks ha begått ett brott.

2.1.2 Utgångspunkter för nationell lagstiftning

Enligt 6 § 1 mom. i Finlands grundlag (731/1999, nedan GL) är alla lika inför lagen. Enligt 3 mom. i samma paragraf ska barn bemötas som jämlika individer och de ska ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva. Andra delar av grundlagen som är viktiga för barn är bland annat de kulturella rättigheterna i 16 §. I paragrafen regleras var och ens rätt till avgiftsfri grundläggande utbildning samt om läroplikten som utfärdas genom lag. § 19 i grundlagen handlar om rätten till social trygghet. Enligt mom. 3 i paragrafen ska det allmänna stödja familjen och andra som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt. Utifrån straffrättslig reglering är centrala grundläggande rättigheter bland annat 7 § i GL om rätten till liv samt personlig frihet och integritet, den straffrättsliga legalitetsprincipen i 8 § och rättsskyddet i 21 § i GL.

I finsk lagstiftning utgör 15 och 18 år de centrala åldersgränserna vid bedömningen av barn ur ett straffrättsligt perspektiv. Enligt 3 kap. 4 § 1 mom. i strafflagen (39/1889) förutsätts för straffansvar att gärningspersonen vid tidpunkten för gärningen har fyllt femton år. Ett brott som en person under 15 år misstänks ha begått kan utredas i förundersökningen, men barnet är inte

straffrättsligt ansvarigt för sina handlingar. I Finland omfattas minderåriga som uppnått straffmyndighetsåldern i huvudsak av samma system för brottsprocess- och påföljdssystem som vuxna.

Även om Finland inte har ett straffrättsligt system för barn eller ungdomar som är skilt från det allmänna straffrättsliga systemet, finns det ett antal särskilda bestämmelser som gäller för åldersgruppen 15–17 år. I vissa situationer gäller särskild reglering för personer under 21 år. De beteckningar som används för olika åldersgrupper och avgränsningen av åldersgrupper skiljer sig dock åt mellan olika lagstiftningsområden. Till exempel enligt 6 § i barnskyddslagen (417/2017) är ett barn en person som inte fyllt 18 år och en ung person den som är 18–22 år. Enligt 3 § i socialvårdslagen (1301/2014) avses med ung person den som är 18–24 år.

Särskild reglering för olika åldersgrupper är inom brottsprocess- och påföljdssystemet i huvudsak systematiserad som en del av regleringen för myndiga personer. Utredningen av ett misstänkt brott eller en brottslig gärning som misstänks ha begåtts av en person under 15 år regleras av förundersökningslagen (805/2011) och lagen om tvångsmedel mot misstänkta gärningsmän (806/2011). De viktigaste bestämmelserna gällande brottsprocessen och fastställande av straff finns i lagen om rättegång i brottmål (689/1997), strafflagen och i rättegångsbalken (4/1734). Verkställigheten av straff regleras i fängelselagen (767/2005) och lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015). Lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) reglerar utredningen av situationen för 15–20 åringar som misstänks för brott. Den brottsmisstänktes låga ålder beaktas vid utredning av delaktighet i brottet, bedömning av konsekvenserna av brottet och verkställighet av påföljder. De viktigaste inslagen i den särskilda regleringen för barn och ungdomar är att säkerställa att ärendena handläggs skyndsamt, att barnets rättigheter beaktas i alla skeden av behandlingen av ärendet och att ärendena utreds på ett sätt som är anpassat till barnets eller ungdomens ålder.

2.1.3 Om brottsmisstanke och förundersökning

Förundersökningen ska genomföras utan onödigt dröjsmål. När en person som inte har fyllt 18 år är misstänkt för brott eller för en brottslig gärning som han eller hon har begått före fyllda 15 år, ska förundersökning göras skyndsamt. Särskilt när det gäller unga är det viktigt att en eventuell påföljd för brottet bestäms så snabbt som möjligt, så att brottsspiralen kan brytas. Ett snabbt ingripande i en ung persons brott kan hjälpa dem att bättre förstå sambandet mellan sina handlingar och deras konsekvenser. Ett snabbt ingripande understryker också allvaret i samhällets inställning till den unges gärning. Myndigheternas verksamhet och samarbete, tillsammans med lagstiftning, visar hur allvarligt samhället förhåller sig (Förundersökningslagen 3:5 och 3:11, RP 222/2010 rd, s. 43, 189 och 195 och LaUB 8/2001 rd).

En person under 18 år som misstänks för brott, ska i förundersökningen behandlas på ett sätt som tar hänsyn till hens ålder och utvecklingsnivå. Förundersökningsmyndigheten har också en mer omfattande skyldighet än vanligt att redovisa vilka steg och åtgärder som vidtagits i förundersökningen av en misstänkt under 18 år. Det ingår också i polisens specialisering och yrke att kunna hänvisa en ung person som misstänks för ett brott till sådan verksamhet såsom medling, som kan minska risken för nya brott och som kan leda till att åtgärder avbryts (Förundersökningslagen 4:7, 4:16 och 4:17).

Förutom den misstänkte kan den misstänktes vårdnadshavare, intressebevakare eller annan laglig företrädare, närstående, biträde eller försvarare samt representant för socialvården involveras i utredningen av ett brott som en person under 18 år misstänks ha begått. I regel är den lagliga företrädaren för en brottsmisstänkt under 18 år hans eller hennes vårdnadshavare.

Domstolen ska förordna en intressebevakare för en part som är under 18 år för förundersökningen, i stället för vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare, om det finns motiverat skäl att anta att vårdnadshavaren eller annan företrädare inte opartiskt kan tillvarata barnets intresse och om det inte är uppenbart onödigt att förordna en intressebevakare. När en person under 18 år misstänks för ett brott ska socialmyndigheten underrättas om gärningen och ges möjlighet att skicka en företrädare till förhöret, om det inte är uppenbart överflödigt. Förundersökningsmyndigheten ska också utan dröjsmål överlämna förhørsprotokollet till socialmyndigheten. Avvikelse från principen att ärendet ska reserveras för socialmyndigheten aktualiseras främst i fråga om lindrigare brott. Om en minderårig upprepade gånger är misstänkt för lindriga brott, ska en anmälan om gärningen göras och en möjlighet att delta i förhöret ges (Förundersökningslagen 7:11–16, RP 222/2010 rd, s. 225).

Den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter ska övervaka att barnets bästa tillgodoses samt hjälpa barnet eller den unga personen att föra sin talan och vid behov anvisa barnet eller den unga personen rättshjälp. Vårdsområdet ska vara representerat i förundersökningen och domstolsbehandlingen av den straffbara gärning som anmälts ha begåtts av barnet, om inte vårdsområdet bedömer att närvaro uppenbart är överflödigt. Behovet av närvaro ska bedömas med utgångspunkt i barnskyddet. Det är bland annat viktigt om barnets vårdnadshavare eller intressebevakare är närvarande vid förhöret. Vid prövningen ska också arten av den straffbara gärning som barnet påstås ha begått beaktas. I synnerhet om barnet har omhändertagits med stöd av barnskyddslagen kan företrädande under förundersökningen i regel inte anses vara uppenbart omotiverat. Syftet med närvaron är dessutom att främja samarbetet mellan polis och barnskyddsmyndigheten samt att beakta barnskyddsperspektiv och ordna det stöd som barnet behöver i dessa situationer. Vårdsområdet ska vid behov hänvisa barnet till medling (barnskyddslagen 24 §, RP 252/2006 rd, s. 137) enligt lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005).

Efter det att förundersökningen blivit klar ska saken överlämnas till åklagaren för åtalsprövning eller för utfärdande av ett föreläggande eller yrkande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot. Om en brottsmisstanke överlämnas till åklagaren för åtalsprövning ska förundersökningsmyndigheten i regel inom 14 dagar efter att förundersökningen har avslutats, utöver åklagaren, även meddela socialmyndigheten och Brottsåtgärdsmyndigheten om den brottsmisstanke som gäller en ung person mellan 15–20 år. Undantag från ovanstående tidsfrist kan göras av utredningsskäl. Polisen ska också under de förutsättningar som regleras i 25 § i barnskyddslagen och i 35 § i socialvårdslagen, underrätta vårdsområdet om personer som är föremål för oro för att deras behov av stöd och service och eventuella behov av barnskydd ska kunna utredas (lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation 3 §, barnskyddslagen 25 §, socialvårdslagen 35 §).

En förundersökning kan också avslutas genom att förundersökningen läggs ned eller begränsas. Enligt 3 kap. 9 § i förundersökningslagen behöver förundersökning av brottet inte göras och en förundersökning som redan har inletts får läggas ned, om ett brott inte kan förutses medföra strängare straff än böter och brottet bedömt som en helhet ska anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. Enligt 10 kap. 3 § i förundersökningslagen kan en polisman och allmänna åklagaren i egenskap av undersökningsledare ge den som varit misstänkt för brott en muntlig eller skriftlig anmärkning, om förundersökningen läggs ned med stöd av 3 kap. 9 §. Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren besluta att en förundersökning ska begränsas mer restriktivt än normalt när det gäller ett brott som misstänks ha begåtts av en person under 18 år. Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren besluta att förundersökning inte ska göras, om åklagaren skulle låta bli att väcka åtal och inget viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver att åtal väcks (förundersökningslagen 3:10 och lagen om rättegång i brottmål 1:7).

2.1.4 Om åtalsprövning och domstolsbehandling

När den som misstänks för ett brott eller den tilltalade är under 18 år ska åklagaren skyndsamt besluta om att åtal ska väckas och själva åtalet ska väckas utan dröjsmål. När det gäller personer under 21 år som misstänks för ett brott ska åklagaren också överväga om det är nödvändigt att be Brottspåföljdsmyndigheten att genomföra en påföljdsutredning gällande den unge. Begäran om utredning ska göras inom 14 dagar från det att åklagaren fått kännedom om en ung persons brott om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet eller för flera brott som ska behandlas på en och samma gång. (lagen om rättegång i brottmål 1:8 a och lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation 4 §).

Om en svarande som inte har fyllt 18 år åtalas för ett brott för vilket, under de omständigheter som nämns i åtalet, föreskrivs strängare straff än fängelse i sex månader, ska huvudförhandlingen påbörjas inom 30 dagar från det att brottmålet blev anhängigt. Om huvudförhandlingen ställs in ska ny huvudförhandling påbörjas inom 30 dagar från den dag då huvudförhandlingen skulle ha påbörjats. Bestämmelsen ska tillämpas om svaranden är under 18 år vid tidpunkten då målet blev anhängigt (lagen om rättegång i brottmål 5:13, RP 82/1995 rd, s. 72). Domstolen ska ge den socialmyndighet som känner till situationen för den unga brottsmisstänkte samt tjänsteman vid Brottspåföljdsmyndigheten som har sammanställt påföljdsutredningen eller den person som bistår tjänstemannen, tillfälle att bli hörd i domstolen vid behandlingen av brottmålet mot den unge (lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation 8 §).

Ett brott som begåtts av en person som är under 18 år kan i högre grad leda till att åklagaren avstår från åtgärder eller låter bli att väcka åtal. Enligt 1 kap. 7 § i lagen om rättegång i brottmål får åklagaren meddela åtalseftergift för ett misstänkt brott vid vilket den som misstänks för det inte hade fyllt 18 år och som inte kan väntas medföra ett strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, och som snarare kan anses ha berott på oförstånd eller tanklöshet än på likgiltighet för förbud och påbud i lag. Med stöd av 6 kap. 12 § i strafflagen kan domstolen avstå från att döma ut ett straff.

2.1.5 Allmänt om påföljder och deras fastställande

2.1.5.1 Bestämmande av straff

Det är allmänt accepterat inom straffrätt och kriminalpolitik att målet är att behandla gärningspersoner under 18 år lindrigare än vuxna. Tillämpningen av denna princip sträcker sig till utdömandet av straffet, inklusive valet av straffart och, i vissa avseenden, verkställigheten av den. Att unga behandlas lindrigare kan motiveras på många olika sätt. En ung persons brott är ofta snarare ett uttryck för omognad och tanklöshet än för ett övervägt och medvetet beslut riktat mot rättsordningen och dess normer. Särbehandlingen grundar sig också på en förståelse för att det är normalt att en människa i uppväxtskedet prövar vissa gränser och begår misstag. I de flesta fall upphör beteendestörningarna av sig själva. Ungdomar stadda i utveckling är också mottagligare för uppfostringsåtgärder och försök att påverka deras vanor än vuxna. Det är dessutom känt att anstaltsstraffen medför större genomsnittliga olägenheter för unga. (RP 44/2002 rd, s. 202). Strävan är att undvika ovillkorligt fängelse för minderåriga gärningspersoner också på grund av de internationella avtalsförpliktelser som är bindande för Finland.

I 6 kap. 2 § i strafflagen finns en allmän bestämmelse om utdömande av straff enligt straffskalan och avvikelser från straffskalan. Enligt bestämmelsen ska straffet bestämmas i enlighet med den straffskala som gäller för brottet. Undantag från denna kan göras i enlighet med 8 § och 8 a §.

Maximistraflet enligt straffskalan får överskridas när ett gemensamt straff döms ut så som anges i 7 kap. i strafflagen.

I 6 kap. 3 § i strafflagen föreskrivs om utgångspunkterna vid bestämmande av straff. Enligt 1 mom. ska ett straff bestämmas med beaktande av samtliga grunder som enligt lag inverkar på storleken och arten av straffet samt enhetligheten i straffpraxis. Syftet med att ta hänsyn till enhetligheten i straffpraxis är att säkerställa att likvärdighetsprincipen tillämpas även vid straffmätningen. För att uppnå en enhetlig straffpraxis är det viktigt att jämföra det aktuella fallet med andra liknande brott och att ta hänsyn till de påföljder som dömts ut i dessa fall. Enligt 2 mom. är de grunder som påverkar straffmätningen de som nämns i 4–8 § i detta kapitel samt de om vilka bestäms någon annanstans i lag. Enligt 3 mom. i paragrafen ska vid bestämmande om straffart förutom de grunder som påverkar straffmätningen också bestämmelserna i 9–12 § tillämpas. Till den del som valet av straffart är ett val mellan straffarter som är olika stränga ska de allmänna straffmätningsskälerna tillämpas. (RP 44/2002 rd, s. 23 och 186–190)

I 6 kap. 4 § i strafflagen föreskrivs om den allmänna principen för straffmätning. Straffet skall mätas ut så att det står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt. Bedömningen av ett brotts skadlighet och farlighet ska relateras till brottsbeskrivningen, men den skada och fara som med hänsyn till gärningen rimligen kunde förväntas uppstå beaktas. Gärningsmannens skuld avser i sin tur både motiven till gärningen och den skuld som gärningen ger uttryck för. (RP 44/2002 rd, s. 187–190)

Enligt 6 kap. 8 § i strafflagen bestäms straffet enligt en lindrigare straffskala bland annat om gärningspersonen har begått brottet innan han eller hon fyllde 18 år. Detta innebär att gärningspersonen får dömas till högst tre fjärdedelar av det maximala fängelse- eller bötesstraff för brottet och lägst det minimum i den straffart som föreskrivs för brottet. Om livstidsfängelse kunde följa på brottet, är maximistraflet i stället för livstidsfängelse fängelse i tolv år och minimistraflet fängelse i två år. Om gärningspersonen har begått brottet när han eller hon var under 18 år, och om det föreskrivna strängaste straffet för brottet är fängelse på viss tid, kan domstolen döma till böter i stället för fängelse, om det finns särskilda skäl för detta.

2.1.5.2 Om straffarter och val av straffart

Inledning

Fastställande av straffet omfattar både straffmätning (beslut om straffets stränghet) och valet av påföljdstyp.

Enligt 6 kap. 1 § 1 mom. i strafflagen är allmänna straffarter ordningsbot, böter, villkorligt fängelse, samhällstjänst, övervakningsstraff och ovillkorligt fängelse. Enligt 2 mom. i samma paragraf är ungdomsstraffet ett särskilt straff för ett brott som någon har begått före fyllda 18 år. Som tilläggsåtgärd till det villkorliga fängelsestraffet kan böter, samhällstjänst eller övervakning dömas ut i enlighet med 10 § i ovanstående kapitel.

De enskilda bestämmelserna i strafflagen om val av straff gäller främst valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelsestraff samt förutsättningarna för att använda tilläggsåtgärd till villkorligt fängelsestraff och samhällstjänst. Det finns exempelvis inga uttryckliga bestämmelser om valet av påföljd mellan böter och fängelse; i bedömningen av valet tillämpas i stället de ovan nämnda allmänna principerna för straffets bestämning. I praktiken är valet av straffart en del av domstolens samlade prövning vid bestämmande av straff, där hänsyn tas till de lagstadgade brottspecifika straffskalorna samt de allmänna grunderna för straffmätning, det

vill säga alla grunder som enligt lag påverkar straffets omfattning och art samt enhetligheten i straffpraxis.

Bötesstraff

När det gäller böter kan konstateras att för personer under 18 år fastställs dagsböternas penningbelopp vanligtvis till minimibeloppet, alltså sex euro, eftersom unga ofta inte har några betydande inkomster. Åklagaren och polisen kan besluta om påföljder utanför domstol enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot (754/2010). Förfarandet tillämpas i enkla och klara ärenden, där bötesstraff kan föreläggas för en förseelse, för vilken inte har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader eller ordningsbot för förseelse för vilken ordningsbot särskilt har föreskrivits som straff i lag. Ändringar av lagens tillämpningsområde har föreslagits, men dessa skulle inte gälla för brott som begås av personer under 18 år (Övergripande översyn av bötesförfarandet (smidigare straffprocess I-fas, OM061:00/2023)). Enligt 2 a kap. 4 § i strafflagen får vite inte förvandlas till fängelse bland annat om böterna har förelagts i ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot eller om det brott som har föranlett böterna har begåtts innan gärningsmannen hade fyllt 18 år.

Ovillkorligt fängelsestraff

För ett brott som begåtts av en person under 18 år får man enligt 6 kap. 9 § i strafflagen inte döma till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl. Fängelsestraff regleras närmare i kap. 2 c i strafflagen. Fängelse på viss tid döms ut för minst fjorton dagar och högst tolv år eller, när gemensamt straff bestäms enligt 7 kap., för femton år. Ett tidsbestämt fängelsestraff innefattar i regel villkorlig frigivning, vilket innebär att en fånge som dömts till ovillkorligt fängelse får avtjäna resten av straffet i frihet. För personer som var under 21 år när brottet begicks, finns en särskild bestämmelse enligt vilken en fånge som regel ska friges villkorligt när han eller hon har avtjänat hälften av straffet eller, som innan brottet begicks inte avtjänat ett fängelsestraff i fängelse ska friges villkorligt när en tredjedel av straffet för ett brott avtjänats. Villkorlig frigivning innebär en prøvotid, som till sin längd motsvarar resten av straffet samt övervakning av den villkorliga frigivningen, som beslutas av Brottspåföljdsmyndigheten. En fånge som friges villkorligt ställs för den tid prøvotiden pågår under övervakning, om brottet har begåtts innan han eller hon fyllt 21 år (lagen om verkställighet av samhällspåföljder 70 §).

Samhällstjänst

Enligt 6 kap. 12 § i strafflagen ska en gärningsperson som döms till ett tidsbestämt ovillkorligt fängelsestraff på högst åtta månader, i stället dömas till samhällstjänst, om inte ovillkorliga fängelsestraff, övervakningsstraff, tidigare samhällstjänststraff, fortsatt brottslig verksamhet eller andra vägande skäl anses utgöra hinder för att döma till samhällstjänst. För att gärningsmannen ska kunna dömas till samhällstjänst krävs det att han eller hon har samtyckt till att straffet döms ut som samhällstjänst och att han eller hon kan antas klara av den. Vid prövningen av de tidigare straffens betydelse ska det faktum att gärningsmannen har begått brottet innan han eller hon fyllde 21 år betraktas som en omständighet som talar för att samhällstjänst ska dömas ut.

Samhällstjänstens innehåll och den dömdes skyldigheter föreskrivs närmare i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Samhällstjänst som utdöms för ett brott begånget av en person innan han eller hon har fyllt 21 år kan dessutom innefatta uppgifter och program som

främjar den sociala handlingsförmågan och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa (Lag om verkställighet av samhällspåföljder 37 §).

Övervakningsstraff

Enligt 6 kap. 12 a § i strafflagen döms en gärningsman som döms till ovillkorligt fängelsestraff på högst sex månader, under vissa förutsättningar, istället till ett övervakningsstraff av samma längd. Ett av villkoren är att det ska anses motiverat att döma ut ett övervakningsstraff för att upprätthålla eller främja den dömdes sociala färdigheter. För att ett övervakningsstraff ska kunna dömas ut krävs bland annat att gärningspersonen har gett sitt samtycke till att straffet utdöms som ett övervakningsstraff. Innehållet i övervakningsstraffet och den dömdes skyldigheter föreskrivs närmare i lagen om verkställighet av samhällspåföljder.

Villkorligt fängelse

När villkorligt fängelse döms ut, skjuts verkställigheten av straffet upp för en prøvotid som uppgår till minst ett och högst tre år. (Strafflagen 2 b:3). Det villkorliga fängelsestraffet förfaller, om det inte bestäms att straffet ska verkställas. Enligt kap. 2 b 5 § 1 mom. i strafflagen kan domstolen bestämma att ett villkorligt fängelsestraff ska verkställas, om den dömden under prøvotiden begår ett brott för vilket han eller hon enligt domstolens prövning borde dömas till ovillkorligt fängelse eller kombinationsstraff och om åtal för detta brott har väckts inom ett år från prøvotidens utgång.

I 6 kap. 9 § i strafflagen föreskrivs förutsättningarna för att döma ut ett villkorligt fängelsestraff. Bestämmelsen fastställer också valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse. Enligt 9 § 1 mom. kan ett fängelsestraff på viss tid som uppgår till högst två år förklaras villkorligt, om det inte med hänsyn till hur allvarligt brottet är, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet förutsätts att ovillkorligt fängelse döms ut. Som anges ovan får inte för ett brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl. Vid prövningen av huruvida det finns vägande skäl ska hänsyn tas till gärningsmannens placering i en barnskyddsanstalt som avses i 57 § i barnskyddslagen. I förarbetena som gäller ändring av bestämmelsen har det preciserats att en placering på en barnskyddsanstalt ska beaktas som en omständighet som talar för att villkorligt fängelse ska dömas ut. Syftet med bestämmelsen är att styra valet av påföljd så att man väljer ett arrangemang där man med hjälp av de metoder som hör till barnskyddet och till övervakningen av villkorligt fängelse kan få till stånd en effektiv helhet av kontroll och stöd (RP 215/2014 rd, s. 89). Ett fängelsestraff som uppgår till högst två år kan förklaras villkorligt, oberoende av om straffet döms ut för ett eller flera brott. Det är således endast straffets längd som har betydelse. Ju närmare tvåårsgränsen det straff som döms ut är, desto färre är möjligheterna att använda villkorliga fängelsestraff (RP 44/2002 rd, s. 205).

Tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse

I 6 kap. 10 § i strafflagen föreskrivs om tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse. Om villkorligt fängelse inte anses vara ett tillräckligt straff för brottet, kan enligt 1 mom. i paragrafen dessutom böter dömas ut eller, om det villkorliga fängelsestraffet är åtta månader eller längre, samhällstjänst i minst 14 och högst 120 timmar. I 2 mom. i paragrafen föreskrivs att den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under ett år och tre månader, om detta behövs för att förhindra återfall i brott med beaktande av gärningsmannens tidigare brottslighet och personliga förhållanden samt de omständigheter som har lett till brottet; eller om villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff för brottet och det villkorliga fängelsestraffet är minst åtta månader. Enligt

3 mom. i paragrafen kan den som inte hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under ett år och tre månader, om detta ska anses motiverat för att främja gärningsmannens anpassning i samhället eller för att förhindra återfall i brott.

Enligt 4 mom. i paragrafen kan tilläggspåföljd samtidigt dömas ut både som böter och i 2 eller 3 mom. avsedd övervakning. I fråga om böter, samhällstjänst och övervakning som döms ut utöver villkorligt fängelse gäller vad som föreskrivs särskilt. Med hänvisningen avses de allmänna bestämmelserna om de ovannämnda påföljderna. Samhällstjänst som dömts ut som tilläggspåföljd kan dock förvandlas till fängelse i minst fyra och högst 120 dagar. Innehållet och verkställigheten av den övervakning samt samhällstjänst som avses i 2 och 3 mom. regleras i lagen om verkställighet av samhällspåföljder.

Böter som tilläggsstraff och samhällstjänst kan dömas ut, om enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff för brottet. Vid övervägandet betonas då bedömningen av gärningens klandervärdhet. För vuxna som begått brott efter 21 års ålder kan beslut om övervakning baseras på personliga skäl eller på brottets klandervärdhet. Användningen av övervakning som åläggs en person under 21 år är inte så starkt knuten till gärningarnas klandervärdhet, utan vid övervakningen ligger tyngdpunkten på att främja gärningspersonens anpassning i samhället eller på den bedömning av ändamålsenligheten som gäller återfallsrisken enligt 6 kap. 10 a § i strafflagen. Syftet med övervakningen och ungdomsstraff är att försöka påverka den unge personen att sluta begå brott.

Enligt 60 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder omfattar övervakningen av den som dömts till villkorligt fängelse, regelbundna möten mellan övervakaren eller biträdande övervakaren och den dömda. Syftet med mötena är att följa den dömdes förhållanden och förändringarna i dem samt att främja den dömdes beredskap för ett liv utan kriminalitet. Övervakningen kan även omfatta uppgifter och program som främjar den dömdes sociala handlingsförmåga. Övervakarmötena samt de uppgifter och program som hör till övervakningen får omfatta högst 12 timmar per månad, av skäl som hänför sig till den intensitet med vilken programmet ska genomföras eller av andra särskilda skäl dock högst 24 timmar. Antalet timmar per månad kan variera under övervakningen, i enlighet med vad som krävs för att övervakningen ska kunna verkställas på ett ändamålsenligt sätt. För den som hade fyllt 21 år när han eller hon begick brottet kan övervakningen dessutom omfatta högst 30 timmars deltagande i rehabilitering eller öppen vård som tillhandahålls av en offentlig eller privat serviceproducent och sker på ett sätt som godkänts av Brottsförhållningsmyndigheten. Om det efter att övervakningen fortgått i minst sex månader har blivit uppenbart att fortsatt övervakning inte är behövlig, kan Brottsförhållningsmyndigheten på framställning av övervakaren avsluta övervakningen.

2.2 Ungdomsstraff

2.2.1 Bakgrunden till regleringen

Utvecklingen av systemet för samhällspåföljder inleddes på allvar i början av 1990-talet genom införandet av samhällstjänst och har fortsatt genom att en särskild lag om verkställighet av samhällspåföljder stiftats samt genom vidareutveckling av enskilda påföljder.

En särskild samhällspåföljd för unga gärningspersoner, ungdomsstraffet, infördes kort efter regleringen av samhällstjänst, delvis som en följd av de positiva erfarenheterna av samhällstjänst. År 1993 föreslog det så kallade strafflagsprojektet att ungdomsstraff skulle införas. Förslaget ledde till en proposition från regeringen (RP 251/1994 rd) om en lag om ungdomsstraff, som dock förföll i och med riksdagsvalet. Under följande regeringsperiod

tillsatte justitieministeriet en arbetsgrupp för att bereda ett förslag om ungdomsstraff. Arbetsgruppens betänkande, som i stort sett överensstämde med den tidigare propositionen, ledde till regeringens proposition och regleringen av lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff (lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff (1058/1996), RP 109/1996 rd). Lagen trädde i kraft den 1 februari 1997. För första gången i Finlands historia skapade lagen en särskild tidsbestämd påföljd för ungdomar, inom domkretsen för de sju tingsrätter som valts ut som försöksområde. Försökslagens giltighetstid förlängdes två gånger, till slutet av 2004 (lagarna 1092/1999 och 1471/2001). Under försöksperioden eftersträvades en ökning av antalet fall genom att ändra den tillämpningspraxis som hade etablerats genom lagens förarbeten, enligt vilken utdömning av ungdomsstraff i regel förutsatte att personen tidigare minst en gång hade dömts till villkorligt fängelse (se RP 188/1998 rd, s. 1–3 och LaUB 27/1998 rd, s. 2).

Under den tid som försökslagen gällde, fortsatte utvecklingen av ungdomsstraffet genom en kommission som tillsatts av justitieministeriet med uppgift att på ett övergripande sätt granska påföljdssystemet för unga gärningspersoner. Ungdomsbrottskommittén överlämnade sitt betänkande till justitieministeriet (Ungdomsbrottskommissionens betänkande, kommittébetänkande 2003:2, Justitieministeriet, <http://urn.fi/URN:ISBN:952-466-014-8>). En betydande ändring av det ungdomsstraff som tillämpades under försökslagen och som föreslogs i betänkandet var att ungdomsstraff helt eller delvis skulle kunna verkställas som mental- eller missbrukarvård. Om verkställandet av ungdomsstraffet däremot misslyckades, skulle ett ovillkorligt fängelsestraff av särskilda skäl kunna dömas ut i stället för den del som inte fullgjorts. Ett av de uttalade målen för ungdomsbrottskommittén var också att kvalitativt förbättra handläggningen av ungdomsbrott och att öka åtgärdernas effektivitet. När kommitténs arbete var avslutat, inrättade justitieministeriet en fortsättningsarbetsgrupp med uppdrag att utifrån ungdomsbrottskommitténs förslag och de utlåtanden som inkommit, utarbeta ett förslag till regeringsproposition som bland annat skulle innehålla bestämmelser för ungdomsstraff. Arbetsgruppen fortsatte att som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet bereda ett permanent införande av ungdomsstraffet.

Ungdomsstraffet blev, med vissa reformer och utveckling, en permanent del av det finska straffsystemet år 2005 (lag 1196/2004, RP 102/2004 rd). Enligt regeringens proposition om att göra tillämpningen av ungdomsstraff permanent, utgick regleringen från behovet av att diversifiera utbudet av påföljder i frihet och att vid fastställandet av straffet, beakta livssituationen för den unga person som dömts för ett enskilt brott. Ungdomsstraff definierades som en påföljd för personer under 18 år, där man försökte kombinera aspekter av bestraffning med socialisering som syftar till att förebygga fortsatt brottslighet. Målet med regleringen av ungdomsstraff fastställdes tydligt till att både påvisa allvaret i det begångna brottet och samtidigt genom stöd och vägledning hjälpa den unge att leva ett liv i enlighet med samhällets regler. Under lagens förarbete lyftes också problemen med lämplighetsprövningen fram samt den begränsade användningen av straffet. En orsak till problemen ansågs vara de samarbetsproblem som uppstod mellan de myndigheter som ansvarar för urvalsförandet, socialmyndigheten och Kriminalvårdsväsendet. Ett annat problem var att de anställda på Kriminalvårdsväsendet kände sig trötta på försöket som upprepade gånger förlängdes, då ungdomsstraffprocessen krävde stora resurser och arbetsinsatser av dem. I förarbetet uppmärksammades också att en del ungdomsstraff avbröts på grund av allvarligt missbruk eller psykiska problem.

Utänför lagförslagen hamnade bland annat ett förslag om att låta ungdomsstraff även omfatta personer som begått brott vid 18–20 års ålder, samt att ansluta arbetsservice samt mental- eller missbrukarvård till ungdomsstraffet. Eftersom det ändå ansågs motiverat att fortsätta de förberedande åtgärderna för dessa delar, överlämnade ungdomsbrottsarbetsgruppen sitt betänkande till justitieministeriet strax före ikraftträdandet av lagen om ungdomsstraff. (Justitieministeriets arbetsgruppsbetänkanden: Betänkande av ungdomsbrottsarbetsgruppen

2004:12 (OM025:00/2003) <http://urn.fi/URN:ISBN:952-466-172-1>). I betänkandet föreslogs att ungdomsstraffets tillämpningsområde skulle utökas till brott som begåtts vid 18–20 års ålder. Även ändringar i ungdomsstraffets innehåll föreslogs. Ett förslag var att förbättra effektiviteten i ungdomsstraffet genom oavlönat arbete och arbetsträning för 18–20-åringar. Dessutom föreslogs en möjlighet att inkludera mental- eller missbrukarvård i ungdomsstraffet, antingen som öppen vård, institutionsvård eller en kombination av dessa. I rapporten föreslogs också ett antal andra förändringar av behandlingen av ungas brottmål och av påföljdssystemet, exempelvis tvångsåtgärden ungdomsvård och ny reglering för att utreda den ungas situation. Förslagen i ungdomsbrottsarbetsgruppens betänkande om ungdomsarest, en utökning till åldersgruppen 18–20 år och om att anknyta vård till ungdomsstraffet ledde slutligen, efter de utlåtanden som lämnades om betänkandet, inte till några författningsändringar.

2.2.2 Lagändringar som har påverkat ungdomsstraffet

Efter att ungdomsstraffet infördes permanent har några ändringar genomförts i regleringen av ungdomsstraff samt i lagstiftningen som rör unga i straffrättsliga processer och påföljder.

År 2010 förtydligades utredningen av situationen för en ung person misstänkt för brott genom att personutredningen ersattes med en påföljdsutredning. Ett av syftena med påföljdsutredningen var att bedöma hur valet av påföljd kunde bidra till den unges anpassning i samhället eller för att förhindra återfall i brott (lagarna 633/2010, 634/2010 och 635/2010, RP 229/2009 rd). Samtidigt moderniserades lagstiftningen om den övervakning som kan dömas ut som förstärkning av villkorligt fängelse för personer under 21 år. Den unges övervakning fastställdes ha som syfte att stödja den övervakades anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott, vilket redan hade varit ett centralt mål för övervakningen i lagen om unga förbrytare från 1940. Bestämmelsen i 6 kap. 10 § i strafflagen ändrades vad gäller övervakning av villkorligt fängelse, bland annat genom att övervakningstiden bestämdes till ett år och tre månader. Detta innebar att övervakningstiden, som tidigare var kopplad till prövotiden för det villkorliga fängelsestraffet, nu var kortare än prövotiden för det villkorliga fängelsestraffet. Övervakningstiden på ett år och tre månader motiverades i propositionen med att rätt tidpunkt för ingripande och stödåtgärder är av avgörande betydelse för att förbättra den unga gärningspersonens livsfärdigheter och att anamma ett liv som inte innefattar kriminalitet. I regeringens proposition lyftes också förhållandet mellan övervakning av villkorligt fängelse och ungdomsstraff fram.

År 2015 reglerades en enhetlig lag om samhällspåföljder och de separata lagarna om ungdomsstraff och övervakning av villkorligt fängelse upphävdes (lag 400/2015, RP 215/2014 rd). I praktiken förblev bestämmelserna om ungdomsstraffets innehåll och verkställighet innehållsmässigt nästan oförändrade i förhållande till lagen om ungdomsstraff, men i förarbetena beaktades den begränsade användningen av påföljden. Syftet var att förtydliga regleringen av ungdomsstraffet i förhållande till övervakning utöver villkorligt fängelse. Tre ändringar gjordes om dömande till ungdomsstraff i 10 a § 1 mom. i strafflagen. Formuleringen i inledningen av momentet ändrades från "kan dömas" till "ska dömas". Enligt motiveringen till ändringen föreskrivs i momentet vissa förutsättningar för att döma till ungdomsstraff, och när dessa uppfylls är avsikten att ungdomsstraff ska användas. I 1. mom. 2 punkten om villkoren för dom infördes ytterligare ett förtydligande, enligt vilket det vid övervägande av ungdomsstraff ska bedömas om villkorligt fängelse förenat med övervakning kan anses tillräckligt för att främja personens anpassning i samhället eller för att förhindra återfall i brott. Genom ändringarna eftersträvades att säkerställa en övergripande översyn av påföljdsoptionerna samt att tydligt visa påföljdernas inbördes stränghetsgrad. Ordet "och" i slutet av momentet ändrades till "eller", så att det för att utdöma ett ungdomsstraff fortsättningsvis räckte med att endast ett av de två målen uppfylldes genom påföljden.

Lagen om verkställighet av samhällspåföljder ändrades senare genom att bestämmelser om övervakning som döms ut i samband med villkorligt fängelse även infördes för personer som fyllt 21 år. När det gäller personer över 21 år infördes, till skillnad från den övervakning som avser unga, möjligheten att döma ut övervakning också på grund av att villkorligt fängelse ensamt skulle anses vara ett otillräckligt straff för brottet. Den nya lagstiftningen gjorde det också möjligt att inkludera missbrukarvård eller rehabilitering med samtycke i påföljden (lag 272/2019, RP 120/2018 rd).

Vissa procedurmässiga ändringar gjordes i regleringen som gäller påföljdsutredningar för unga som misstänks för brott och handläggning av brottmål som rör unga, när Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (325/2019, RP 177/2018 rd) verkställdes 2019. En av utgångspunkterna med direktivet var att säkerställa att en individuell bedömning av ett barn som misstänks för ett brott görs i ett så tidigt skede som möjligt av förfarandet, och innan åtal väcks.

2.2.3 Utredning av unga brottsmisstänkta situation

En viktig del av processen för att döma till ungdomsstraff är att identifiera de faktorer i den unges personliga livssituation som har bidragit till brottet och hur valet av påföljd kan bidra till att främja den unga personens anpassning i samhället och att förhindra återfall i brott. Lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation tillämpas inför åtalsprövning, bestämmande av påföljd och verkställighet av påföljd för en ung person som misstänks för ett brott som han eller hon har begått som 15–20-åring.

Enligt 3 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska förundersökningsmyndigheten inom 14 dygn efter det att förundersökningen om en ung person har blivit klar, anmäla den unga personens brott till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten. Anmälan behöver dock inte göras, om: 1) förundersökningen har avslutats utan att ärendet har överlämnats till åklagaren för prövning; eller 2) det i ärendet iaktas ett förfarande enligt lagen om föreläggande av böter och ordningsbot eller militärt disciplinförfarande. När en ung person misstänks medverka i sådan brottslig verksamhet där hemliga tvångsmedel riktas mot någon av de brottsmisstänkta och det finns särskilt vägande skäl att befara att förundersökningen äventyras, om den unga personen i samband med att påföljdsutredningen sammanställs får veta något om de hemliga tvångsmedlen, får undersökningsledaren besluta att tidsfristen för anmälan enligt 1 mom. börjar löpa senast när förundersökningen om den brottsliga verksamheten i fråga blir klar.

Förundersökningsmyndigheten ska således, utöver åklagaren, delge information om alla misstankar om brott som inte är obetydliga som gäller personer under 21 år, både till Brottspåföljdsmyndigheten och till den myndighet inom välfärdsområdet som ansvarar för socialvården. Det ursprungliga syftet med bestämmelsen var att uppgifterna skulle användas för att utreda den sociala situationen och för att hänvisa till eller ordna med nödvändiga stödåtgärder och tjänster (RP 229/2009, s. 20).

Motsvarande reglering som styr bedömningen av stöd- och servicebehov finns i 35 § i socialvårdslagen och 25 § i barnskyddslagen. Enligt 35 § i socialvårdslagen om en sådan yrkesutbildad person inom hälso- och sjukvården som avses i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården, en socialkurator eller en anställd hos socialväsendet, undervisningsväsendet, idrottsväsendet, barndagvården, räddningsverket, Nödcentralsverket, Tullen, polisen, Brottspåföljdsmyndigheten, Arbetskraftsmyndigheten, Folkpensionsanstalten eller utsökningsmyndigheten i sitt arbete har fått kännedom om en person vars behov av socialvård är uppenbart, ska han eller hon styra personen till att söka socialservice eller om

personen samtycker till det kontakta den myndighet som ansvarar för välfärdsområdets socialvård, så att stödbehovet kan bedömas. Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, eller om ett barns bästa absolut kräver det, ska de personer som anges ovan utan dröjsmål göra en anmälan om behovet av socialvård trots sekretessbestämmelserna. Även någon annan än en person som avses i bestämmelsen kan göra en anmälan trots sekretessbestämmelser som gäller honom eller henne. I 25 och 25 c § i barnskyddslagen finns bestämmelser om att göra en barnskyddsanmälan och en föregripande barnskyddsanmälan. Bestämmelser om bedömning av servicebehovet i 36 § i socialvårdslagen.

I 25 § i barnskyddslagen föreskrivs om instanser som är skyldiga att utan dröjsmål och trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till välfärdsområdet, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds. Bestämmelsen gäller både polisen och Brottspåföljdsmyndigheten. Bestämmelser om utredning av barnskyddsbehovet föreskrivs i 26 § i barnskyddslagen.

Enligt 5 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska åklagaren när hon eller han har fått kännedom om en ung persons brott inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning, om ett strängare straff än böter är att vänta för brottet eller för flera brott som ska behandlas på en och samma gång. En påföljdsutredning behöver dock inte begäras om ett sådant undantag är motiverat med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet och om det är förenligt med den unge brottsmisstänktes bästa. I praktiken genomför åklagaren en bedömning om påföljdsutredning ska begäras, utifrån de uppgifter hon eller han har om brottet, den brottsmisstänktes tidigare brottslighet, regleringen av fastställande av allmänt straff samt utifrån rättspraxis. Viktigast här är de uppgifter som framkommit vid förundersökningen och ur straffregistret.

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för utarbetandet av påföljdsutredningen. Enligt 5 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska Brottspåföljdsmyndigheten inom 30 dygn från åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. För att göra bedömningen ovan ska Brottspåföljdsmyndigheten i samarbete med socialmyndigheten skaffa fram och sammanställa information om personens levnadsförhållanden, särskilt rusmedelsmissbruk, missbrukarrehabilitering, mentala hälsa, användning av mentalvårdstjänster, behov av övriga tjänster och stödåtgärder och om andra omständigheter som väsentligt hör samman med hans eller hennes sociala situation. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den misstänktes sociala situation som behövs för påföljdsutredningen även från andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer. Utifrån sin bedömning ska Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en skriftlig påföljdsutredning som även innehåller väsentlig information om den unge brottsmisstänktes sociala situation. Påföljdsutredningen ska också innehålla sådana andra utredningar eller utlåtanden med anledning av brott som åklagaren har begärt för utdömande av en samhällspåföljd. Med en utredning eller ett utlåtande som åklagaren begär avses till exempel en utredning om lämpligheten för samhällstjänst eller en plan för hur ett ungdomsstraff ska verkställas (RP 229/2009 rd, s. 22).

I påföljdsutredningen görs alltså en bedömning av hur påföljden kan främja unga brottsmisstänkta anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott. I detta sammanhang ska också risken för återfall i brott bedömas. Utgångspunkten för Brottspåföljdsmyndighetens övervägande är numera åklagarens begäran, dvs. vilken påföljd åklagaren yrkar på för den unge. Brottspåföljdsmyndighetens bedömning om påföljd kan

utgöras av villkorligt fängelse jämte tilläggsstraff, ungdomsstraff, ovillkorligt fängelse och samhällstjänst och övervakningsstraff som döms ut i stället för ovillkorligt fängelse. Det är dock möjligt att Brottspåföljdsmyndigheten i sitt utlåtande lyfter fram omständigheter som gör det motiverat att döma den misstänkte exempelvis till böter eller att avstå från att åtala eller döma till straff (RP 229/2009 rd, s. 22).

Påföljdsutredningen ska för att utreda den sociala situationen inkludera väsentliga uppgifter såsom uppgifter om den unges familjeförhållanden, vänkrets, försörjning, skolgång eller studier, arbete, hälsotillstånd, droganvändning, brott och eventuella asociala attityder. Vid utarbetandet av utredningen har Brottspåföljdsmyndigheten vanligtvis tillgång till uppgifter om bland annat eventuella bedömningar av servicebehov som har gjorts med stöd av socialvårdslagen och barnskyddslagen. De stödåtgärder som planerats och organiserats för den unge liksom tjänsterna inom social-, hälso- och missbrukarvården är också av stor betydelse vid utarbetandet av påföljdsutredningen. Att hänvisa den unge till den socialservice han eller hon behöver utgör en väsentlig del av utredningen av den sociala situationen. (RP 229/2009 rd, s. 22).

Enligt 7 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska den brottsmisstänkte ges ett tillfälle att bli hörd i samband med utredningen. Påföljdsutredningen kan dock göras utan att den unge hörs, om hörandet är uppenbart onödigt eller om han eller hon har vägrat bli hörd eller inte påträffats. I fråga om en misstänkt som är yngre än 18 år ska också vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare eller annan person som svarar för den misstänktes vård och fostran ges tillfälle att bli hörd. Utgångspunkten vid upprättandet av utredningen är att den brottsmisstänkte hörs. Det är Brottspåföljdsmyndighetens skyldighet att vidta åtgärder för att höra den misstänkte. Å andra sidan är den misstänkte inte skyldig att delta i utredningen. Syftet med hörandet är att ge myndigheterna möjlighet att kontrollera och skaffa de uppgifter de behöver. Samtidigt har den misstänkte möjlighet att delta i utredningen om sig själv och föra fram omständigheter kring sina förhållanden. Kallelsen till att bli hörd och själva hörandet kan ske under fria former.

Enligt 7 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska i samband med påföljdsutredningen dessutom behövliga myndigheter och experter höras. I samband med dessa utredningar kan sådana frågor om till exempel social- och hälsovården uppkomma som kräver sådan sakkunskap som den som gör utredningen inte själv har (RP 229/2009 rd, s. 24).

Enligt 8 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation ska domstolen vid behov försäkra sig om att påföljdsutredningen står till förfogande vid domstolsbehandlingen. I de flesta fall fogar åklagaren i praktiken påföljdsutredningen till stämningsansökan som lämnas till tingsrätten. Undantag från denna huvudregel ska endast kunna göras i brådskande fall. Domaren eller den medlem av rätten som ansvarar för ärendets behandling ska se till att påföljdsutredningen står till förfogande. I förekommande fall ska domstolen be Brottspåföljdsmyndigheten att utarbeta en påföljdsutredning samt påskynda den så att den är tillgänglig vid huvudförhandlingen i målet. (RP 229/2009 rd, s. 24–25)

2.2.4 Behandling av uppgifter inom Brottspåföljdsmyndigheten och mellan myndigheter vid påföljdsutredning

Vid regleringen av lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation, beaktade riksdagens lagutskott i sitt betänkande, att utredningen av situationen för en ung brottsmisstänkt förutsätter ett nära samarbete och smidig kommunikation mellan olika myndigheter och andra instanser. Detta anses nödvändigt för att de ungas individuella situation kan beaktas bland annat när de hörs, när information inhämtas och när utredningen behandlas i domstol. Det ansågs extra viktigt med tillgång till socialmyndighetens yrkeskompetens och information om den unges

levnadsförhållanden och behov av stödåtgärder under utarbetandet av den unges påföljdsutredning. (LaUB 6/2010, s. 3).

Brottspåföljdsmyndigheten samarbetar med social- och hälsovårdspersonal under förfarandet för påföljdsutredningen och verkställandet av straffet. Syftet med detta samarbete är att förbättra livssituationen för personer som är misstänkta för brott eller avtjänar straff. För att kunna utföra sitt uppdrag får Brottspåföljdsmyndigheten enligt de villkor som lagen föreskriver, uppgifter av social- och hälsovårdsmyndigheterna och andra separat reglerade instanser. Dessa uppgifter är nödvändiga bland annat för att utarbeta en påföljdsutredning, för att upprätta och genomföra en plan för strafftiden samt för att säkerställa både att påföljden verkställs på ett korrekt sätt och kontinuiteten i stödåtgärderna. Varje myndighet och aktör ansvarar för utlämnande och lämplig användning av uppgifterna i enlighet med bestämmelserna inom det egna förvaltningsområdet.

Lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021) tillämpas på behandlingen av personuppgifter vid verkställighet av straff, verkställighet av häktning och andra uppgifter som ålagts Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021). Regleringen gäller bland annat situationer där en brottsmisstänkt är föremål för en påföljdsutredning inför dom av samhällspåföljd eller en plan för strafftiden, eller andra åtgärder eller utlåtanden som görs före domslutet. I lagen anges i detalj vilka uppgifter som får behandlas och för vilka ändamål.

På rätten till information och annat utlämnande av personuppgifter ur myndigheternas personregister, tillämpas också vad som föreskrivs om offentlighet i myndigheternas verksamhet. När det gäller Brottspåföljdsmyndighetens verksamhet regleras behandlingen av personuppgifter också av lagen om behandling av personuppgifter i brottmål och vid upprätthållandet av den nationella säkerheten (1054/2018, den så kallade dataskyddslagen för brottmål).

I lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) regleras om utlämnande av sekretessbelagda handlingar och den information som de innehåller. Enligt 26 § 1 mom. i lagen kan en myndighet lämna ut uppgifter ur en sekretessbelagd myndighetshandling 1) om i lag särskilt tagits in uttryckliga bestämmelser om rätten att lämna ut eller att få uppgifter, eller 2) när sekretessplikt har föreskrivits till skydd för någons intressen och denne samtycker till att uppgifter lämnas ut. Enligt 29 § i lagen kan en myndighet till en annan myndighet lämna ut uppgifter ur sekretessbelagda handlingar, om 1) i lag särskilt tagits in uttryckliga bestämmelser om rätten att lämna ut eller att få uppgifter; 2) sekretessplikt har föreskrivits till skydd för någons intressen och denne samtycker till att uppgifter lämnas ut.

Enligt 9 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation har Brottspåföljdsmyndigheten utan hinder av sekretessbestämmelserna rätt att för sammanställningen av en påföljdsutredning få de uppgifter som socialmyndigheten har om den unges levnadsförhållanden, rusmedelsmissbruk, missbrukarhabilitering, mentala hälsa och användning av mentalvårdstjänster samt andra motsvarande upplysningar som behövs för påföljdsutredningen. Socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten har trots sekretessbestämmelserna rätt att för sina uppgifter enligt denna lag få de upplysningar de behöver för utredning av en ung brottsmisstänkts situation av de instanser som anges i 64 § 1 mom. i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023).

Enligt 9 § i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten får Brottspåföljdsmyndigheten behandla sådana uppgifter om socialvård som anknyter till de uppgifter som avses i 7 § och 8 § och som är nödvändiga vid utarbetande av en påföljdsutredning samt vid utarbetande, precisering, ändring och genomförande av planen för strafftiden och som gäller behovet av socialvård enligt socialvårdslagen (1301/2014) hos den brottsmisstänkte, den

dömde, fången, den häktade och den som avtjänar samhällspåföljd samt socialservice, stödåtgärder och andra sociala förmåner som personen i fråga får (uppgifter om socialvård). Sekretess och annan behandling av uppgifter inom socialvården regleras i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023).

Uppgifter om socialvård kan ingå i följande handlingar som Brottspåföljdsmyndigheten med stöd av 16 § 2 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten har fått av en socialmyndighet: 1) en bedömning av servicebehovet enligt 42 §, en klientplan enligt 43 § och en klientrapport enligt 44 § i lagen om behandling av kundhandlingar inom social- och hälsovården, 2) en klientplan enligt 30 § och en plan för vård och fostran enligt 30 a § i barnskyddslagen samt beslut som fattats med stöd av barnskyddslagen. Brottspåföljdsmyndigheten kan erhålla uppgifterna ovan med stöd av 16 § 2 mom. i lagen, från socialmyndigheten samt andra uppgiftsskyldiga som avses i 64 § 1 mom. i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

De ovan avsedda socialvårdsuppgifter som samlas in under Brottspåföljdsmyndighetens arbete kan enligt lag gälla: 1) de social- och hälsovårdstjänster som anlitas; 2) arbetserfarenhet; 3) arbets- och funktionsförmåga; 4) bruk av berusningsmedel och anlitanande av tjänster inom missbrukarvården; 5) våld i nära relationer; 6) intressebevakningsärenden; 7) omständigheter som behövs vid samordning av stödåtgärder som främjar livshantering och avtjänande av straff.

I 16 § 1 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten föreskrivs att Brottspåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna har rätt att av andra myndigheter få uppgifter som gäller en brottsmisstänkt, en dömd, en fånge, en häktad, den som avtjänar samhällspåföljd, den som meddelats ett tekniskt övervakat besöksförbud och den som besöksförbudet avses skydda och som behövs för skötseln av en uppgift som gäller verkställigheten av straff eller av häktning, eller för skötseln av någon annan uppgift som ankommer på Brottspåföljdsmyndigheten. Enligt paragrafens 2 mom. har Brottspåföljdsmyndigheten trots sekretessbestämmelserna rätt att för skötseln av sina uppgifter, efter specificering och motivering av sin begäran, få nödvändiga uppgifter av kommunala social- och hälsovårdsmyndigheter samt av övriga instanser med skyldighet att lämna uppgifter enligt 64 § i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården enligt följande: 1) om en brottsmisstänkt uppgifter om anlitanande av tjänster inom socialvården och hälso- och sjukvården samt rehabiliteringstjänster, arbetserfarenhet, funktionsförmåga, rusmedelsproblem och övriga omständigheter som anknyter till utarbetandet av utlåtande till domstolen i fråga om verksamhetsplats för verkställighet av samhällspåföljd och för planering av verkställigheten av påföljden; 2) om en under 21 år gammal brottsmisstänkt uppgifter om levnadsförhållanden, rusmedelsbruk, missbrukarrehabilitering, mentala hälsa, anlitanande av mentalvårdstjänster, barnskyddsåtgärder och övriga motsvarande omständigheter för utarbetande av påföljdsutredning och planering av verkställighet av påföljden; 3) om en fånge eller en person som avtjänar samhällspåföljd uppgifter om anlitanande av tjänster inom socialvården och hälso- och sjukvården samt rehabiliteringstjänster, arbetserfarenhet, funktionsförmåga, rusmedelsproblem och anlitanande av tjänster inom missbrukarvården, våld i nära relationer och intressebevakningsärenden för att beakta dessa omständigheter vid verkställighet av fängelsestraff eller samhällspåföljd, vid samordning av stödåtgärder som främjar livshanteringen och avtjänandet av straff samt vid beredning av frigivning. Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten och till lagar som har samband med den, har lämnats till riksdagen (RP 198/2025 rd). I propositionen föreslås att 16 § 2 mom. i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten, ändras så att momentet beaktar den förändring som skett efter dess reglering, enligt vilken kommunernas uppgifter inom social- och hälsovården har överförts till välfärdsområdena. I fortsättningen skulle momentet regleras

så att Brottspåföljdsmyndigheten har rätt att erhålla de uppgifter från social- och hälsovårdsmyndigheter, vilka är nödvändiga enligt lagen. Ändringen skulle vara av teknisk natur och syftar inte i sig till att utöka innehållet i de uppgifter som erhålls från social- och hälsovården, vilka regleras närmare i punkterna 1–3 i det aktuella 2 mom.

På motsvarande sätt föreskriver lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården (703/2023) om rätten att få information och om utlämnande av uppgifter. Enligt 64 § i lagen har en myndighet inom socialvården trots sekretessbestämmelserna rätt att av statliga och kommunala myndigheter samt andra offentlighetsrättsliga samfund, Folkpensionsanstalten, Pensionskyddscentralen, pensionsstiftelser och andra pensionsanstalter, försäkringsanstalter och utbildningsanordnare på begäran avgiftsfritt få sådana uppgifter och utredningar som i väsentlig grad inverkar på en klientrelation inom socialvården och som är nödvändiga för tjänstetillhandahållaren på grund av dess lagstadgade uppgifter att utreda klientens behov av socialvård, för att ordna socialvård och genomföra åtgärder i anslutning till den samt för att kontrollera uppgifter som lämnats till myndigheten.

Utbyte av uppgifter mellan myndigheter under utredningen av situationen för en ung person som misstänks för brott sker huvudsakligen med stöd av den ovan nämnda regleringen.

2.2.5 Förutsättningar för dömande till ungdomsstraff

Enligt 6 kap. 1 § 2 mom. i strafflagen är ungdomsstraffet ett särskilt straff för ett brott som någon har begått före fyllda 18 år. Enligt 6 kap. 10 a § i strafflagen döms den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år till ungdomsstraff, om: 1) böter är ett otillräckligt straff med hänsyn till hur allvarligt brottet är, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet och gärningsmannens tidigare brott och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut, och 2) villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja personens anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott. Om flera brott behandlas samtidigt i domstolen, kan under de förutsättningar ungdomsstraff dömas ut för brotten även om gärningsmannen har begått endast en del av dem innan han eller hon fyllde 18 år. Bestämmelser om ungdomsstraffets längd och vad straffet innefattar finns i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder.

Vid övervägande av om ungdomsstraff ska tillämpas bör en bedömning av brottets klandervärdighet göras, i enlighet med de allmänna principerna för bestämmande av straff. De centrala grunderna för bedömningen är brottets allvarlighet samt gärningsmannens skuld och tidigare brott. Dessa grunder är desamma som de som nämns i 6 kap. 9 § 1 mom. i strafflagen, gällande användningen av villkorligt fängelse. Samma principer gäller vid tolkningen av grunderna. Ungdomsstraff ska övervägas om dessa grunder, som styr bedömningen av brottets klandervärdhet, förutsätter ett straff som är strängare än böter, men lindrigare än ovillkorligt fängelse och övriga förutsättningar uppfylls.

Vid prövning av ungdomsstraff kan således hänsyn till klandervärdhet placera straffet för brottet på vissa minimi- eller maximinivåer, varefter hänsyn till ändamålsenligheten påverkar det slutliga valet av påföljd. I denna bedömning av ändamålsenligheten som hör till den övergripande översynen, samlas vanligtvis de nödvändiga uppgifterna in i samband med den påföljdsutredning som Brottspåföljdsmyndigheten utarbetar. (RP 102/2004 rd, s. 16)

Ungdomsstraffets längd bestäms i enlighet med de allmänna bestämmelserna om straffmätning i 6 kap. i strafflagen. Utgångspunkten för straffmätningen är, i enlighet med 4 § i nämnda kapitel, att det står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt. Hänsyn ska också tas till

enhetligheten i straffpraxis. I kapitel 6 i strafflagen föreskrivs dessutom särskilda skäl för att döma ut ett strängare eller lindrigare straff. (RP 102/2004 rd, s. 20. För mer information om fastställande av straff se punkt 2.1.5)

Den unges tidigare brottsliga beteende och eventuella påföljder som utdömts för detta, liksom eventuella misstankar om brott vid tidpunkten för domen, är relevanta för utdömandet av ett ungdomsstraff, inte bara vid prövningen av klandervärdheten utan även vid ändamålsenligheten. I dagsläget utdöms ungdomsstraff om villkorligt fängelse med tillhörande övervakning inte anses tillräckligt för att främja gärningspersonens anpassning i samhället eller för att förhindra återfall i brott. Villkorligt fängelse med tillhörande övervakning kan komma i fråga, om en ung persons problem kan avhjälpas genom en mindre kännbar påföljd än ungdomsstraff. Ungdomsstraff ska i sin tur användas i stället för villkorligt fängelse i sådana fall när återfallsrisken är stor. Risken för återfall i brott kan bedömas utifrån gärningsmannens livssituation och de straff som han eller hon tidigare har dömts till. (RP 102/2004 rd, s. 17).

De tillägsförutsättningar som gäller för utdömande av ungdomsstraff har i lagens förarbeten preciserats i förhållande till villkorligt fängelse. Ungdomsstraff bör dömas ut för de gärningspersoner för vilka villkorligt fängelsestraff uppenbarligen inte är tillräckligt för att avskräcka från fortsatt brottslighet. Detta innebär dock inte att en person som döms till ungdomsfängelse måste ha en eller flera tidigare villkorliga domar. Det kan exempelvis vara nödvändigt att gärningspersonen döms till ungdomsstraff trots att han eller hon inte tidigare har dömts till villkorliga fängelsestraff för att en sådan redan påbörjad kriminell utveckling som nämns ovan ska kunna avbrytas. Det bör noteras att det till exempel, för att avbryta en redan påbörjad kriminell utveckling, är möjligt att döma en gärningsperson till ungdomsstraff även om tidigare brott inte föreligger, förutsatt att övriga kriterier för ungdomsstraff är uppfyllda. Vid bedömningen av om det är fråga om en kriminell utveckling kan även gärningsmannens verksamhet före den straffrättsliga ansvarsåldern beaktas. Svarandens samtycke krävs inte för att ungdomsstraff skall kunna dömas ut. Svarandens attityd utgör dock en faktor vid bedömningen av om ungdomsstraffet kan främja gärningspersonens möjligheter att anpassa sig i samhället och förhindra återfall i brott, så som förutsätts i den föreslagna bestämmelsen i 6 kap. 10 a § 1 mom. 2 punkten i strafflagen (RP 102/2004 rd, s. 16–17 och 19). Valet av påföljd baseras dock på en bedömning av den unges övergripande situation.

Ungdomsstraffet anses vara ett kännbarare straff både när det gäller antalet möten och straffets innehåll, än övervakningen i samband med villkorligt fängelse, som i regel består av ett fåtal månatliga övervakarmöten (RP 102/2004 rd, s. 20). Förhållandet mellan villkorligt fängelse och ungdomsstraff och påföljdernas ändamålsenlighet har också uttalats i samband med regleringen av lagen om övervakning av villkorligt fängelse. I paragrafernas motiveringar gällande innehållet i övervakningen anges att ungdomsstraff främst är avsett för ungdomar som befinner sig i en kriminell utveckling och som bedöms vara lämpliga att avtjäna ett ungdomsstraff. Ungdomsstraff bör således riktas till gärningspersoner som exempelvis har ett behov av de socialiserande program som erbjuds av Brottsförbyggande myndigheten och som även i övrigt uppfyller kraven för att kunna dömas till ungdomsstraff. När någon döms till ungdomsstraff står han eller hon i klart närmare kontakt med övervakaren än när det är fråga om övervakning av villkorligt fängelse: då ungdomsstraff verkställs träffas den unge och övervakaren 1–2 gånger i veckan, medan träffarna sker 1–2 gånger i månaden vid övervakning av villkorligt fängelse. (RP 229/2009 rd, s. 30)

Bestämmelsen om ungdomsstraff ändrades sedermera i samband med att lagen om verkställighet av samhällspåföljder reglerades. Ändringarna syftar till att säkerställa en övergripande översyn av påföljdsalternativen och att tydligt visa påföljdernas inbördes stränghetsgrad. Vid den tidpunkten byggde användningen av ungdomsstraff på principen att

utdömande av ungdomsstraff kräver en övergripande översyn av påföljdsalternativen. En övergripande översyn förutsätter att det vid övervägandet om ungdomsstraff ska dömas ut är nödvändigt att avgöra om villkorligt fängelse med övervakning är att betrakta som tillräckligt för att främja gärningspersonens anpassning i samhället eller för att förhindra återfall i brott. Samtidigt konstaterades det att ungdomsstraff ska användas när de alternativa förutsättningarna för att döma ut straffet uppfylls (RP 215/2014 rd, s. 41 och 89, se även avsnitt 2.2.2).

Enligt 6 kap. 10 a § 2 mom. i strafflagen kan ungdomsstraff dömas ut för sådana brott som samtidigt prövas av domstol även om gärningsmannen har begått endast en del av dem innan han eller hon fyllde 18 år. Bestämmelsen ger domstolen omfattande bedömningsutrymme och utökar möjligheten att använda ungdomsstraff till bland annat fall där den unges kriminella utveckling har börjat strax innan han eller hon har uppnått myndighetsåldern. Eftersom ungdomsstraffet är en påföljd som kan avtjänas i frihet och som främjar gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället kan det ibland vara motiverat att döma ut ungdomsstraff också i sådana fall när gärningsmannen har fortsatt sin brottsliga verksamhet efter att ha fyllt 18 år. Enligt förarbetena skulle denna reglering kunna medföra att övergång sker från villkorligt fängelse till ungdomsstraff. Å andra sidan är det då möjligt att i ovanstående fall döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff även utan att det finns vägande skäl, vilket i allmänhet hindrar att ungdomsstraff används (RP 102/2004 rd, s. 17).

2.2.6 Ungdomsstraffets verkställighet, längd och innehåll

Ungdomsstraffets längd och vad straffet innefattar har definierats i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Enligt denna bestämmelse är ungdomsstraff en påföljd på minst fyra månader och högst ett år som ådöms den som var 15–17 år när han eller hon begick brottet. Ungdomsstraffet innefattar övervakning och därmed förenade uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa. Ungdomsstraffet innefattar även övervakad orientering i arbetslivet och i utförande av arbete, om det inte ska anses uppenbart onödigt eller är särskilt svårt att ordna sådan. Den som avtjänar straffet förpliktas att under högst åtta timmar per vecka delta i sammankomster som ingår i verkställigheten av ungdomsstraffet. Antalet timmar per vecka kan variera under strafftiden om verkställigheten förutsätter det.

Verkställigheten av ungdomsstraffet omfattar enligt 65 § i lagen även ett krav på drogfrihet. Den som dömts till ungdomsstraff får inte vara påverkad av alkohol eller något annat berusningsmedel under övervakarmötena eller på platsen för arbete, rehabilitering, utbildning eller någon annan verksamhet som hänför sig till verkställigheten av påföljden eller under sådana sammankomster som verkställigheten förutsätter.

Vid verkställandet av ungdomsstraff ligger fokus särskilt på att förebygga utslagning bland unga och på att stödja en livsstil utan kriminalitet. Verksamhet och arrangemang som berör utbildning, sysselsättningsmöjligheter, boende, mental hälsa och missbrukarvård är av central betydelse. Övervakning och verksamheten är vanligtvis intensivast i verkställighetens inledningsskede. Efter att situationen stabiliserats kan övervakarmötenas och verksamhetens intensitet minskas. Denna möjlighet till flexibilitet i fråga om antalet timmar per vecka är ändamålsenlig också i sådana situationer där det efter att verkställigheten pågått en tid uppkommer oväntade svårigheter med avtjänandet av påföljden. (RP 215/2014 rd, s. 80–81)

Under tiden som ungdomsstraffet avtjänas utses en övervakare för den dömd. Vid det första övervakarmötet upprättar övervakaren tillsammans med den unge en detaljerad plan för strafftiden, med uppgifter om straffets innehåll. Den dömdes huvudskyldighet är att närvara vid övervakarmöten som baseras på den detaljerade planen för strafftiden och att i övrigt agera i

enlighet med planen. Den detaljerade planen för strafftiden motsvarar både strukturellt och innehållsmässigt den preliminära planen för strafftiden som upprättades i samband med påföljdsutredningen. Planen för strafftiden består i huvudsak, när det gäller ungdomsstraffet, av övervakarmöten, program och uppgifter samt ett avsnitt om arbetslivet. I planerna beaktas arten av det brott som den dömda har begått och tidigare brottslighet, straffets längd, individuella behov och resurser, förutsättningar att klara av straffet, sociala förhållanden, faktorer som ökar sannolikheten att den dömda begår nya brott och minskning av dessa, samt faktorer som påverkar att påföljden avtjänas på ett tryggt sätt (lagen om verkställighet av samhällspåföljder 11 § och 17 §, samt statsrådets förordning om verkställighet av samhällspåföljder (551/2015) 7 §).

Övervakning som ingår i ungdomsstraffet är i praktiken övervakarmöten mellan övervakaren och den unge som dömts till ungdomsstraff. Mötena som ingår i ungdomsstraffet och deras innehåll är i grunden planerade och strukturerade, och Brottsförhållningsmyndighetens egen handbok Ohjenuora används som stöd. Boken innehåller beskrivningar och praktiska anvisningar om utgångspunkterna för innehållet i ungdomsstraffet, verkställighetsplanen, hur verkställandet inleds, de olika programmen och uppgifterna inom ungdomsstraffet samt arbetets avslutning. Handboken innehåller också ett separat avsnitt med uppgifter. Övervakarmötena kan dock variera mycket i både innehåll och form beroende på den unges förutsättningar. De kan bestå av samtal, hantering av praktiska ärenden, nätverksmöten eller hantering av olika akuta situationer.

Syftet med de program och uppgifter som ingår i ungdomsstraffet är att främja den unges sociala funktionsförmåga. Programmen syftar till att öka den unges färdigheter för livet efter avtjänat straff, såsom att förbättra förmågan att lösa problem, kontrollera aggressiva känslor eller lära sig att säga nej i situationer där den unge måste välja mellan att begå brott eller leva ett liv utan kriminalitet. Programmen inom ungdomsstraffet omfattar samtal om brott, motivationssamtal, samtal om utveckling av sociala färdigheter, ett program för att hantera ilska, trafiksamtal, samtal om missbruk samt en samhällsdel. Samtal om brott ingår i praktiskt taget alla ungdomsstraff, och andra program kan användas och utnyttjas beroende på den unges situation. Ungdomsstraffet kan även omfatta program från andra samhällspåföljder som inte är direkt bundna till straffet.

Utöver övervakning och program innehåller ungdomsstraff i allmänhet en orientering i arbetslivet, om inte detta anses uppenbart onödigt eller är svårt att ordna för den unge. I undantagsfall kan den del som avser orientering i arbetslivet undantas från ungdomsstraffet. Detta gäller till exempel i fall där den dömda redan arbetar eller där hans eller hennes arbetsförmåga anses vara dålig på grund av hans eller hennes ålder eller omständigheter. Även dåliga regionala möjligheter att ordna orientering i arbetslivet kan vara en anledning till att denna del förbises. (RP 215/2014 rd, s. 81 och RP 102/2004 rd, s. 21).

Ungdomar som döms till ungdomsstraff har ofta ett stort behov av intensivt stöd, och de har i regel redan före domen omfattande stödresurser eller nätverk. Samarbetet under ungdomsstraffet bygger vanligtvis på nätverksarbete som planerats tillsammans med redan befintliga stödinstitutioner. Ungdomar kan till exempel ha behov av social- och hälsovårdstjänster eller vårdinsatser. Det kan också finnas behov av stöd inom områden som boende, utbildning och sysselsättning. Stödåtgärder som främjar den dömdes livskompetens och avtjänandet av straffet, som ska samordnas med ungdomsstraffet ingår i princip inte i innehållet i verkställigheten av ungdomsstraffet (RP 102/2004 rd, s. 21 och lagen om verkställighet av samhällspåföljder 12 §, RP 215/2014 rd, s. 59–60). Villkoren för och innehållet i tillgången till stödåtgärder, tjänster och vård bestäms av den särskilda lagstiftning som är tillämplig på dem. Samarbete är dock avgörande för att främja ungdomarnas sociala funktionsförmåga. Det kan

finnas flera instanser som är involverade i en ung persons ärende. I vissa situationer kan en ung person också anses kunna klara sig utan externt stöd. Planen för strafftiden kan inkludera uppgifter om samarbetsinstanser, stödåtgärder och eventuellt annat verksamhetsinnehåll, samt om andra bestämmelser och villkor under tiden för påföljden.

Ungdomsstraff omfattas också av bestämmelserna om de allmänna villkoren för samhällspåföljder (se särskilt kapitel 5 i lagen om verkställighet av samhällspåföljder).

2.2.7 Brott mot skyldigheter och avbrytande av straffet

De centrala konsekvenserna av brott mot villkoren i verkställighetsplanen för ungdomsstraffet och de bestämmelser som baseras på den regleras i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. För att ungdomsstraffet ska fungera som straff, krävs det att man reagerar systematiskt på brott.

Den dömdes huvudsakliga skyldighet är att närvara vid de planerade övervakarmötena. Detta är också en prioritet för ett framgångsrikt genomförande. Enligt 24 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, om en person som avtjänar ungdomsstraff, utan någon godtagbar orsak som övervakaren eller biträdande övervakaren har kännedom om underlåter att infinna sig vid ett övervakarmöte eller en motsvarande sammankomst och det är sannolikt att han eller hon försöker undvika mötet, kan han eller hon hämtas till följande möte som övervakaren eller biträdande övervakaren fastställt. Polisen ska ge handräckning vid hämtningen, om det inte anses vara uppenbart oändamålsenligt att vidta hämtningsåtgärder. Den som enligt beslutet ska hämtas får gripas och tas i förvar högst sex timmar före mötet med övervakaren. Hämtningen har en tydlig anknytning till frånvaron och ett hot om hämtning kan förhindra omotiverad frånvaro. Genomförandet av hämtning kan också minska behovet av att döma ut andra straff istället för ungdomsstraff. (RP 102/2004 rd, s. 29 och RP 215/2014 rd, s. 68).

Brott mot villkoren i ungdomsstraffets verkställighetsplan eller underlåtenhet att följa andra bestämmelser i straffet kan leda till olika påföljder (lagen om verkställighet av samhällspåföljder 24 och 24 a §). Den dömda kan ges en varning om han eller hon bryter mot sina skyldigheter. I stället för en varning kan den dömda ges en anmärkning, om brottet mot skyldigheterna är ringa och det inte är upprepat. Ett grovt brott mot skyldigheterna kan leda till att ungdomsstraffet omvandlas till ett nytt straff. Ett brott mot skyldigheterna är grovt, om den dömda trots varning upprepade gånger bryter mot sina skyldigheter eller underlåter att inleda eller avbryter avtjänandet av påföljden. Ett brott mot skyldigheterna är grovt också om den dömda bryter mot sina skyldigheter på ett sätt som visar uppenbar likgiltighet för tillbörligt avtjänande av straffet. Det är fråga om grovt brott mot skyldigheterna om den som avtjänar ungdomsstraff exempelvis upprepade gånger försummar att infinna sig vid ett övervakarmöte eller någon annan sammankomst som hänför sig till verkställigheten eller grovt bryter mot kravet på drogfrihet vid en sammankomst (RP 215/2014 rd, s. 81). Övervakning av drogfrihet genomförs under verkställigheten.

Brottspåföljdsmyndighetens, åklagarens och domstolens utredning och handläggning av brott mot skyldigheter regleras i 25, 26 och 26 a § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Enligt 66 § i lagen, ska åklagaren om åklagaren anser att den som dömts till ungdomsstraff har brutit mot sina skyldigheter på ett i 24 a § 2 eller 3 mom. avsett grovt sätt, utan dröjsmål föra saken till behandling hos tingsrätten.

2.2.8 Straff som döms ut i stället för ungdomsstraff

Enligt 67 § 1 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder ska domstolen om domstolen konstaterar att den som dömts till ungdomsstraff har brutit mot sina skyldigheter på ett i 24 a § 2 eller 3 mom. avsett grovt sätt, döma ut ett annat straff i stället för den icke avtjänade delen av ungdomsstraffet. Enligt 2 mom. i paragrafen ska vid den prövning som gäller valet av ny straffart hänsyn tas till den dömdes ålder, hur stor del av ungdomsstraffet som inte har avtjänats, hur allvarligt den dömdes klandervärda handlande varit och av vilken art det brott är som ungdomsstraffet dömdes ut för. Enligt 3 mom. i paragrafen, ska om ungdomsstraffet i sin helhet eller till en betydande del inte har avtjänats och om det även i övrigt med hänsyn till de prövningsgrunder som nämns i 2 mom. enligt en helhetsbedömning finns särskilda skäl till det, kan ett ovillkorligt fängelsestraff dömas ut i stället för den icke avtjänade delen av ungdomsstraffet.

Efter att ett ungdomsstraff har dömts ut men innan verkställandet av straffet har avslutats, kan en ny brottsmisstanke uppstå som leder till ett nytt villkorligt fängelsestraff. Enligt 68 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, när den som har dömts till ungdomsstraff döms till ett nytt straff i fall som avses i 7 kap. 8 § i strafflagen eller i 67 § 1 mom. som avses ovan, ska den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats i skälig mån beaktas som en straffnedsättningsgrund. Två ungdomsstraffdagar anses motsvara en dag ovillkorligt fängelse, om det inte med beaktande av innehållet i den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats finns särskilda skäl att avvika från detta.

67 § motsvarar huvudsakligen 18 § i den upphävda lagen om ungdomsstraff och 68 § huvudsakligen 19 § i den lagen (RP 215/2014 rd, s. 81 och 82). I förarbetena till den upphävda lagen om ungdomsstraff har syftet varit att styra situationer där ungdomsstraff kan omvandlas till en annan påföljd. Samtidigt har det betonats att utdömandet av ett nytt straff är en helhetsbedömning där flera faktorer spelar in. I enlighet med 67 § 2 och 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, ska det fastställas om den återstående delen av ungdomsstraffet ska ersättas med ett villkorligt fängelsestraff, som huvudsakligen förstärks med tilläggsåtgärder, eller med ett ovillkorligt fängelsestraff. Den del av ungdomsstraffet som inte avtjänats bör normalt inte ersättas med böter som är klart lindrigare än ungdomsstraffet. Undantagsvis kan detta bli aktuellt främst i de fall där den del av ungdomsstraffet som inte fullföljts är ringa. I förarbetena (RP 102/2004 rd) har man betonat att villkorligt och ovillkorligt fängelse är helt olika typer av påföljder vad gäller de kännbara konsekvenserna. Därför bör den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats inte beaktas på samma sätt för respektive nämnda påföljd. I förarbetena konstateras att utmärkande för villkorligt fängelsestraff och ungdomsstraff är att det under strafftiden finns dagar då verkställandet av straffet inte kräver några särskilda åtgärder från den dömden, såsom att infinna sig vid ett övervakarmöte. I princip kan påföljderna anses vara likvärdiga i det sammanhang som beskrivs ovan. När det gäller förhållandet mellan ovillkorligt fängelse, som innebär en permanent begränsning av friheten, och ungdomsstraff kan det däremot anses som skäligt att två ungdomsstraffdagar skall motsvara en dag ovillkorligt fängelse. Om det redan när ungdomsstraffet dömdes ut var nära att ett ovillkorligt fängelsestraff skulle ha dömts ut, kan ovillkorligt fängelse bli aktuellt för den del av ungdomsstraffet som helt eller till stor del inte har avtjänats. (RP 102/2004 rd, s. 35).

Enligt 68 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, i fall som avses i 7 kap. 8 § i strafflagen eller i 67 § 1 mom. i denna lag, ska den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats i skälig mån beaktas som en straffnedsättningsgrund för den som har dömts till ett nytt straff efter att ha dömts till ungdomsstraff. Två ungdomsstraffdagar anses motsvara en dag ovillkorligt fängelse, om det inte med beaktande av innehållet i den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats finns särskilda skäl att avvika från detta. Den sista meningen i paragrafen

lades till i bestämmelsen under riksdagsbehandlingen om regleringen av lagen om ungdomsstraff. Det ansågs inte lämpligt att bara beröra förhållandet mellan ungdomsstraff och ovillkorligt fängelse i motiveringarna. Samtidigt konstaterades att eftersom innehållet i ungdomsstraff kan variera kraftigt ska domstolarna ha möjlighet att göra bedömningar från fall till fall. Domstolen kan i sådana fall avvika från det ovan nämnda förhållandet mellan straffarterna i endera riktningen, med hänsyn till hur den verkställda delen av ungdomsstraffet har varit i det specifika fallet. Om den dömda personen exempelvis har deltagit i intensiva program kan två dagars ungdomsstraff anses motsvara mer än en dags ovillkorligt fängelse. En avvikelse från den i lagrummet angivna huvudregeln för förvandlingsförhållandet förutsätter alltid särskilda skäl som hänför sig till ungdomsstraffets innehåll, och som domstolen ska ange i sitt beslut. (RP 102/2004 rd, s. 34, LaUB 11/2004 rd)

Bestämmelsen i 7 kap. 8 § i strafflagen gäller förhållandet mellan ett nytt ovillkorligt fängelsestraff och ett ungdomsstraff efter att ett ungdomsstraff har dömts ut. I paragrafen står att om den som har dömts till ungdomsstraff ska dömas till ovillkorligt fängelsestraff för ett brott som han eller hon har begått innan ungdomsstraffet dömdes ut eller för ett nytt brott som han eller hon har begått efter det att ungdomsstraffet dömdes ut men innan verkställigheten av straffet har upphört, kan ett gemensamt ovillkorligt fängelsestraff dömas ut för detta brott och för det brott som ledde till ungdomsstraffet. Enligt paragrafen föreskrivs dessutom i 68 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder att hänsyn ska tas till den del av ungdomsstraffet som redan avtjänats.

Det föreligger vanligen inga grunder för att samtidigt tillämpa ovillkorligt fängelse och ungdomsstraff. I de fall bestämmelsen i 7 kap. 8 § i strafflagen är tillämplig bör således det redan utdömda ungdomsstraffet i regel räknas in i det ovillkorliga fängelsestraff som ska dömas ut. Domstolen har lämnats ett visst utrymme för bedömning främst för de exceptionella situationer där endast en liten del av ungdomsstraffet återstår och den dömde inte ska dömas till fängelse. I en sådan situation hinner ungdomsstraffet fullföljas helt innan fängelsestraffet verkställs. Senare ändringar av regleringen för ungdomsstraff har bibehållit bestämmelsens innehåll.

I förhandsavgörandet HD 2014:27, som gällde tillämpningen av 7 kap. 8 § i strafflagen, ska det gemensamma ovillkorliga fängelsestraffet för de brott som den svarande dömdes för och de brott som ledde till ungdomsstraffet, minskas med beaktande av den del av ungdomsstraffet som redan avtjänats. Det fanns ingen särskild anledning att frångå förvandlingsförhållandet, enligt vilket två dagars ungdomsfängelse ansågs motsvara en dags ovillkorligt fängelse. Det var också fråga om åklagarens yrkande att den svarande skulle dömas till ovillkorligt fängelse för de brott han eller hon begått och samtidigt få det oavslutade ungdomsstraffet omvandlat till ett andra straff. I en sådan situation är det i första hand fråga om huruvida personen ska dömas till ovillkorligt fängelsestraff för de aktuella brotten och därmed till ett gemensamt ovillkorligt fängelsestraff enligt 7 kap. 8 § i strafflagen för dessa brott och de brott som föranlett ungdomsstraffet.

Enligt 82 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, om åklagaren beslutar att åtala en person som har dömts till samhällstjänst, övervakningsstraff eller ungdomsstraff för ett brott som enligt åklagarens bedömning kan medföra ett ovillkorligt fängelsestraff, kan åklagaren underrätta Brottsförhållningsmyndigheten om saken i syfte att förbjuda verkställigheten av samhällspåföljden. När Brottsförhållningsmyndigheten fått meddelandet ska den förbjuda att verkställigheten av samhällspåföljden inleds eller fortgår. När den som tidigare har dömts till samhällstjänst eller ungdomsstraff döms till ett ovillkorligt fängelsestraff för ett brott som han eller hon begått innan verkställigheten av samhällspåföljden har upphört eller, om det är fråga om övervakningsstraff, för ett brott som han eller hon begått före den villkorliga frigivningen,

kan domstolen förbjuda att verkställigheten av samhällspåföljden inleds eller fortgår. När domstolen förbjuder verkställigheten av en tidigare utdömd samhällspåföljd ska den bestämma att den icke avtjänade delen av samhällspåföljden ska avtjänas som fängelse. Ett beslut genom vilket verkställigheten av en tidigare utdömd samhällspåföljd har förbjudits ska iaktas även om det överklagas.

Enligt 83 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder ska när den som har dömts till samhällstjänst, övervakningsstraff eller ungdomsstraff, döms till ett nytt straff i den situation som avses i 82 §, iaktas samma förvandlingsförhållande mellan fängelsestraffet och samhällspåföljden som iaktogs när samhällspåföljden fastställdes. Vid förvandlingen av övervakningsstraff motsvarar en del av en dag en dag fängelse. Vid förvandlingen används det beräkningssätt som är fördelaktigast för den dömd.

2.2.9 Förhållandet mellan ungdomsstraff och åtgärder utanför påföljdssystemet

2.2.9.1 Vård, tjänster och stöd utanför påföljdssystemet som en del av påföljden

Det huvudsakliga syftet med påföljdssystemet är att verkställa de påföljder som dömts ut för brott. Innehållet i påföljderna syftar till att bidra till att förebygga återfall i brott, bland annat genom att förbättra den dömdes livshanteringsfärdigheter under strafftiden. Till verkställigheten av samhällspåföljder hör också i väsentlig grad samordningen av stödåtgärder och verkställighet som ligger utanför brottspåföljdssystemet. Enligt 12 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder ska samhällspåföljdens verkställighet och de stödåtgärder som främjar den dömdes livshantering och avtjänandet av straffet samordnas. För att uppnå detta ska Brottspåföljdsmyndigheten vid utarbetandet av planen för strafftiden tillsammans med social- och hälsovårdsmyndigheterna vid behov kartlägga den misstänktes levnadsförhållanden och behovet av stödåtgärder.

Undersökningar visar att användning av berusningsmedel ökar risken för kriminellt beteende. Alla samhällspåföljder kan omfatta Brottspåföljdsmyndighetens motivationsprogram för att minska missbruksproblem och friare former av förändringsarbete. Till exempel kan övervakningen av villkorligt fängelse för unga eller ungdomsstraffet inkludera behandling av rusmedelsberoende genom program som stärker den sociala funktionsförmågan.

Samhällspåföljder kan också omfatta missbrukar- och beroendevård och rehabiliteringstjänster som en del av påföljden, om detta uttryckligen föreskrivs. Möjligheterna varierar mellan olika påföljder. Samhällstjänst samt övervakning som föreskrivs i samband med villkorligt fängelse för personer som begått brott och är över 21 år, kan innehålla öppenvårdsbaserad vård eller rehabilitering av rusmedelsbruk på beroendenivå. Vård eller rehabilitering som ingår i övervakningsstraffet kan också ges på en institution. I dessa fall organiseras vården eller tjänsten av ett organ utanför Brottspåföljdsmyndigheten. Endast den mängd vård eller tjänst som lagen föreskriver kan ingå i påföljden. Vården eller tjänsten kan vara långvarig och kan ha påbörjats före påföljden samt fortsätta efter dess genomförande. Den behandling och rehabilitering som ingår i dessa samhällspåföljder kräver alltid den dömdes samtycke.

I social- och hälsovårdslagarna regleras grunderna för de socialtjänster och den hälsovård som tillhandahålls i samhället. I 24 § i socialvårdslagen avser rusmedels- och beroendearbete inom socialvården socialservice och annan individ- och gemenskapsinriktad verksamhet som välfärdsområdet tillhandahåller och som syftar till att minska och avlägsna med berusningsmedel och beroendebeteende förknippade faktorer som äventyrar välfärd och säkerhet, svara mot stödbehov till följd av missbruk av berusningsmedel eller annat beroendebeteende och stödja drogfrihet och frigörelse från beroendebeteende. Socialvårdens

missbrukar- och beroendearbete omfattar utöver rådgivning och handledning den socialservice som avses i 14 § antingen i form av allmän socialservice eller i form av särskild service inom alkohol- och drogarbetet och beroendearbetet. Service ska ges utgående från det i 11 § avsedda stödbehovet hos personen, personens familj eller andra närstående. Barnets rätt att få nödvändig socialservice regleras i 13 §. Missbrukar- och beroendearbetet inom socialvården ska planeras och genomföras så att det utgör en fungerande helhet med annan social- och hälsovård samt med det förebyggande missbrukararbetet i välfärdsområdet och i kommunerna.

Missbrukar- och beroendevården definieras i hälso- och sjukvårdslagen. Enligt 28 § i hälso- och sjukvårdslagen ska ett välfärdsområde ordna missbrukar- och beroendevård för sina invånare. Denna vård omfattar: 1) handledning och rådgivning som ingår i hälso- och sjukvårdstjänsterna och som gäller de faktorer som främjar eller utgör hinder för ett drog- och beroendefritt liv och de faktorer i samband med användningen av berusningsmedel och beroenden som äventyrar hälsan och säkerheten, och 2) förebyggande, undersökning, vård och rehabilitering i form av mångsidig service i samband med missbruksproblem och andra beroendestörningar. Vården ska ges utgående från behovet av stöd, vård och rehabilitering hos personen, personens familj eller andra närstående. Patienter som får missbrukar- och beroendevård ska tryggas den helhet av hälso- och sjukvård som de behöver. Missbrukar- och beroendevården ska planeras och genomföras så att den bildar en funktionell helhet med andra social- och hälsovårdstjänster samt med det förebyggande missbruksarbetet inom välfärdsområdet och kommunerna.

Det underliggande organisatoriska ansvaret för hälsovård och socialtjänster som ingår i påföljderna för brott påverkar också kostnaderna. Brottspåföljdsmyndighetens kostnader avviker från de faktiska totala kostnaderna för ett straff, om också någon annan instans ansvarar för finansieringen av påföljdens innehåll. I dessa situationer är det vanligen fråga om offentlig missbrukarvård eller -tjänst som ingår i samhällspåföljder och som den dömde har rätt till enligt social- eller hälsovårdslagstiftningen och som också kan godkännas som en del av påföljden. Den grundläggande bestämmelsen om kostnadsfördelning mellan Brottspåföljdsmyndigheten och välfärdsområdena under verkställigheten av straffet finns i 12 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, där det föreskrivs att samhällspåföljdens verkställighet och de stödåtgärder som främjar den dömdes livshantering och avtjänandet av straffet ska samordnas. Vid samordning av stödåtgärder står välfärdsområdet för kostnaderna för de bastjänster som den ansvarar för. Brottspåföljdsmyndigheten svarar för kostnaderna för den verksamhet som hänför sig till verkställigheten av samhällspåföljden.

Enligt förarbetena till lagen om verkställighet av samhällspåföljder är utgångspunkten den att kostnadsfördelningsansvaret för funktioner som hänför sig till samhällspåföljder fastställs i enlighet med om verksamheten gäller uppfyllandet av det effektmål som uppställts för verkställigheten av straffet eller om det är fråga om hemkommunens ansvar för ordnandet av i lagen föreskrivna tjänster och stödåtgärder till sina medlemmar. Välfärdsområdena är skyldiga att ordna de social- och hälsovårdstjänster som tidigare var kommunernas ansvar. Brottspåföljdsmyndigheten ansvarar således för verksamheten i samband med verkställigheten av påföljden, medan välfärdsområdet ordnar de social- och hälsovårdstjänster som personen har rätt till under verkställigheten av brottet som normala tjänster inom välfärdsområdet. Verksamhet som hänför sig till verkställigheten av en påföljd är till exempel deltagande i olika program som förebygger kriminalitet. Verksamheter och tjänster som hör till välfärdsområdet är bland annat tjänster som omfattas av socialvårdslagen och hälso- och sjukvårdslagen, till exempel tillhandahållande av hälso- och sjukvårdstjänster och stödtjänster för boende. När målet med samordningen av verksamheter ska genomföras bedömer välfärdsområdets social- eller hälsovårdsmyndighet på egen hand individens behov av sociala och hälsorelaterade tjänster. Brottspåföljdsmyndigheten kan därför inte förutsätta att ett välfärdsområde tillhandahåller tjänster på grundval av samordning av stödverksamhet. Å andra sidan kan

Brottspåföljdsmyndigheten med stöd av den gällande regleringen om samhällstjänst, till exempel införa en missbrukartjänst som en del av samhällspåföljden i planen för strafftiden, vilken kan genomföras av exempelvis en organisation förutsatt att nödvändig finansiering finns tillgänglig. (RP 215/2014 rd, s. 44–45 och 59–60, LaUB 18/2014 rd)

2.2.9.2 Förhållandet mellan barnskyddsåtgärder och ungdomsstraff

I Finland hanteras ungdomars brottsliga beteende genom det straffrättsliga påföljdssystemet och barnskyddet. Systemen arbetar parallellt och är oberoende av varandra. Dock omfattar systemen delvis samma ungdomar. (Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 67)

Barnskyddsåtgärder är aldrig en bestraffande konsekvens av brottsligt beteende, utan baseras i första hand på bedömningen av och principerna för barnets bästa i enlighet med 4 § i barnskyddslagen. Målet med barnskyddsåtgärder är alltså alltid att trygga barnets bästa och välfärd. Den gärning som är straffbelagd utgör i sin tur kärnan för straffrättsligt ansvar, straffbarhet och försoning med det eventuella brottsoffret. Ett brott som begås av en minderårig kan också leda till att åtgärder enligt barnskyddslagen vidtas, och i princip hanteras situationer med barn under straffmyndighetsåldern uttryckligen genom barnskyddsinsatser. Det straffrättsliga påföljdssystemet är en sista utväg för att komma till rätta med ungdomars kriminella beteende. Minderåriga gärningspersoner beaktas också i brottspåföljderna.

Förhållandet mellan straffrättsliga åtgärder och barnskyddsåtgärder verkar inte vara helt klart, särskilt inte för de något allvarligare brotten som begås av unga, även om systemen skiljer sig åt i fråga om aspekter och funktioner (Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 68 och där angivna källor).

Ungdomars brottsliga beteende anges i 40 § i barnskyddslagen som grund även för åtgärder inom barnskyddet, med målet att trygga barnets bästa och dess välfärd. Kriterierna för att omhänderta ett barn och ordna barnets vård utom hemmet uppfylls om barnet allvarligt äventyrar sin hälsa eller utveckling genom att använda rusmedel, genom en brottslig gärning som inte kan anses obetydlig eller genom annat därmed jämförbart beteende. Enligt förarbetena till lagen ansågs med annan brottslig gärning än sådan som bör anses obetydlig i stadgandet, gärningar på vilka kan följa strängare straff än böter eller fängelse i 6 månader. I förarbetena betonades att ”endast sådan bristande anpassning till samhället som kan anses vara ett klart uttryck för att barnet håller på att komma in i ett brottsligt beteende, leder till behov av vård utom hemmet” och barnets behov av vård bör motivera åtgärderna och åtgärder bör inte tillgripas endast i syfte att skydda samhället. (RP 252/2006 rd, s. 163–164 och RP 13/1983 rd, s. 25). För närvarande föreslås ändringar i barnskyddslagen som bland annat syftar till att ge myndigheterna tillräckliga metoder att skydda barn som begår allvarliga brott från de skadliga konsekvenserna av deras eget handlande (RP 149/2025 rd förslag till lag om ändring av barnskyddslagen och till lagar som har samband med den). I propositionen (s. 27) påpekas att barnskyddsåtgärderna inte är straffrättsliga påföljder för ett begånget brott utan de syftar bland annat till att trygga barnets rätt till särskilt skydd.

Åtgärderna för barnskydd ska beaktas vid regleringen av utdömandet av straff för brott som inte är obetydliga, särskilt när det är känt att den unges situation har lett till placering enligt barnskyddslagen. Påverkan av barnskyddsåtgärderna på utdömande av straff har behandlats i bestämmelsen om valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse. Enligt 6 kap. 9 § 2 mom. får någon som har begått brott innan han eller hon fyllde 18 år inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl. Vid prövningen av huruvida det finns vägande skäl ska hänsyn tas till gärningsmannens placering i en barnskyddsanstalt som avses i 57 § i barnskyddslagen. I förarbetena har det preciserats att en placering i en barnskyddsanstalt ska

beaktas som en omständighet som talar för att villkorligt fängelse ska dömas ut. Enligt förarbetena är syftet med denna bestämmelse att styra valet av påföljd så att man väljer ett sådant fungerande arrangemang där man med hjälp av de metoder som hör till barnskyddet och till övervakningen av villkorligt fängelse kan få till stånd en effektiv helhet av kontroll och stöd. (RP 215/2014 rd, s. 89)

Även i förarbetena till lagen om ungdomsstraff har beaktats att främjande av anpassning i samhället och förebyggande av återfall i brott inte nödvändigtvis förutsätter att ungdomsstraff döms ut, om den minderårige är omhändertagen och placerad på en barnskyddsanstalt och exempelvis är föremål för tillhörande hälso- och sjukvårdsåtgärder. I sådana fall är det inte alltid nödvändigt att döma ut ett ungdomsstraff för att främja personens anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott. Enligt förarbetena ska detta beaktas vid valet mellan villkorligt fängelsestraff och ungdomsstraff. (RP 102/2004 rd, s. 17)

2.2.9.3 Medling

Enligt 3 § i lagen om medling vid brott och i vissa tvister (1015/2005) kan medling ske i fråga om brott som bedöms vara lämpliga för medling med beaktande av brottets art och tillvägagångssättet, förhållandet mellan den misstänkte och brottsoffret samt övriga omständigheter som helhet. För att medling ska kunna ske i ett brott krävs att den misstänkte bekräftar de huvudsakliga sakförhållandena i händelseförloppet och att medlingen ligger i offrets intresse. Medling får inte ske i brott mot minderåriga, om offret på grund av brottets art eller sin ålder är i behov av särskilt skydd. Om medling inte kan ske i brottet får inte heller frågan om skadestånd bli föremål för medling. Tvister kan behandlas vid medling, om medling kan anses vara en ändamålsenlig åtgärd. Begränsningarna för medling fastställs i 3 a § i lagen.

Medling är frivillig. En minderårig ska personligen ge sitt samtycke till medling. Ett ytterligare villkor för att en minderårig ska kunna delta i medling är att hans eller hennes vårdnadshavare eller en annan laglig företrädare samtycker till detta. Vid medling fastställs ingen påföljd för brottet och den ersätter i praktiken inte den ordinarie brottsprocessen. En förlikning kan dock leda till att åtgärderna avstås eller att inget åtal väcks. Den förlikning som träffats mellan parterna är också en grund för strafflindring. Vid medling kan man även avtala om ersättning för de skador som uppkommit till följd av brottet. Medling gör det möjligt för den unga personen att förstå följderna som brottet har orsakat offret och att ta ansvar genom att kompensera för skadan. Medling är ofta mindre tidskrävande än en fullständig brottmålsrättegång och kan inledas snabbt om parterna är överens. Hänvisning till medling sker vanligtvis redan under förundersökningen. Medling är dock möjlig i alla skeden av brottsprocessen och även efteråt.

2.2.9.4 Myndigheternas samarbetsmodeller.

Justitieministeriets tvärspektoriella arbetsgrupp har tagit fram en forskningsbaserad verksamhetsmodell för unga som begår allvarliga och återkommande brott (Verksamhetsmodell för unga som uppvisar symptom genom att begå brott: Arbetsgruppens förslag, Justitieministeriets publikationer, utredningar och anvisningar 2019:26, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-764-9> och Haikkola, Lotta, Hästbacka, Noora & Elina Pekkarinen (red.) (2019): Vem reagerar på brott begångna av unga? Synpunkter på tjänster av professionella och unga samt ur ett kostnadsperspektiv. Statsrådets publikationsserie för utrednings- och forskningsverksamheten 2019:34, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-737-6>). Verksamhetsmodellen riktar sig till barn och ungdomar som misstänks för flera och mer allvarliga brott och vars situation har gett upphov till särskild oro för missbruk eller andra risker för socialt utanförskap hos myndighet eller andra aktörer som har kommit i kontakt med den unge. Ett pilotprojekt för verksamhetsmodellen genomfördes mellan 2020–2022. För att utvidga

och etablera dess användning föreslogs att finansieringen av verksamheten skulle ha en längre tidsperiod och en permanent finansieringsmodell. Projekten bör i fortsättningen vara mer omfattande och tjänsterna för att bryta kriminalitet bör kopplas till välfärdsområdenas strukturer. Målet bör vara tillgängliga, jämlika och effektiva tjänster för alla. Program som syftar till att minska brottsligheten bör dessutom ha dokumenterad effekt. (Programarbete och multiprofessionellt stöd i brottsförebyggandet. Slutrapport från projektet för förebyggande av brott 2020–2022, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden JM 2023:19). Understöd för spridning av verksamhetsmodellen för unga kommer att vara tillgängligt även 2026.

Projekt som bygger på multiprofessionellt samarbete för att genomföra verksamhetsmodellen för unga pågår för närvarande i fyra välfärdsområden: i Österbotten (Käppi-projektet), i Egentliga Tavastland (NERO-projektet), i Birkaland (RISTEYS-projektet) och i Norra Österbotten (Nurri-projektet), där den sistnämnda också utvecklar stöd till familjer till unga som begår brott. I Helsingfors är till exempel Toivo-modellen, som liknar ungdomsmodellen, väl etablerad och drivs inom barnskyddet. Den riktar sig till unga i öppenvården eller placerade i vård utom hemmet, som har begått allvarliga brott, är beroende av rusmedel och har beteendestörningar. Tjänsten stöder dessutom unga som återvänder hem efter en placering eller som har fått en påföljd. Tjänsten bygger på att motivera den unga personen och hans vårdnadshavare till förändring, att stötta dem på vägen, stabilisera deras situation och tillhandahålla skräddarsydd rehabilitering. Tjänsten är tidsbestämd och varar vanligtvis 6–12 månader.

Förebyggandet av ungdomsbrott förutsätter också övrigt multiprofessionellt myndighetssamarbete, som i Finland redan i flera år har organiserats som så kallad ankarverksamhet och som nu är en etablerad form av myndighetssamarbete. Inom ankarverksamheten samarbetar polis, ungdomssektorn, hälso- och sjukvården och socialförvaltningen. Ankarverksamheten är nationellt samordnad och styrd. Ankarverksamheten grundar sig på bestämmelser som förpliktar till samarbete mellan myndigheter, men det finns ingen särskild lag som reglerar ankarverksamheten. Ankarverksamheten är en tjänst för tidiga insatser som främst riktar sig till barn och ungdomar under 18 år som riskerar att utsättas för våldsbejakande extremism och radikalisering. Ankarverksamheten bygger på tidiga insatser och den unga personens samtycke är en förutsättning för att verksamheten ska kunna inledas. Utlämnande och utbyte av information mellan olika myndigheter inom ankarverksamheten grundar sig också på samtycke eller någon annan rättslig grund i enlighet med den gällande ungdomslagen (1285/2016). (Inrikesministeriets handbok för ankarverksamhet. Inrikesministeriets publikationer 2022:40)

2.3 Statistik om ungdomsstraff och påföljder för ungdomar

2.3.1 Påföljder för gärningspersoner under 18 år

Andelen misstänkta 18-åringar bland de anmälningar av brott som kommit till polisens kännedom, har hållit sig relativt stabil under 2010-talet, men har under de senaste åren ökat inom flera brottskategorier. Framför allt har det skett en ökning av barn under 18 år som misstänks för misshandels- och rånbrott. År 2023 var 79 procent av de misstänkta för rån yngre än 30 år. (Rikollisuustilanne 2023 Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Statsvetenskapliga fakulteten. Institutet för kriminologi och rättspolitik. Översikter 65/2024. s. 9 och s. 45–46)

I allmänhet har en långsiktig minskning av ungdomsbrottsligheten observerats. Brottsligheten har också visat sig vara koncentrerad till ett litet antal aktiva gärningspersoner, som begår de

flesta brotten. Denna lilla grupp begår sina första brott i unga år och brottsligheten är kopplad till andra sociala problem. Andelen personer som misstänks för brott är högst i åldern 18–20 år, men därefter är det endast en liten andel som fortsätter att begå brott. (Ett åtgärdsprogram för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet för åren 2024–2027, Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden, 2024:13, s. 10–17, se även exempelvis Pitkänen, Joonas – Aaltonen, Mikko – Suonpää, Karoliina – Heiskanen, Laura – Martikainen, Pekka: Nuorisirikollisuuden esiintyvyyden ja kasautumisen muutokset syntymäkohorteissa 1986–2000. (Förändringar i förekomst och koncentration av ungdomsbrottslighet i födelsekohorter 1986–2000). Yhteiskuntapolitiikka 87 (2022):5–6 och de källor som hänvisas till där)

När omfattningen av ungdomsstraff först bedömdes 1992, dömdes varje år 6 935 ungdomar i åldern 15–17 år. Av dessa utgjorde 30 procent fängelsestraff, dvs. drygt 2 000. Av dessa var 17 procent ovillkorliga fängelsestraff, dvs. cirka 350, och cirka 1 700 villkorliga fängelsestraff. Enligt statistik för 1994, då försökslagen om ungdomsstraff reglerades, utdömdes 5 268 domar i faktiska domstolsförhandlingar till ungdomar i åldern 15–17 år som hade begått ett brott. Av dessa var 3 723 böter, 1 348 villkorliga fängelsestraff och 193 ovillkorliga fängelsestraff. De allra flesta villkorligt dömda unga hade övervakning under prøvotiden. Samma år meddelades 158 domar där en villkorligt dömd ung person inte skulle ställas under övervakning. Under 2001, när pilotfasen av systemet för ungdomsstraff fortfarande pågick och utvärderades, dömdes 993 unga till villkorligt fängelse. (RP 109/1996 rd, s. 4 och Ungdomsbrottskommitténs betänkande 2003:2, s. 24 och 241)

Enligt uppgifter från Statistikcentralens databas (Stat.fi) uppgick antalet ovillkorliga fängelsestraff i åldersgruppen 15–17 år till 30 stycken år 2021, 30 stycken år 2022 och 62 stycken år 2023. Det totala antalet villkorliga fängelsestraff i åldersgruppen 15–17 år uppgick till 422 år 2021 och 478 år 2022. År 2023 ökade antalet villkorliga fängelsestraff något i denna åldersgrupp, med ett totalt antal på 632.

Tabell 1. Utdrag om brottspåföljder för 15–17-åringar, åren 2021–2023

Brottspåföljder per år	2021	2022	2023
Alla totalt	11 428	11 734	12 991
Påföljder utdömda av domstolen	2 381	2 363	2 929
Domstolsböter	1 826	1 753	2 127
Villkorligt fängelsestraff (inklusive tilläggs­påföljder)	422	478	632

Brottspåföljder per år	2021	2022	2023
Villkorligt fängelse + böter	35	32	46
Villkorligt fängelse + övervakning	222	227	268
Villkorligt fängelse + samhällstjänst	14	17	13
Ungdomsstraff	12	7	9
Ovillkorligt fängelsestraff	30	30	62
Samhällstjänst	-	6	14
Övervakningsstraff	-	-	-

Källa: Statistikcentralen Stat.fi – Åtalade, dömda och straff (tingsrätter och hovrätten som första instans, strafforder och bötesförelägganden och ordningsböter).

Enligt uppgifter från Statistikcentralens databas uppgick det totala antalet strafforder och bötesförelägganden, ordningsböter och domar i rätten i åldersgruppen 15–17 år till 12 991 år 2023. För samma åldersgrupp utdömdes 2 929 domar i första instans i tingsrätt och hovrätt. I de flesta av dessa fall, totalt 2 127, blev påföljden böter. Det utdömdes 694 tidsbestämda fängelsestraff, varav 632 var villkorliga fängelsestraff (inklusive tilläggsåtgärder). Utöver villkorligt fängelsestraff dömdes böter i 46 fall, samhällstjänst i 13 fall och övervakning i 268 fall. Ungdomsstraff utdömdes i nio fall. I 14 fall dömdes samhällstjänst ut i stället för ovillkorligt fängelse medan övervakning inte dömdes ut i något fall.

År 2023 var den genomsnittliga längden på ett tidsbestämt fängelsestraff för en 15–17-åring 7,7 månader. I den angivna åldersgruppen utdömdes 514 villkorliga fängelsestraff som var kortare än ett år. Antalet villkorliga fängelsestraff på mellan ett och två år uppgick till 118, vilket motsvarar cirka 17 procent av fallen. I 14 fall var det fråga om ovillkorliga fängelsestraff på mindre än ett år. I samma åldersgrupp dömdes 15 personer till ovillkorligt fängelsestraff på minst ett år och högst två år.

Av statistiken för 2023 framgår dessutom att i åldersgruppen 15–17 år var huvudbrottet i domar där straffet bestämdes till villkorligt fängelse stöld- eller rån brott i 212 fall, brott mot liv och hälsa i 163 fall, trafikbrott i 71 fall samt narkotikabrott i 44 fall. (Stat.fi, se mer om statistik över ungdomspåföljder under flera år samt relaterad analys: Lappi-Seppälä 2024)

2.3.2 Dömda ungdomsstraff

Ungdomsstraffet inkluderades permanent i strafflagen 2005. Under de första åren av försöket med ungdomsstraff, som genomfördes 1997–2004, innan lagen trädde i kraft, var antalet

utdömda ungdomsstraff betydligt högre än i dag. Under perioden 1997–2002 uppgick antalet ungdomsstraff som utdömdes årligen till 45, 45, 68, 102, 45 och 38. Uppskattningen är att cirka 300 ungdomsstraff kommer att utdömas per år när lagen börjar tillämpas fullt ut (RP 102/2004 rd, s. 6 och 14). Sedan den permanenta ungdomsstrafflagen reglerades, det vill säga från och med 2004, har antalet utdömda ungdomsstraff varit lågt. Under de senaste åren har antalet utdömda ungdomsstraff i regel legat mellan 5–12 per år.

Under femårsperioden 2019–2023 utdömdes totalt 43 ungdomsstraff. Ungefär hälften av domarna (23/43) avsåg brott där huvudbrottet var rån. De följande grupperna var narkotikabrott (7), misshandelsbrott som riktades mot liv och hälsa, egendomsbrott, trafikbrott samt brott mot myndigheter. Medel- och medianlängden på straffen har varierat mellan fem månader och 12 månader mellan 2019–2023. På senare år har dock medianlängden för ungdomsstraff vid rånbrott legat nära det högsta straffet på ett år. År 2023 var den genomsnittliga längden på ungdomsstraff för dömda, 11 månader och medianen 12 månader (se Lappi-Seppälä 2024, s. 69 för siffrorna för de tidigare åren 2016–2020)

I en långsiktig granskning framgår att ungefär 35 procent av dem som dömdes till ungdomsstraff inte förekom alls i straffregistret tidigare. En registrering i straffregistret följer på straff som är strängare än böter. Cirka 27 procent av dem som dömdes till ungdomsstraff hade inte dömts tidigare. Det genomsnittliga antalet åtalpunkter i ungdomsstraffdomarna har varit fem. (Lappi-Seppälä 2024, s. 172 och 71)

2.3.3 Antal påföljdsutredningar

Cirka 95 procent av alla påföljder för unga i åldern 15–17 år är böter (Lappi-Seppälä 2024, särskilt s. 23 och 78). Som statistiken visar är det bara en bråkdel av brottmålen bland minderåriga som kräver att en påföljdsutredning utarbetas, hamnar i domstol och slutligen leder till en påföljd som kan verkställas av Brottspåföljdsmyndigheten.

När det gäller utredningen av en persons situation, det vill säga genomförandet av en påföljdsutredning, riktas detta mot unga som misstänks ha begått brott före fyllda 21 år, och som sannolikt kommer att utdömas ett strängare straff än böter. Brottspåföljdsmyndigheten får varje år mer än 2 000 begäranden om påföljdsutredningar för unga (se Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 58). Utredningen av förutsättningarna för ungdomsstraff gäller däremot endast gärningspersoner som misstänks ha begått brott före 18 års ålder.

Enligt uppgifter från Brottspåföljdsmyndigheten tog myndigheten under 2024 emot 758 begäranden om påföljdsutredningar där den misstänkte var under 18 år när begäran inkom. I totalt 74 fall begärdes en utarbetande av utredning gällande ungdomsstraff. Under samma år utarbetades 68 utredningar om ungdomsstraff gällande misstänkta under 18 år, och i 31 av dessa fall ansåg Brottspåföljdsmyndigheten att det var motiverat att döma till ungdomsstraff. I samma åldersgrupp ansågs övervakning som tillägg till villkorlig dom vara nödvändig i 233 fall. I 432 fall ansågs övervakning inte vara nödvändig.

2.4 Påföljder jämförbara med ungdomsstraff i andra nordiska länder

2.4.1 Inledning

Hanteringen av ungdomsbrott skiljer sig åt mellan olika länder. Förhållandena och lagstiftningstraditionen i de nordiska länderna liknar till viss del de som finns i Finland. Utredningen har därför inriktats på några av de nordiska länderna. I vissa länder prövas brott i särskilda ungdomsdomstolar och de påföljder som utdöms för ungdomar kan skilja sig mycket

från de som utdöms för vuxna. I vissa länder ses ingripanden mot brott begångna av minderåriga som en form av barnskyddsåtgärd, påföljderna kan i stor utsträckning innehålla vårdande åtgärder och beslutas utanför domstol.

Propositionen fokuserar, i enlighet med skrivningen i regeringsprogrammet, på att utveckla ungdomsstraffet. Av denna anledning fokuserar jämförelsen på de påföljder som har liknande egenskaper som ungdomsstraff, eller som faller inom motsvarande stränghetsnivå i påföljdssystemet, det vill säga mellan böter och ovillkorligt fängelse.

2.4.2 Sverige

I Sverige inträder straffansvaret när barnet fyllt 15 år och fängelsestraff utdöms sällan. En person under 21 år kan inte dömas till livstids fängelse. Åklagare och polis har ett nära samarbete med socialtjänsten vid förundersökningar gällande barn, vilka också har snabbare handläggning.

I Sverige, till skillnad från i Finland, är påföljderna för ungdomar under 18 år som begått brott systematiserade i en egen kategori. De vanligaste straffen för ungdomar under 18 år som begått brott, är ungdomsvård och ungdomstjänst. Enligt 32 kap. 1 § i strafflagen (Brottsbalken) kan den som är under 18 år och har begått brott dömas till ungdomsvård om han eller hon är i behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) och de planerade åtgärderna, eventuellt i kombination med ungdomstjänst eller böter, bedöms tillräckliga i förhållande till brottets straffvärde och art samt gärningspersonens tidigare brottslighet. Domen åtföljs av ett avtal om tjänstens innehåll eller en vårdplan som upprättats av socialnämnden. En gärningsperson i samma åldersgrupp kan dömas till ungdomstjänst i enlighet med 32 kap. 2 § i brottsbalken. Ungdomstjänst döms ut om påföljden kan anses tillräcklig med hänsyn till brottets straffvärde och den unges tidigare brottslighet och det inte finns skäl att döma till ungdomsvård. I ungdomstjänsten ingår 20–150 timmars oavlönat arbete och annan särskilt anordnad verksamhet. Enligt lag är det socialnämnden som ansvarar för verkställigheten av påföljden. Nämnden fastställer också påföljdens innehåll och plan. Genomförandet regleras i 5 kap. i socialtjänstlagen.

Ungdomsövervakning infördes 2021 för ungdomar som är 15 år och äldre. En person som har begått ett brott när hon eller han var under 18 år, kan dömas till ungdomsövervakning om ungdomsvården eller tjänsten inte är tillräckligt kännbara påföljder med hänsyn till brottets straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Ungdomsövervakningen pågår mellan 6 och 12 månader. Verkställigheten av ungdomsövervakningen regleras av lagen om verkställighet av ungdomsövervakning (2020:616). Den svenska brottspåföljdsmyndigheten (Kriminalvården) ansvarar för verkställigheten. Påföljden omfattar elektronisk övervakning, regelbunden kontakt med samhällspåföljdsbyrån, förbud mot användning av berusningsmedel och inskränkningar i rörelsefriheten. I praktiken innebär inskränkningarna i rörelsefriheten ett elektroniskt kontrollerat utgångsförbud under helgen, från kl. 18.00 på lördagen till kl. 7.00 på måndag morgon. Socialtjänsten deltar aktivt i både planeringen och genomförandet av påföljden. Socialtjänsten ansvarar för att ta hand om den unges sociala situation, till exempel boende och vårdplaner. Program som syftar till att påverka ungdomars tänkande och återfall i brott är också en viktig del av ungdomstjänsten och -övervakningen. Programmen har också innehåll för unga med skadliga tankemönster. Ungdomarnas anhöriga och vänner är involverade i vissa av programmets möten. Tillämpningsområdet för ungdomsövervakning omfattar allvarlig brottslighet, såsom grova misshandelsbrott, sexualbrott och rån, medan de allvarligaste brotten är undantagna från påföljden (se även Lappi-Seppälä 2024, s. 127–128)

Om den dömden i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne i ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning, kan rätten på talan av åklagare bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att häva påföljden och fastställa en ny påföljd får dock rätten meddela den dömden en varning, om det är en tillräcklig åtgärd (Brottsbalken 32 kap. 4 §).

Om påföljden för brottet skulle vara fängelsestraff, ska rätten i stället för fängelse döma barnet som gjort sig skyldig till brottet till slutet ungdomsvård i lägst fjorton dagar och högst fyra år (brottsbalken 32 kap. 5 §). Barn som har begått allvarliga brott döms i allmänhet till slutet ungdomsvård. Verkställighet av slutet ungdomsvård sker i enlighet med lagen om verkställighet av slutet ungdomsvård (1998:603, LSU). Innan en minderårig som dömts för ett allvarligt brott placeras görs en helhetsbedömning av honom eller henne enligt socialtjänstlagen, där särskild hänsyn tas till barnets ålder och hälsotillstånd (se även Lappi-Seppälä 2024, s. 136).

Som ett led i socialtjänsten kan ett barn även placeras utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen (SoL 6 kap. 1 §) eller lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Placeringar enligt socialtjänstlagen bygger på samtycke från vårdnadshavarna och barnet som fyllt 15 år (SoL 11 kap. 10 §). Oavsett samtycke kan ett barn placeras med stöd av LVU (SoL 1 kap. 3 §). Förvaltningsrätten kan, med stöd av minderårighet, besluta om tvångsvård när missbruksproblem, kriminellt beteende eller andra allvarliga sociala problem konstateras.

I de projekt som för närvarande pågår inom den svenska regeringen undersöks bland annat en sänkning av straffåldern från 15 till 13 år vid vissa allvarliga brott (SOU 2025:11), en reform av straffen för allvarliga brott begångna av unga (SOU 2023:44) och det har föreslagits att ungdomsövervakningen ska effektiviseras (SOU 2024:39). I den senare utredningen föreslogs att användningen av ungdomsövervakning ska utökas. Enligt propositionen ska ungdomsövervakning dömas ut i fler fall där påföljden hittills har varit ungdomstjänst eller ungdomsvård. Den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år ska kunna dömas till utökad ungdomsövervakning om ungdomsövervakning inte är en tillräckligt ingripande påföljd med hänsyn till brottets straffvärde och art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år när dom meddelas ska kunna dömas till utökad ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det. Tiden för utökad ungdomsövervakning ska överstiga ett år och får bestämmas till högst tre år.

Utökad ungdomsövervakning ska förenas med inskränkningar i rörelsefriheten som ska kontrolleras elektroniskt. Inskränkningarna ska gälla varje kväll och natt, liksom all annan dagtid än den tid som den dömden förvärvsarbetar, deltar i utbildning eller organiserade fritidsaktiviteter, gör vårdbesök eller ägnar sig åt inköp och liknande åtgärder. Därutöver ska den dömden ha rätt att under viss tid kunna ägna sig åt aktiviteter som han eller hon själv framställer önskemål om. En utökad ungdomsövervakning skulle pågå under en längre tid och med största sannolikhet upplevas som mycket begränsande för den dömden. För att upprätthålla den dömdes motivation och göra det tydligt att det lönar sig att följa verkställighetsplanen föreslår utredningen att Kriminalvården efter sex månaders verkställighet ska ha en fakultativ möjlighet att pröva om inskränkningar i rörelsefriheten ska begränsas eller avslutas helt.

Utredningen föreslår också att verkställighetsplaneringen ska göras på ungdomsavdelningen på kriminalvårdsanstalt under en tid av två månader eftersom det i samband med utökad ungdomsövervakning ofta finns ett särskilt intresse av att den dömden inte återvänder till sin gamla miljö innan verkställighetsplanen är upprättad. Det är också ett sätt att inskräpa allvaret i den brottslighet som den dömden har befunnits skyldig till och att åstadkomma en påföljd som utgör ett trovärdigt, proportionerligt och tillräckligt ingripande alternativ till fängelse. Eftersom verkställigheten pågår under en längre tid behöver det finnas goda möjligheter för

Kriminalvården att kontrollera att verkställigheten i hemmet fungerar på ett tillfredsställande sätt och att den dömda inte fortsätter med kriminella aktiviteter. Tanken skulle vara att Kriminalvården – på motsvarande sätt som vid ungdomsövervakning – ska utöva noggrann tillsyn över den dömda och hålla sig underrättad om hans eller hennes förhållanden. Detta skulle medföra bättre förutsättningar att upptäcka om den dömda kan misstänkas begå nya brott under verkställigheten eller om det krävs någon justering i verkställighetsplanen.

I samband med de pågående projekten i Sverige har man också utrett om det danska systemet med nämnder utanför domstolarna bör införas i Sverige (SOU 2024:30 och Ekholm Victoria: Ungdomskriminalitetsnämnder – En komparativ analys av svensk och dansk straffrätt med utgångspunkt i dir. 2022:106. <http://lup.lub.lu.se/student-papers/record/9107657>).

2.4.3 Danmark

Det danska straffsystemet regleras huvudsakligen i strafflagen (Straffeloven 1930:26). Enligt 6 kap. 31 § i strafflagen är allmänna straff fängelse och böter. Fängelsestraff kan utdömas på viss tid eller på livstid (33 §). Ett ovillkorligt fängelsestraff kan ersättas med ett villkorligt straff, vilket kan innefatta kortare ovillkorligt fängelse eller samhällstjänst. Ett villkorligt fängelsestraff innebär också att domstolen kan skjuta upp utdömandet av straffet under en prøvotid, som i princip är upp till tre år. Villkor kan inkluderas i prøvotiden.

Unga gärningspersoner. I Danmark är åldern för straffrättsligt ansvar 15 år (3 kap. 15 § i strafflagen). Mellan den 1 oktober 2010 och den 1 mars 2012 var åldern för straffrättsligt ansvar i Danmark 14 år. Gärningspersoner i åldersgruppen 15–17 kan i regel dömas till samma påföljder som vuxna gärningspersoner. En person som har begått ett brott när han eller hon var under 18 år kan inte dömas till livstids fängelse (6 kap. 33 § i strafflagen). Personer under 18 år får lindrigare behandling när det gäller utmätning av straff och personer under 21 år när det gäller verkställigheten av fängelsestraff.

Danmark, liksom de övriga nordiska länderna, har särskilda påföljder för unga gärningspersoner. Gärningspersoner under 18 år som har begått lindrigare brott kan ingå ett ungdomsavtal. Avtalet innebär att den unge gärningspersonen, med vårdnadshavarens samtycke, förbinder sig att delta i vissa angivna aktiviteter. Samtidigt avstår åklagaren från att väcka åtal. Socialmyndigheten i den unges boendekommun ska se till att avtalet följs. Ungdomsavtal erbjuds i första hand till ungdomar som inte tidigare har begått något brott. De gäller exempelvis inte personer som gjort sig skyldiga till våldsbrott, rån eller narkotikabrott.

Alla brottslingar under 18 år som begått allvarliga personbrott eller andra allvarliga brott kan dömas till ungdomsstraff, som är ett alternativ till ovillkorligt fängelse. (74 a § i strafflagen). Huvudsyftet med ungdomsstraffet är att förhindra att den unge begår nya brott. För att ett ungdomsstraff ska kunna dömas ut krävs att de åtgärder som ingår i påföljden kan antas vara lämpliga för att tillgodose den unges särskilda vårdbehov. Ungdomsstraff förutsätter inte samtycke. Innan ett brottmål avgörs utreds den unges omständigheter och behov. På grundval av utredningen upprättas en handlingsplan som ligger till grund för domstolens bedömning av om ungdomsstraff ska åläggas eller inte. Ungdomsstraff är en tvåårig strukturerad påföljd som inkluderar övervakad vård. Påföljden verkställs under socialmyndighetens övervakning. Ett ungdomsstraff inleds vanligtvis med en vistelse på en sluten institution. Den unge placeras sedan på en öppen anstalt under sex månader. I det tredje skedet övervakas den unga personen i frihet av socialmyndigheten under sex månader. Om den unge begår nya brott under verkställighetstiden kan hen bli placerad i en öppen eller sluten institution. En koordinator utses under hela påföljden för att fungera som kontaktperson och rådgivare för den unge. Påföljden kan klassificeras som ett ovillkorligt fängelsestraff med inslag av samhällspåföljd.

Användningen av ungdomsstraff har varit begränsad under de senaste åren. (Lappi-Seppälä 2024, s. 137).

När en gärningsperson som är 15–17 år döms till ovillkorligt fängelsestraff, avtjänas straffet vanligtvis inte i fängelse, utan den unge placeras utanför fängelset eller så verkställs straffet med elektronisk övervakning.

Från och med den 1 januari 2019 har Danmark en ungdomskriminalitetsnämnd, som behandlar och beslutar om åtgärder som rör barn i åldern 10–17 år när de misstänks eller döms för brott (personer över 15 år). Ungdomskriminalitetsnämnden är en oberoende nämnd vars mål är att hjälpa till att förebygga ungdomsbrottslighet genom att utarbeta riktade, individuella och förebyggande åtgärder för barn och ungdomar i åldern 10–17 år som bedöms löpa särskilt stor risk att hamna i brottslighet. Nämnderna tillsätts för en bestämd tid och finns över hela landet. Nämnden består av en domare som leder mötet, en kommunal ledamot och en representant från polisen. Åtgärderna definieras och genomförs utifrån vad som är bäst för barnet eller den unga personen. Bedömningen görs i samarbete med barnet eller den unga personen och hans familj.

Ärenden som rör barn under 15 år hanteras direkt av nämnden. Brottmål som gäller unga inom den straffrättsliga ansvarsåldern avgörs först av domstol, som samtidigt också ger ungdomskriminalitetsnämnden i uppdrag att besluta om åtgärder som gäller den unge. Ärenden som gäller brottslighet som klassificeras som farlig överförs till nämndens behandling, om brottet har lett till eller kan leda till fängelsestraff. Om ett barn eller en ung person misstänks för ett annat allvarligt brott, hänvisas ärendet till nämnden om brottet har lett till eller kan leda till ett fängelsestraff och barnet eller den unga personen dessutom anses löpa särskild risk att återfalla i brott.

Nämnden kallar in den unga personen och hans eller hennes föräldrar till ett möte. Någon annan vuxen som också känner den unga personen väl, till exempel en lärare, kan också delta. Dessutom deltar en representant från rättsvården för ungdomsbrott och den unges kommunala socialarbetare i mötet, samt i vissa fall den unges biträdande advokat och en psykolog med erfarenhet av barn- och ungdomsfrågor. Efter mötet kan nämnden i enskilda fall, om den anser det ändamålsenligt, besluta om omedelbara åtgärder, om hänvisning till vård och stödåtgärder eller om att inga fortsatta åtgärder ska vidtas. Med omedelbar åtgärd avses till exempel att den unge åläggs att träffa en konfliktmedlare, som kan ordna ett möte med den person som den unge varit i konflikt med. Syftet med vård- och stödprogrammen är att den unge ska lära sig att klara av sin vardag genom att delta i olika aktiviteter. Detta åtgärdsprogram pågår vanligtvis under ett eller två år och kan innehålla villkor som att den unge ska kunna gå i skolan, delta regelbundet i fritidsaktiviteter och vara hemma en viss tid på kvällen (<https://www.domstol.dk/ungdomskriminalitetsnaevnet/om-ungdomskriminalitetsnaevnet>).

2.4.4 Norge

Norges system för brott- och påföljdssystem regleras huvudsakligen i strafflagen (2015 straffeloven). Enligt 5 kap. 29 § i strafflagen är de faktiska påföljderna fängelse, förvaring, samhällstjänst, ungdomsstraff, böter och förlust av rättigheter. Om domstolen dömer till fängelsestraff kan den besluta att verkställigheten av fängelsestraffet skjuts upp helt eller delvis under en prøvotid (villkorligt fängelsestraff).

Samhällspåföljder kan omfatta vård eller rehabilitering utöver oavlönat arbete. Om det finns särskilda skäl kan samhällspåföljden även förenas med fängelse i högst 60 dagar, böter eller annan rättsförlust. Domstolen kan även fastställa att deltagande i missbruksvård ingår som villkor för en samhällspåföljd. Om den dömda återfaller i brott under verkställigheten av

påföljden eller bryter mot villkoren för påföljden, får domstolen besluta att hela eller delar av det alternativa straffet ska verkställas på anstalt.

I 5 kap. 30 § i strafflagen föreskrivs "andra straffrättsliga förfaranden" (andre strafferettsliga reaktioner). Fastställandet av straffet kan skjutas upp, avbrytas och den dömde också överförs till obligatorisk mentalvård eller annan vård. Alternativa åtgärder är bland annat att inte väcka åtal, att hänskjuta ärendet till medling i konfliktrådet, uppföljning i konfliktrådet eller ungdomsuppföljning i konfliktrådet.

Unga gärningspersoner. Den straffrättsliga ansvarsåldern är 15 år, vilket framgår av 3 kap. 20 § i strafflagen. Unga gärningspersoner kan i regel dömas till samma påföljder som vuxna. Gärningspersonens ålder beaktas i allmänhet vid fastställandet av påföljden, och gärningspersoner i åldern 15–17 år behandlas mildare än vuxna vid fastställandet och utmätningen av straffet. Enligt 6 kap. 33 § i strafflagen kan en gärningsperson som har begått ett brott när han eller hon var under 18 år dömas till ovillkorligt fängelse endast om det finns särskilda skäl och det maximala straffet för brottet är 15 år. Enligt 14 kap. 80 § i strafflagen kan domstolen också sänka minimistraffet för brottstypen om den som har begått brottet är ett barn. Om den misstänkte är under 18 år vid tidpunkten för brottet är utgångspunkten att den unge ska bli föremål för en personutredning innan dom meddelas (13 kap. 161 a § i Straffprocessloven).

Norge har särskilda påföljder för ungdomar: ungdomsstraff och ungdomsuppföljning (ungdomsuppföljning). Konfliktrådet, som förstatligades i samband med införandet av ungdomsstraffet 2014, ansvarar för verkställigheten av påföljderna (se även Lappi-Seppälä 2024, s. 130–131).

Både åklagare och domstol kan besluta om ungdomsuppföljning. Ungdomsuppföljningen kan pågå högst 12 månader. Ungdomsuppföljning kan vara ett villkor för antingen villkorligt straff eller villkorlig åtalsunderlåtelse. Åtalsunderlåtelsen kan förenas med det allmänna villkoret att den dömde inte får begå några brott under den tvååriga prøvotiden. I beslut om åtalsunderlåtelse kan även individuellt anpassade villkor ingå, i vissa fall i samarbete med den unges stödsystem och nätverk. Åklagarmyndigheten kan, om vissa villkor är uppfyllda, besluta att överföra ärendet om en misstänkt för brott till medlingsnämnden. (Straffprocessloven 71 a och b §).

En gärningsperson som var 15–17 år vid gärningstillfället kan dömas till ungdomsstraff om brottsligheten är upprepad eller allvarlig. Enligt förarbetena kan ett brott anses vara allvarligt om det kan leda till mer än tre års fängelse. Gärningspersonen ska samtycka till påföljden och vara bosatt i Norge, och det får inte finnas några tvingande skäl för en frihetsberövande påföljd (Kap. 8 a 52 § i strafflagen). Användningen av påföljden förutsätter alltså att "skäl som är förenade med straffets syfte inte allvarligt talar emot en påföljd som verkställs i frihet". Ungdomsstraffets längd är minst sex månader och högst två år. Om straffet döms ut i stället för ett fängelsestraff längre än två år är det högsta straffet tre år. Domstolen ska också fastställa en sekundär frihetsberövande påföljd för ungdomsstraffet (se även Lappi-Seppälä 2024 s. 130–131).

Processen för att fastställa ungdomspåföljder och deras innehåll regleras närmare i lagen om Konfliktrådet (Lov om Kofliktrådsbehandling, 4 kap.). Konfliktrådet ansvarar för verkställigheten av ungdomspåföljder. Påföljden omfattar ett möte med den unge personen, upprättande av en individuell ungdomsplan samt uppföljning av planen. Den unge deltar i ett uppföljningsmöte som koordinatör samordnar. Vid mötet deltar intresserade parter och brottsoffer. Ungdomsmötet ska leda fram till en individuellt anpassad och formulerad ungdomsplan. Planen kan innehålla ersättning till brottsoffer, olika brottsförebyggande åtgärder och/eller åtgärder som kan betecknas som straff.

2.4.5 Sammanfattning

Sverige, Danmark och Norge har uttryckliga bestämmelser om särbehandling av gärningspersoner, särskilt för de i åldern 15–17 år, och i viss mån för de i åldern 18–20 år, vid straffmätning och val av påföljd. I alla dessa länder finns påföljder för unga som liknar ungdomsstraffet och som ligger i straffskalan mellan böter och ovillkorligt fängelse, med syftet att ta hänsyn till ungas särskilda egenskaper.

Det svenska systemet för ungdomsvård skiljer sig strukturellt från det finska systemet. I en betydande del av ungdomsärendena bestämmer socialtjänsten omfattningen och innehållet i påföljderna, och ansvarar delvis även för verkställigheten. Socialmyndighetens och i viss mån Kriminalvårdens roll är därför central när det gäller påföljder för unga människor. I Sverige planeras också omfattande reformer av ungdomsbrotts- och påföljdssystemet, vilket delvis försvårar jämförelser.

Med de reformer av ungdomsrättssystemet som genomfördes i Danmark 2019 syftade man till att snabba upp och effektivisera reaktionen på brott begångna av minderåriga. Då förändrades systemet, som i stor utsträckning liknade finska myndighetsrutiner, så att rätts- och påföljdssystemen integrerades starkare med socialvården och åtgärderna omfattade inte bara barn över 15 år utan även 10–14-åringar. I det reformerade systemet handläggs både brott som begåtts av under 15-åringar och av 15–17-åringar i domstolsliknande nämndstrukturer. I Danmark kan en 15–17-åring dömas till ungdomsstraff istället för ovillkorligt fängelse, men användningen har varit mycket begränsad. Brott som inte är obetydliga och som genomförs av unga, hanteras vanligen genom nämndssystemet, där socialrätt och straffrätt förenas. Påföljderna kan i stor utsträckning innehålla vårdåtgärder och andra åtgärdsskyldigheter, som syftar till att förebygga återfall i brott.

Det norska ungdomsstraffet har under det senaste decenniet utvecklats i riktning mot reparativ rättspraxis, men med inslag av socialarbete och kontroll. Innehållet i och genomförandet av särskilda påföljder för ungdomar är till stor del det statliga Konfliktrådet ansvar.

De svenska och danska systemen för ungdomspåföljder har ett starkt socialrättsligt perspektiv. Det norska systemet är å andra sidan starkt uppbyggt på reparativa rättsprinciper. Mot bakgrund av ovanstående är nyttan av en jämförelse med de svenska, danska och norska systemen begränsad för genomförandet av skrivningen i regeringsprogrammet.

2.5 Bedömning av nuläget

2.5.1 Myndighetssamarbete i brottmål begångna av minderåriga och unga

Ett av huvudsyftena med regleringen av förundersökning för minderåriga är att säkerställa barns och ungas rättigheter vid handläggning av brottmål. Regleringens syfte är också att öka samarbetet och särskilt att med nödvändiga åtgärder utanför brottsprocessen, ingripa i situationen för unga under 18 år.

De olika myndigheternas rätt och skyldighet att delta i behandlingen av ett brottsärende i förundersökningen och brottsprocessens olika stadier för en person under 18 år som misstänks för brott, är ganska utförligt reglerad. Med stöd av flera olika bestämmelser har polisen, åklagaren och Brottspåföljdsmyndigheten en skyldighet att underrätta socialmyndigheten vid misstanke om brott som gäller en ung person. Socialmyndigheten har å sin sida skyldighet att vid behov börja kartlägga personens behov av stöd och tjänster. Vid domstolsbehandlingar ska myndigheter med kännedom om den unges situation ges tillfälle att yttra sig (till exempel

socialvårdslagen 35 §, barnskyddslagen 25 § och 25a §, lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation 3 § och 8 § samt Barnskyddslagen 24 §, se avsnitt 2.1.3 och 2.1.4). Vid den muntliga handläggningen har myndigheterna möjlighet att ta upp omständigheter som rör den unges situation, och genom sin närvaro kan de visa både stöd för den unge och allvaret i situationen. Stödet till en ung person som misstänks för brott skulle under åtalsprövningen och i väntan på domstolsbehandlingen, i mån av resurser, även kunna utökas till att omfatta socialmyndigheten.

Personer som misstänks för brott kan hänvisas av förundersöknings- och socialmyndigheten till medling och insatser såsom ankarverksamhet (förundersökningslagen 4:16 och barnskyddslagen 24 §). Restorativa metoder har allmänt ansetts vara effektiva sätt att påverka återfallsbrottlighet, även om det finns få studier om deras verkningsgrad (för mer information se Haikkola, Hästbacka och Pekkarinen: Vem reagerar på brott begångna av unga? s. 32–35, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-737-6>). Vid medling får den unga möjlighet att ta ansvar för sina handlingar. För brottsoffer kan medling ses som en möjlighet att bli hörd och förstådd i en neutral miljö. Samtidigt kan man också komma överens om skadestånd. Särskilt när det gäller unga människor kan medling i bästa fall bidra till en ökad förståelse för förhållandet mellan handling och konsekvens. På vissa orter finns dessutom programverksamhet som ger stöd när någon vill lämna kriminaliteten samt projektverksamhet som bygger på verksamhetsmodeller för unga, ofta ordnad av den tredje sektorn, till vilka även myndigheter kan hänvisa unga (se avsnitt 2.2.9.3 ovan). Interna riktlinjer hos myndigheterna och ett fungerande samarbete kan uppmuntra deltagande i medling och annan verksamhet som syftar till att bryta med kriminalitet i alla skeden av brottsprocessen.

Cirka 95 procent av alla straffrättsliga påföljder för ungdomar i åldern 15–17 år är böter. Den största delen av böterna, cirka 80–85 procent, utdöms utanför domstol (se avsnitt 2.3 och Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 9). En påföljdsutredning för unga upprättas däremot nationellt för alla fall där en person under 21 år misstänks för ett brott och där straffet väntas bli strängare än böter. Till påföljdsutredningen hänvisas således i huvudsak sådana fall där det finns flera misstänkta brott, där brottsligheten är återkommande eller som inte är obetydliga.

I samband med att påföljdsutredningen genomförs kan styrningen till tjänster och stödåtgärder effektiviseras genom lagstiftning som uppmuntrar till vägledning och nödvändig samverkan vid utredningen av den unga brottsmisstänkta situation. På så sätt skulle samhällsstöd och -tjänster, men även möjligheter som medling eller insatser från ideella organisationer, systematiskt kunna lyftas fram för ungdomar under 21 år som begår upprepade brott eller brott som inte är obetydliga.

Stödinsatser inom social- och hälsovården är betydelsefulla för att målen för samhällspåföljden ska kunna uppnås. Att kartlägga möjligheterna till missbrukar- och beroendevård som en del av processen för att fastställa villkoren för ungdomsstraff, skulle i synnerhet tala för att utöka samarbetet med Brottspåföljdsmyndigheten till att omfatta inte bara socialmyndigheten utan också hälsovårdsmyndigheten. I 12 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder regleras redan samarbetet mellan Brottspåföljdsmyndigheten och hälsovårdsmyndigheten. Enligt bestämmelsen ska Brottspåföljdsmyndigheten, när den påbörjar utarbetandet av straffplansplanen, vid behov tillsammans med social- och hälsovårdsmyndigheten kartlägga den brottsmisstänktes levnadsförhållanden och behov av stödåtgärder. Det förefaller ändå motiverat att också inkludera hälsovårdsmyndigheten som samarbetspart i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation.

Brottspåföljdsmyndigheten behandlar brottsmisstänkta och dömda personers personuppgifter i syfte att utföra sin verkställighetsuppgift på de grunder som föreskrivs i lag. Kunduppgifter

inom social- och hälsovården får lämnas ut och behandlas endast på de grunder som föreskrivs i lag och när noggrant avgränsade nödvändighetskriterier är uppfyllda. Att hänvisa till service- och stödåtgärder samt samarbete mellan myndigheter i samband med utredning av en ung persons situation när denne misstänks för brott, är möjligt inom ramen för gällande bestämmelser om myndigheters behandling av personuppgifter.

2.5.2 Påföljdsutredning förklaring till begränsad användning av ungdomsstraff

2.5.2.1 Utmaningarna vid urvalet av ungdomsstraff

Tillämpningen av ungdomsstraff har i viss mån i praktiken varit något oklar. Enligt utredningar om användningen av ungdomsstraff, är orsakerna till dess begränsade användning, kopplade till systemets strukturer samt till de tolknings- och tillämpningslinjer som följs i myndighetspraxis. En tydlig faktor bakom den begränsade användningen av ungdomsstraffet är det begränsade antalet påföljdsutredningar som gäller ungdomsstraff. Åklagarna har sedan 2013 begärt påföljdsutredningar från Brottspåföljdsmyndigheten i cirka 20–30 fall per år. Brottspåföljdsmyndigheten har landat i en positiv bedömning i cirka 50 procent av fallen som de utreder. I ungefär 70 procent av dessa fall har domstolarna beslutat att döma till ungdomsstraff. (Lappi-Seppälä 2024, s. 170–171 och 193). Enligt uppgift från Brottspåföljdsmyndigheten har antalet begärda påföljdsutredningar ökat under de senaste åren. År 2023 inkom 48 begäranden, år 2024 74 begäranden och år 2025 88 begäranden.

2.5.2.2 Åklagarens prövning vid begäran om påföljdsutredning

Antalet påföljdsutredningar tyder på att en betydande orsak till den begränsade användningen av ungdomsstraff är att åklagarna begär väldigt få utredningar om ungdomsstraffets lämplighet (Lappi-Seppälä 2024, s. 171 och 174–175). I nuläget har åklagarens ansvar betonats i utredningen av en ung brottsmisstänkt persons situation eftersom det i första hand är åklagarens uppgift som den som begär påföljdsutredningen att överväga om en sådan påföljdsutredning är nödvändig. Åklagarens uppgift är alltså enligt 4 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation att överväga sannolikheten för att en strängare påföljd än böter är att vänta och på denna grund bedöma behovet av en påföljdsutredning. Vid prövningen förlitar sig åklagaren främst på uppgifter i förundersökningsprotokollet, gärningsbeskrivningar, brottsbeteckningar, bestämmelser om straffmätning samt den misstänktes brottshistorik enligt belastningsregistret.

Strängare påföljdsalternativ än böter kan vara villkorligt fängelsestraff, villkorligt fängelsestraff med tilläggsåtgärder, ungdomsstraff och ovillkorligt fängelsestraff eller samhällstjänst och övervakning som döms ut i dess ställe.

Enligt utredningarna anser något över hälften av åklagarna att en brottsmisstänkt ska ha minst två villkorliga fängelsestraff bakom sig innan ungdomsstraff kan komma ifråga som påföljd, även om ungdomsstraff i princip inte är uteslutet för förstagångsöverbrytare. Vid valet av ungdomsstraff i påföljdsutredningsskedet tycks för närvarande brottets allvar och särskilt gärningspersonens tidigare domar väga tyngst, trots att det är fråga om en specialpreventivt inriktad påföljd där bedömningen i första hand borde fokusera på rehabiliteringsbehov och social anpassning. (Halen, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, t.ex. s. 29, 37, 124 och Lappi-Seppälä 2024, s. 175 och 178, RP 102/2004 rd, s. 17)

Brottspåföljdsmyndigheten tar i utredningen som regel ställning till huruvida den unge behöver övervakning och stödåtgärder, och i praktiken även till förutsättningarna och behovet av övervakning som kan föreskrivas vid sidan av villkorligt fängelse. Förutsättningarna och

behovet av ungdomsstraff tas i regel upp först och främst endast på åklagarens begäran. Denna i praktiken etablerade praxis kan härledas från lagens förarbeten och bestämmelserna i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, där åklagarens initiativrätt som den som begär utredning samt också vid utredningar av påföljdsalternativ har betonats. I samband med det förfarande för klarläggande av ungdomspåföljder som Brottspåföljdsmyndigheten genomför kan det dock finnas omständigheter som skulle motivera ett klarläggande av förutsättningarna för ett ungdomsstraff, även om åklagaren inte har begärt det (se RP 229/2009 rd, s. 21–22, RP 2015/2014 rd, s. 58, se även Halen, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 40, 61)

I praktiken meddelar åklagaren vid begäran om en påföljdsutredning för den unge, vilka enskilda samhällspåföljder begäran avser, och Brottspåföljdsmyndigheten upprättar påföljdsutredningen på grundval av begäran. Etableringen av denna praxis kan ha underlättats av en skrivning i lagen och dess förarbeten, enligt vilken utgångspunkten för påföljdsprövningen är åklagarens begäran, det vill säga vilken påföljd åklagaren yrkar på för den unge. Samtidigt har det dock uttalats att det också skulle kunna vara möjligt för Brottspåföljdsmyndigheten att i sitt utlåtande lyfta fram omständigheter som gör det motiverat att döma den misstänkte till böter eller att avstå från att åtala eller döma till straff. (RP 229/2009 rd, s. 22)

I nuläget bygger användningen av ungdomsstraff till stor del på åklagarens bedömning, även om det i praktiken är Brottspåföljdsmyndighetens ansvar att samla in uppgifter och göra en bedömning av hur valet av påföljd kan påverka den unges anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott. Det är domstolens uppgift att besluta om vilken påföljd som ska utdömas. Åklagaren har vanligtvis inte tillgång till tillräckligt detaljerad information om den brottsmisstänkte innan påföljdsutredningen upprättas för att kunna bedöma vilken påföljd som vore mest ändamålsenlig för den brottsmisstänkte, när målet är att främja den unges anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott. Ett av syftena med påföljdsutredning för en ung person är just att klargöra dessa frågor (se Halen, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 39, 124 ss.).

Som en allmän regel ber åklagaren endast Brottspåföljdsmyndigheten att klargöra behovet av övervakning som en tilläggsåtgärd till villkorligt fängelse när det gäller misstänkta under 18 år. Eftersom bedömningen av påföljdsutredningen endast avser övervakning som döms ut tillsammans med villkorligt straff, har domstolen inte tillgång till den information som behövs för prövning av ungdomsstraff. Att tydliggöra villkoren för att utdöma ungdomsstraff, förlänga den maximala strafftiden och utöka användningsmöjligheterna enligt nedan skulle troligen leda till att åklagaren framöver oftare bedömer det nödvändigt att utreda förutsättningarna för att döma ut ett ungdomsstraff.

2.5.2.3 Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av den unges situation

En möjlig förklaring till den begränsade användningen av ungdomsstraff är också den relativt höga tröskeln för att rekommendera ungdomsstraff i Brottspåföljdsmyndighetens praxis (Lappi-Seppälä s. 174–176 och RP 102/2004 rd, s. 17, se närmare avsnitt 2.2.3).

Detta kan delvis förklaras av formuleringarna i lagstiftningen och dess förarbeten, där barnskyddsåtgärder vid bedömningen av förutsättningarna för ungdomsstraff har ansetts tala för villkorlig dom i stället för ungdomsstraff.

Av utredningarna framgår att med undantag för en person har samtliga som dömts till ungdomsstraff haft kontakt med barnskyddet och att cirka 87 procent av de dömda har varit placerade av barnskyddet. Enligt Brottspåföljdsmyndighetens bedömning kan placeringen av en ung person på en barnskyddsanstalt ibland innebära att den unga personen redan har tillräckligt stöd omkring sig, varvid övervakning som förstärkning av ett villkorligt

fängelsestraff eller ungdomsstraff kanske inte är nödvändig. Ungdomar som antingen är placerade eller omhändertagna till följd av sitt kriminella beteende döms oftare till villkorligt fängelse än till ungdomsstraff. Detta innebär också att placering på en barnskyddsanstalt numera tycks tala för villkorligt fängelse med övervakning i stället för ungdomsstraff. (Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 38 och 68–69)

Syftet med barnskyddsåtgärder och straff skiljer sig åt i sina utgångspunkter. Enligt gällande lagstiftning är det möjligt att ingripa vid upprepade och allvarliga brott, både genom det straffrättsliga systemet och barnskyddet. Barnskyddsåtgärder baseras på en bedömning av barnets bästa och på de principer som anges i 4 § i barnskyddslagen. I vissa fall används systemen samtidigt. En ung person kan omhändertas och placeras på en barnskyddsanstalt på grund av allvarliga brott, i syfte att skydda barnets bästa, i enlighet med barnskyddslagen. Ett av syftena med placeringen är att skydda barnet från självskadebeteende och beteende som stör utvecklingen. En ung person kan också dömas till en straff för brottet. Förhållandet mellan åtgärderna förefaller i nuläget inte att vara helt klart i alla avseenden. (Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 67–68)

Det finns inget hinder mot att döma ut eller verkställa ett ungdomsstraff enligt strafflagen eller lagen om verkställighet av samhällspåföljder enbart på grund av att den unge samtidigt skulle vara omhändertagen och placerad på en barnskyddsanstalt. Under vissa omständigheter kan barnskyddsåtgärderna till och med motivera behovet av en påföljd som omfattar övervakning och stöd. Innehållet i ungdomsstraffet anpassas till den unges livssituation. Vid bedömningen av ungdomsstraff bör därför förekomsten av barnskyddsåtgärder framförallt påverka hur straffet rent innehållsmässigt ska verkställas och hur andra stödåtgärder under och efter straffet ska samordnas, med hänsyn till den unges personliga förhållanden.

Vid behovsprövningen av ungdomsstraff har Brottspåföljdsmyndighetens praxis i viss mån också fokuserat på den unges inställning till påföljden. Denna betoning kan ha påverkats av de synpunkter som framfördes i lagens förarbeten och av experter, som hävdade att syftet med påföljden att påverka den unges situation inte skulle uppnås på bästa sätt om den unge var negativt inställd till påföljden, i vilket fall påföljden inte borde utdömas. (Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024 s. 36–38 och s. 61–65).

Det krävs dock inte samtycke från den person som misstänks för brottet för att ett ungdomsstraff ska kunna utdömas. Den brottsmisstänktes inställning till påföljden eller hans eller hennes beredvillighet att förbinda sig till påföljden bör inte tillmätas alltför stor betydelse i påföljdsutredningens bedömning, eftersom ungdomsstraff och övervakning vid sidan av villkorligt fängelse bygger på tanken att man, om personliga förhållanden så kräver, ska sträva efter att ge den unge en påföljd som ger tillräcklig kontroll och stöd i fråga om innehållet. Målgruppen för ungdomsstraff omfattar, och de som avtjänar påföljden bör även fortsättningsvis omfatta, personer som kan ha särskilda utmaningar inom flera olika livsområden. Om de stödåtgärder som satts in enligt barnskyddslagen och den unga personens negativa inställning till påföljden anses vara avgörande faktorer i bedömningen av påföljdsutredningen, finns det en risk att de ungdomar som skulle ha nytta av påföljden och som tillhör dess målgrupp, hamnar utanför.

Enligt de uppskattningar som presenterats i studierna skulle den nuvarande regleringen göra det möjligt att döma ut ungdomsstraff i cirka 30–80 fall per år (Lappi-Seppälä 2024, s. 194–195). Ungdomsstraffet skulle därför i större utsträckning än i dag i sin nuvarande form redan i påföljdsutredningsskedet kunna övervägas som en möjlig påföljd inom ramen för sina tillämpningsföresättningar. Man kan alltså till viss del försöka öka användningen av ungdomsstraff genom att påverka hur myndigheter tillämpar och tolkar reglerna i processens

olika skeden. Riksåklagarens byrå och Brottspåföljdsmyndigheten kraftsamlar för ökad tillämpning av ungdomsstraff (Brottspåföljdsmyndighetens pressmeddelande 22.10.2024). Av avsnitt 2.5.2.1 framgår att antalet begärda påföljdsutredningar har ökat markant mellan 2024 och 2025. Det finns dock ingen detaljerad utredning av hur Riksåklagarens byrå och Brottspåföljdsmyndighetens åtgärder påverkar ökningen.

Regeringsprogrammet syftar till att öka användningen av ungdomsstraff. Med hänsyn till frågorna som tas upp i det här avsnittet, förutsätter en ökning av användningen att ungdomsstraff beaktas i större utsträckning i det förfarande för påföljdsutredning som Brottspåföljdsmyndigheten genomför. Eftersom det effektivaste sättet att ändra tillämpningsförfaranden och tolkningar är genom ändringar i lagstiftningen, vore det motiverat att ändra regleringen så att Brottspåföljdsmyndighetens bedömning av brottsmisstänkta personer under 18 år, i regel skulle inriktas inte bara på övervakning av villkorligt fängelse utan också på att utreda förutsättningarna för ungdomsstraff (se även Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024 s. 125).

Ett av syftena med utredningen av situationen för en ung person misstänkt för brott är att bedöma förutsättningarna för att stödja den unge att leva ett liv utan kriminalitet. Huvudsyftet med påföljdssystemet och strafflagstiftningen är att förebygga brott. Att söka sig till behandling eller program som syftar till att minska risken för återfall i brott har inte reglerats som en allmän förmildrande omständighet för straff. I motiveringarna till 6 kap. 6 § i strafflagen om strafflindringsgrunder har det dock konstaterats att bestämmelserna till sitt uttryck är ganska vaga och att det kan vara motiverat med en utökad tolkning till den svarandes fördel (RP 44/2002 rd s. 195). I rättspraxis har det också ansetts att behandling som syftar till att förhindra återfall i brott kan beaktas som en förmildrande omständighet (HD 2012:9 punkterna 23, 26 och HD 2017:51 punkt 25). Även i gällande lagstiftning har uppmärksamhet ägnats åt att beakta social- och hälsovårdsåtgärder inom straffrättsystemet. Att söka vård för missbruk kan exempelvis vara en grund för åtal eftergift eller straffrihet (lagen om rättegång i brottmål 1 kap. 8 § 1 mom. 1 punkten, RP 82/1995 rd, s. 39 och strafflagen 6 kap. 12 § 1 mom. 4 punkten). En särskild bestämmelse i 50 kap. 7 § i strafflagen gör det möjligt att underlåta att väcka åtal eller döma till straff för narkotikarelaterade brott på grund av att personen söker vård.

Påföljdsutredningen skulle i fortsättningen också inkludera uppgifter om den ungas deltagande i verksamhet som förbättrar förutsättningarna för ett liv utan brottslighet. En person som misstänks för brott kan eventuellt ha nytta av att delta i en sådan intervention, genom att redan före påföljden få stöd för att leva ett liv utan brott och i det skede då misstanken om brott leder till bestämmande om straff. Vägledning till sådan verksamhet skulle kunna utökas på det sätt som anges i avsnitt 2.5.1.

2.5.2.4 Barndirektivet och den unga personens påföljdsutredning

EU:s direktiv om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden (2016/800 Barndirektivet) antogs 2016 och skulle genomföras nationellt senast den 11 juni 2019. Direktivet genomfördes i Finland 2019 (lag 325/2019, RP 177/2018). Ett av syftena med direktivet var att säkerställa att en individuell bedömning av ett barn som misstänks för ett brott görs i ett så tidigt skede som möjligt av förfarandet, även innan åtal väcks.

Enligt artikel 7.1 och 7.2 i direktivet ska medlemsstaterna se till att barnets särskilda behov av skydd, utbildning och social anpassning beaktas. För detta ändamål ska barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden bedömas individuellt. Den individuella bedömningen

ska särskilt beakta barnets personlighet och mognad, barnets ekonomiska och sociala bakgrund samt familjebakgrund och eventuell särskild sårbarhet hos barnet.

I artikel 7.8 föreskrivs att om de omständigheter som ligger till grund för en individuell bedömning förändras avsevärt, ska medlemsstaterna se till att bedömningen uppdateras under hela det straffrättsliga förfarandet.

Den 16 november 2023 inledde Europeiska kommissionen ett överträdelseförfarande mot Finland (INFR(2023)2126) genom att skicka en formell underrättelse till Finland för underlåtenhet att genomföra direktivet om barnets rätt till en individuell bedömning. Den 12 mars 2025 riktade kommissionen ett motiverat yttrande (INFR(2023)2126) till Finland, där den ansåg att Finland inte korrekt hade genomfört direktivets bestämmelse om barnets rätt till en individuell bedömning och särskilt kravet på att uppdatera den individuella bedömningen av barnet under hela förfarandet (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_25_503).

10 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder gäller för utredningar av påföljder för andra än unga som misstänks för brott. Enligt 5 mom. i paragrafen om det efter att påföljdsutredningen utarbetats sker en sådan förändring i den misstänktes situation som påverkar påföljdsutredningens innehåll, ska Brottspåföljdsmyndigheten göra behövliga ändringar i den. Ett liknande förfarande har i praktiken använts för ungdomar.

Mot bakgrund av kommissionens utlåtande skulle det av tydlighetsskäl vara motiverat att i lagstiftningen gällande påföljdsutredning för unga införa bestämmelser som säkerställer att påföljdsutredningen är aktuell. Detta ska säkerställa att direktivet genomförs korrekt och att påföljdsutredningen innehåller all nödvändig och aktuell information både om den unga personens situation och om valet av påföljd i alla skeden av brottsprocessen.

2.5.3 Problem gällande villkoren för att döma ut ungdomsstraff

Enligt 6 kap. 10 a § i strafflagen förutsätter tillämpningen av ungdomsstraff att följande fyra kriterier uppfylls: (1) böter är ett otillräckligt straff, (2) men vägande skäl kräver inte att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut, (3) ungdomsstraff är nödvändigt för att främja anpassning i samhället eller för att förhindra återfall i brott, (4) villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott. Bedömningen av klandervärdeheten i punkterna 1–2 styrs huvudsakligen av de allmänna bestämmelserna om straffmätning i 6 kap. i strafflagen, medan den information som behövs för bedömningen av ändamålsenligheten i punkterna 3–4 vanligen samlas in i samband med den påföljdsutredning som upprättas av Brottspåföljdsmyndigheten.

När det gäller personer som begått brott när de var under 18 år, ska det vid påföljdsprövningen som nämns i 10 a § som regel tas ställning till om den övervakning som åläggs utöver villkorligt fängelse, anses tillräcklig för att främja den unges anpassning i samhället och för att förhindra återfall i nya brott. Utan en påföljdsutredning med tillhörande plan för strafftiden per straffart, saknar domstolarna den information som behövs om den unge brottsmisstänktes situation för att kunna avgöra frågor om övervakning vid villkorligt fängelse, ungdomsstraff eller annan samhällspåföljd. Att komplettera påföljdsutredningen för olika straffarter i domstolsskedet används inte i särskilt stor utsträckning, eftersom det medför en förlängning av processen. Om den unges påföljdsutredning innehåller ett ställningstagande om behovet av övervakning i samband med villkorligt fängelse, behöver domstolen i nuläget inte börja utreda behovet av påföljder som anses vara mer kännbara för en ung person under 18 år. De förfaranden som

föregår domstolsbehandlingen och som beskrivs i avsnitt 2.5.2 är i själva verket de mest betydelsefulla faktorerna för hur tillämpningsområdet för ungdomsstraff har formats.

Utredningarna har också lyft fram frågan om straffskalan för ungdomsstraff är felaktigt begränsad eller om stränghetsförhållandena mellan påföljderna är felaktigt gestaltade, om ungdomsstraff inte tillämpas på brott för vilka det krävs ett villkorligt fängelsestraff som är längre än ett år (Lappi-Seppälä 2024, s. 178 och Halen, Tuomala, Tyni, Laurila 2024 s. 29).

Ett ungdomsstraff kan vara minst fyra månader och högst ett år. På grund av denna i praktiken uppfattade snäva varaktighet kan den ha uteslutits från påföljdsalternativen, särskilt om det normala straffet för gärningar som omfattas av de bestämmelser som är tillämpliga i fallet, ansågs vara fängelse i mindre än fyra månader eller mer än ett år. Denna avgränsning är inte direkt hämtad från den nuvarande regleringen, men tankemodellen avgränsar en del av den potentiella målgruppen för ungdomsstraff utanför tillämpningsområdet (Lappi-Seppälä 2024, s. 176 och 185–186). Av dessa skäl kan en avgränsning utanför tillämpningsområdet ha skett såväl i åklagarens som i domstolens prövning.

Av den statistiska översikt som beskrivs i avsnitt 2.3.1 framgår att medianlängden på ungdomsstraff under de senaste åren har legat nära maximitiden på ett år vid rånbrott. Att ungdomsstraff i flera fall har dömts ut till den maximala längden om ett år, tyder på att påföljdens maximitid inte upplevs som tillräcklig, exempelvis vid rånbrott (Lappi-Seppälä 2024, s. 69–70). Ungdomsstraff ses därför inte nödvändigtvis som en användbar påföljd i dag i situationer där ett villkorligt fängelsestraff på mer än ett år annars skulle komma i fråga (Lappi-Seppälä 2024, s. 178). Det förefaller därför motiverat att förlänga ungdomsstraffet, vilket skulle göra det mer naturligt att utöka dess tillämpningsområde till situationer där ett villkorligt fängelsestraff på mer än ett år, med eventuella tilläggsåtgärder, annars skulle övervägas.

Det faktum att ungdomsstraff, i likhet med samhällstjänst eller övervakningsstraff, inte utdöms i stället för en viss period av ovillkorligt fängelse eller utöver villkorligt fängelse, kan också ha gjort det svårt att utveckla en rättspraxis om ungdomsstraff. Det framgår inte heller entydigt av bestämmelserna hur påföljdens längd ska bestämmas i relation till ett fängelsestraff. Ungdomsstraffets längd anges inte i strafflagen. Den påföljd som ska dömas ut och dess längd, och därmed även den tillgängliga straffskalan för denna påföljdstyp, är väsentliga faktorer vid domstolens straffmätning. I princip finns de viktigaste bestämmelserna om utdömande av straff i strafflagen. Längden på ungdomsstraff regleras dock för närvarande endast av lagen om verkställighet av samhällspåföljder. I bestämmelsen om ungdomsstraffets längd i 64 § i nämnda lag anges inte direkt hur och av vem påföljdens längd ska bestämmas. Av de skäl som anges ovan kan detta tillvägagångssätt anses vara ändamålsenligt. Det skulle därför vara motiverat att föreskriva en varaktighet gällande ungdomsstraff i 6 kap. 10 a § i strafflagen.

Möjligen har även ungdomsstraffets förhållande till andra påföljder försvårat klarläggandet av dess plats i påföljdssystemet. Det har i synnerhet framhållits, framför allt inom åklagarväsendet och Brottsförmyndigheten, att gränsen mellan övervakning som döms tillsammans med villkorligt fängelsestraff och ungdomsstraff blir otydlig på grund av likheter i tillämpningskriterier och innehåll, där behovet av och intensiteten i de åtgärder som ingår i påföljderna bedöms i första hand. (se närmare Halén, Tuomala, Tyni, Laurila, s. 39–41 och 124)

Såväl övervakning som döms ut i samband med villkorligt fängelse, som de nuvarande förutsättningarna för ungdomsstraff är knutna till behovet av att främja anpassningen i samhället eller förhindra återfall i brott. Ungdomsstraffets plats i påföljdssystemet och relationerna mellan påföljderna har dock tidigare lagändringar syftat till att förtydliga. Ett ytterligare förtydligande

av skillnaderna i innehållet i dessa påföljder i lagstiftningen skulle kunna bidra till att klargöra deras syfte för de som tillämpar den.

Ungdomsstraffets plats i påföljdssystemet har också allmänt ansetts vara oklar. De allmänna principerna för straffmätning i strafflagen är centrala för utdömandet av ungdomsstraff. Enligt 6 kap. 3 § 1 mom. i strafflagen ska ett straff bestämmas med beaktande av samtliga grunder som enligt lag inverkar på storleken och arten av straffet samt enhetligheten i straffpraxis. Denna bestämmelse återspeglar tanken om normalt straff, som i sin tur förverkligar likvärdighetsprincipen. Proportionalitetsprincipen kommer däremot till uttryck i 6 kap. 4 § i strafflagen, där det anges att straffet skall mätas ut så att det står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld i övrigt. I enlighet med proportionalitetsprincipen ska det finnas ett rimligt förhållande mellan straffets stränghet och brottets grovhet.

I motiveringen till revidering av strafflagens allmänna läror, i samband med 6 kap. 1 § 1 mom. i strafflagen, har vissa stränghetsförhållanden konstaterats mellan straffarterna och de faktorer som ska beaktas vid en sådan bedömning har iakttagits. I den ovan nämnda propositionen (RP 44/2002 rd, s. 185–186) konstateras att "det är inte skäl att sträva efter alltför fixerade stränghetsförhållanden. Hur stränga de olika påföljderna är inbördes kan inte slås fast annat än med rätt vaga termer, vilket innebär att straffet till sin storlek och art successivt skärps i linje med brottets svårhetsgrad och återfallsbrottsligheten. Det är svårt att ange fasta stränghetsförhållanden, eftersom såväl straffets art som storlek inverkar på bedömningen av hur strängt ett straff skall anses vara. Som grundläggande utgångspunkt kan man dock ha att straffen följer den stränghetsordning som framgår av 1 mom."

Påföljdssystemet blir således successivt strängare, och i denna trappmodell skulle ungdomsstraffet placeras mellan villkorligt fängelse och ovillkorligt fängelse (eller i stället mellan samhällstjänst och övervakning), även om ungdomsstraffet kan användas som första påföljd (se närmare Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 30 och RP 102/2004 rd, s. 16–17 och RP 215/2014 rd, s. 89).

Eftersom tidigare ändringar i lagstiftningen inte har lett till ett förtydligande av tillämpningsområdet för ungdomsstraff och en ökning av dess användning, förefaller det motiverat att införa en mer grundläggande ändring av tillämpningsområdet för ungdomsstraff, som skulle betona skillnaden med övervakning utöver villkorligt fängelse. Regleringen av ungdomsstraff skulle också kunna tydliggöras genom att den integreras mer konsekvent i den allmänna regleringen av straffbestämning och genom att ytterligare förtydliga dess plats i påföljdssystemet även i förhållande till fängelse. När möjligheterna att tydliggöra regleringen bedöms ska man dock också vara medveten om att det, oavsett hur exakt regleringen är, vilka rättskällor och utbildning som förklarar regleringen, oundvikligen finns utrymme för tolkning av straffbestämmelserna, även de enklaste av dem. Regleringen av påföljder ska också lämna utrymme för domstolarnas bedömning. Det är varken möjligt eller ändamålsenligt att uppnå en entydig och formell reglering.

Enligt beslutet om att tillsätta en arbetsgrupp för att bereda regeringsprogrammets skrivningar, skulle arbetsgruppen särskilt bedöma metoderna för att öka användningen av ungdomsstraff som första påföljd för unga, åtminstone för brott som för närvarande bestraffas med 1–2 års villkorligt fängelse. En förlängning av ungdomsstraffets längd kan förväntas delvis bidra till detta mål.

Villkorligt fängelse är den primära påföljden för en ung person vid ett medelsvårt brott när böter inte är tillräckligt. Ett villkorligt fängelsestraff ses som en varning och fungerar i de flesta fall

som det är avsett. Villkorligt fängelsestraff i kombination med den övervakning som åtföljer den, fungerar i huvudsak i enlighet med sina mål genom den kontroll och det stöd som ingår, som ett medel för att främja anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott för de unga som gör sig skyldiga till medelsvår brottslighet och som inte är i behov av intensiv övervakning och stöd. Övervakning som föreskrivs i samband med villkorligt fängelse är en tydlig form av stöd som omfattar vägledning för unga. De villkor för dess användning som anges i strafflagen är inte strikt relaterade till gärningens klandervärdhet. Mot bakgrund av ovan nämnda praxis, förefaller det motiverat att utöka tillämpningsområdet för ungdomsstraff så att, utöver behovet av att främja anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott, skulle allvaret i det aktuella brottet vara ett tydligare kriterium för utdömande av ett ungdomsstraff. Detta skulle göra det möjligt att tillämpa ungdomsstraff oftare på förstagångsförbrytare för allvarigare brott än vad som vanligtvis är fallet. I sådana fall skulle ungdomsstraff kunna tillämpas oftare även vid mer allvarliga brott, också för förstagångsförbrytare. Samtidigt skulle förhållandet mellan ungdomsstraff och andra påföljder förtydligas. Ett annat skäl för att utöka användningsvillkoren skulle vara att när det gäller gärningspersoner över 21 år kan övervakningen, utöver villkorligt fängelse, grunda sig på personens lämplighet eller gärningarnas klandervärdhet.

Ungdomsstraffet ansågs inte på något betydande sätt kunna minska användningen av ovillkorligt fängelse som påföljd för brott som har begåtts av personer under 18 år, eftersom dessa påföljder endast döms ut sällan och ofta för så allvarliga brott att ungdomsstraff inte kommer på fråga (RP 102/2004 rd, s. 17). De nuvarande användningsvillkoren utesluter ungdomsstraff om det finns tungt vägande skäl för att döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff, och det föreslås inte att denna utgångspunkt ändras.

2.5.4 Ungdomsstraffets struktur – verkställighet och innehåll

2.5.4.1 Stöd för ett liv utan brott

Innehållet i ungdomsstraffet har definierats ganska löst i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. En central del av innehållet i ungdomsstraffet är att förbättra den unges förmåga att leva ett liv utan brott och att förebygga återfall i brott.

När det gäller unga människor kan brottsligheten kopplas till en ackumulering av problem, men också till åldersrelaterad oförståelse, tanklöshet och impulsivt beteende. Med det nuvarande innehållet i ungdomsstraffet försöker man, med hänsyn till den unges personliga omständigheter, tillgodose de ovan nämnda behoven genom olika program, uppgifter och samtal. Enligt undersökningar kan det konstateras att program som bygger på kognitiv beteendeterapi och fokuserar på att förändra en kriminell livsstil, har visat sig påverka återfall i brottslighet eller har bedömts som lovande när det gäller att minska brottsligheten (Lappi-Seppälä 2024, s. 196–198 och i den hänvisade källor, Beuker, Aaro, Kivivuori, Janne och Raeste, Anna: Mitkä toimenpiteet vähentävät rikollisuutta? Rikoksentorjunnan arviointitutkimuksen tietokantaan 2016–2024 tallennetut vaikuttavuustutkimukset, (Vilka åtgärder minskar brottsligheten? Effektundersökningar som lagrats i databasen för utvärderingsinformation om brottsförebyggande 2016–2024), Helsingfors universitet. Statsvetenskapliga fakulteten. Institutet för kriminologi och rättspolitik 63/2024 <http://hdl.handle.net/10138/587043> och Sophia Söderström: Treatment of the criminal lifestyle: An Evaluation of Interventions based on Positive Criminology, 2023 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9515-7>). Bland de som tillämpar ungdomsstraffet anses innehållet generellt fungera väl och ha god effekt. (Halén, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 120, Keisa, Hertta – Marttunen, Matti: Nuorisorangaistus II, Toimeenpano ja vaikuttavuus

(Ungdomsstraff II – Verkställighet och dess effekter), Rättspolitiska forskningsinstitutets publikationer 231, Helsingfors 2007, s. 68–70. <http://hdl.handle.net/10138/152449>).

I regeringsprogrammet har införandet av delar av samhällstjänst i ungdomsstraffet betraktats som ett av alternativen för att utveckla innehållet i ungdomsstraffet. I praktiken har det dock rått viss förvirring vid verkställigheten av ungdomsstraff när det gäller vilket innehåll som kan ingå i planen för strafftiden och hur täta övervakarmöten som ska hållas, särskilt i slutet av påföljdens verkställande. Ett förtydligande och en konkretisering av strukturen i bestämmelsen om ungdomsstraff skulle effektivisera verkställandet och göra Brottspåföljdsmyndighetens arbete mer enhetligt.

Enligt 37 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder omfattar samhällstjänst minst 14 och högst 240 timmar regelbundet, oavlönat arbete som utförs under övervakning. Högst 30 timmar av samhällstjänststraffet kan avtjänas genom att den dömda deltar i verksamhet som ordnas eller godkänns av Brottspåföljdsmyndigheten eller i öppen vård som tillhandahålls av en offentlig eller privat serviceproducent inom social- och hälsovården. Syftet med verksamheten eller vården är att minska den dömdes risk för återfall i brott eller missbruksproblem samt att förbättra hans eller hennes förutsättningar att avtjäna samhällstjänststraffet. Arbetets andel ska dock utgöra minst hälften av det straff som dömts ut. Samhällstjänst som utdöms för ett brott begånget av en person innan han eller hon fyllt 21 år kan dessutom innefatta uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa. I ett sådant fall är det möjligt att avvika från de ovannämnda begränsningarna av verksamhetens omfattning.

Ungdomsstraffet som det ser ut idag har redan inslag av samhällstjänst. För personer under 21 år som har begått ett brott omfattar samhällstjänst liknande programverksamhet som ungdomsstraff. Att arbeta inom samhällstjänsten är en del av påföljden. Ungdomsstraff ger en möjlighet att lära sig om arbetslivet och arbete. Det är möjligt att utöka detta, särskilt för myndiga unga vuxna, inom ramen för nuvarande lagstiftning om den unges situation tillåter det. Regionala jämlikhetsaspekter talar dock för att undantaget i lagstiftningen, som gäller svårigheterna att ordna orientering i arbetslivet och som nu finns i bestämmelsen om ungdomsstraffets innehåll, bör tas bort. I bestämmelsen om innehållet i ungdomsstraff skulle också omnämnandet om att ungdomsstraff inte omfattar orientering i arbetslivet och i arbete om det anses uppenbart överflödigt, strykas. Vid sidan av studierna är åtgärder som syftar till att förbättra möjligheterna att få arbete en central del av ungdomsstraffet.

En central del av innehållet i ungdomsstraffet bör även fortsättningsvis vara att konkreta åtgärder ska vidtas för att främja den unges anpassning i samhället och ett liv utan kriminalitet. Det kan vara motiverat att också i innehållsbestämmelsen för ungdomsstraffet betona det allmänna målet att stödja ett liv utan kriminalitet för alla som omfattas av samhällspåföljder, på grund av dess centrala betydelse.

Under verkställigheten är det avgörande för att uppnå de ovan nämnda målen att den unges intresse riktas mot andra sociala och samhälleliga aktiviteter istället för kriminella sådana. Flexibilitet i hur ungdomsstraffet kopplas till aktiviteter och verkställande som tar hänsyn till den unges särskilda situation kommer sannolikt att förbättra den unges handlingsförmåga och förutsättningarna för att fullfölja påföljden. Unga personer som avtjänar en påföljd och lämnar kriminaliteten behöver ersätta missbruk och kriminalitet med en ny vardag och meningsfulla aktiviteter på fritiden. (Åtgärdsprogram för förebyggande och bekämpning av ungdoms- och gängbrottslighet HD 2024:13, Åtgärd 3). Den verksamhet som anordnas eller godkänns av Brottspåföljdsmyndigheten skulle fortsättningsvis kunna ingå i ungdomsstraffet på samma sätt som innehållsbestämmelsen för samhällstjänst.

Ungdomar under 18 år är ofta inte klara med sina studier. Läroplikten och rätten till utbildning fortsätter att gälla under hela strafftiden. Ungdomar under 18 år omfattas därför också av läropliktslagen (1214/2020) under verkställigheten. Studier och deltagande i utbildning kan i allmänhet anses förbättra livsfärdigheter, och ur ett bredare perspektiv, kan ett ökat deltagande i utbildning minska brottsligt beteende (om utbildningens roll, se till exempel Suonpää, Karoliina – Pentikäinen, Essi – Ohotnen, Minka – Hokkanen, Lari – Sarkia, Katri – Hiilamo, Heikki – Kivinuori, Janne – Latvala, Antti: Samband mellan socioekonomisk utsatthet och personlig trygghet, Statsrådets publikationsserie för utrednings- och forskningsverksamheten 2023:29, s. 84. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-428-6> (nedan Suonpää et al. 2023)). Regleringen om ungdomsstraffet skulle kunna kompletteras med innehåll som stödjer studieinriktad vägledning, med målet att motivera den unge att studera även under den tid då straffet verkställs.

2.5.4.2 Missbrukar- och beroendevård eller -tjänster under strafftiden

Faktorer som bidrar till att brottet begås är ofta rusmedelsbruk, problem i familjrelationer, psykisk ohälsa och upplevelsen av socialt utanförskap. Man har sett ett tydligt samband mellan narkotika och brottslig verksamhet.

I en undersökning om fångars hälsa och välfärd har man undersökt fångars hälsa och välfärd på ett omfattande sätt, inklusive frågor som rör användning av rusmedel. Undersökningen omfattar fångar över 18 år, men innehåller specificerade uppgifter om fångar i åldern 18–29 år (undersökningen omfattar unga fångar). Enligt undersökningen rapporterar unga fångar att de missbrukade droger i större utsträckning under de 12 månaderna före fängelset än andra åldersgrupper. Unga fångar uppgav mer sällan än andra åldersgrupper att de deltog i några av de kartlagda missbrukartjänsterna. Undersökningen konstaterar att detta delvis kan bero på att missbruksproblemet ännu inte har blivit tillräckligt allvarligt för att den unga användaren ska känna behov av att söka missbrukarvård, men också på att tillgången till missbrukartjänster för unga varierar över landet. (Undersökningen om fångars hälsa och välfärd 2023 Wattu IV-undersökning av fångpopulationen, s. 125–130. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-148-1>).

Det är tydligt att omfattande rusmedelsbruk hos unga gärningspersoner är en betydande faktor som främjar brottslighet. Missbruksproblem är ofta ett hinder för att få tillgång till andra tjänster eller åtminstone för att söka sig till dem. Problematiskt rusmedelsbruk leder ofta till att studier och anställning avbryts samt till fortsatt brottslighet.

En specialpreventiv påföljd såsom ungdomsstraff, innehåller redan i dag inslag som syftar till att ta itu med de problem som ligger bakom det brottsliga beteendet. Åtgärder som behövs för att ingripa i missbruks- och beroendeproblem kan inkluderas i planen för strafftiden, men behandlingar eller tjänster som tillhandahålls utanför Brottspåföljdsmyndigheten kan i nuläget inte direkt beaktas som en del av ungdomsstraffet enligt bestämmelserna om ungdomsstraff.

Det finns vissa aspekter att beakta när det gäller de behandlingsmässiga delarna av en straffrättslig påföljd. I det finska straffsystemet omfattar påföljderna inte tvångsvård (se avsnitt 2.4. I Sverige och Danmark kan ungdomspåföljder också huvudsakligen utgöras av behandling). Inte ens ett extremt missbruk hos en minderårig kan i nuläget leda till att barnet döms till tvångsvård som en straffrättslig påföljd. Som avgörande grund för påföljden bör man i princip utgå från andra faktorer än sådana som rör personens hälsotillstånd. Det straffrättsliga påföljdssystemets uppgift är inte heller i första hand att tillhandahålla social- och hälsovårdstjänster.

Behandling av missbruk och psykisk ohälsa föreslogs som en del av ungdomsstraffet i betänkandet från tidigare ungdomsbrottsarbetsgruppen, men förslaget ledde inte till några ändringar i lagstiftningen (se avsnitt 2.2.1). Brottsligheten är emellertid så starkt kopplad till sociala problem och särskilt till missbruk, att man vid utvecklingen av påföljdssystemet även för ungdomar bör beakta möjligheten att minska återfallsbrottsligheten genom att förbättra den unga gärningspersonens sociala situation, till exempel genom att inkludera innehåll i påföljderna som syftar till att lindra missbruks- och beroendeproblem. Missbrukarvård- och rehabilitering som en öppenvårdstjänst är också inslag i samhällstjänsten. Enligt 37 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder kan högst 30 timmar av samhällstjänststraffet avtjänas genom att den dömda deltar i verksamhet som ordnas i öppen vård som tillhandahålls av en offentlig eller privat serviceproducent inom social- och hälsovården. Enligt bestämmelsen är syftet med verksamheten eller vården att minska den dömdes risk för återfall i brott eller missbruksproblem samt att förbättra hans eller hennes förutsättningar att avtjäna samhällstjänststraffet.

Samhällstjänst kan endast dömas ut med den dömdes samtycke. Ungdomsstraff är inte ett samtyckesbaserat straff. Att frivilligt inkludera vård eller service utanför påföljdssystemet i påföljden, skulle dock vara av väsentlig betydelse för påföljdens fullföljande. Om missbrukartjänst eller -vård ingår i ungdomsstraffet genom samtycke, vilket uttryckligen nämns i lagen, kan det förbättra förutsättningarna för den unge att fullfölja påföljden och leda till att missbruk av berusningsmedel minskar bland dessa personer. Missbrukar- och beroendevård eller -tjänster kan också ses som stödjande insatser utanför påföljdssystemet med syfte att bryta med kriminellt beteende. Att börja identifiera behoven av och tillgången till sådana stödtjänster redan när påföljdsutredningen upprättas kan i bästa fall leda till att brottsspiralen bryts, om den unge är villig att ta emot sådant stöd. Det förefaller därför motiverat att, på motsvarande sätt som vid samhällstjänst, även inom ungdomsstraffet införa en möjlighet att som en del av verkställandet av straffet, inkludera tillgänglig missbrukartjänst eller -vård, när den unge är villig till detta. Samtycket skulle endast gälla för att inkludera behandling och tjänster i påföljden. Samtycket skulle inte påverka den faktiska behandling eller tjänst som tillhandahålls. Den behandling eller tjänst som ingår i påföljden kan utföras på liknande sätt som andra samhällspåföljder.

2.5.4.3 Effektiv verkställighet av ungdomsstraff

I ungdomsstraff bör fokus fortsatt ligga på att den mest intensiva övervakningen sker under påföljdens inledande period. Det skulle också vara motiverat att Brottspåföljdsmyndigheten kan lätta på eller ytterligare intensifiera övervakningen, beroende på den unges situation, när påföljden har avtjänats under en tillräckligt lång tid. Eftersom propositionen föreslår en betydande förlängning av den maximala längden på ungdomsstraffet, vore det motiverat att övervakningsåtgärderna tydligt skulle kunna minskas eller avslutas, om den dömda under strafftiden har stabiliserat sin livssituation och inte bedöms ha någon betydande risk att återfalla i brott.

2.5.4.4 Avbrott i ungdomsstraffet

Ett snabbt och effektivt system för ingripanden som bygger på hämtning, anmärkningar och varningar kan bidra till att förebygga överträdelser av bestämmelserna för ungdomsstraff för att därigenom undvika att ett nytt straff utdöms. Samma mål kan också uppnås genom att verkställigheten av ungdomsstraff samordnas med en rad effektiva stödåtgärder. Flexibiliteten i ungdomsstraff gör det också möjligt att uppdatera planen för strafftiden om den unges omständigheter förändras väsentligt jämfört med tidigare.

I vissa fall blir det dock nödvändigt att utdöma en ny påföljd. Domstolen ska då ha alternativa sätt att omvandla det straff som inte fullföljts till ett annat straff. I princip kan utdömandet av ett ovillkorligt fängelsestraff i stället för den del av ungdomsstraffet som inte har fullföljts anses vara en undantagslösning, eftersom det har ansetts att det inte finns några tvingande skäl för att utdöma ett ovillkorligt fängelsestraff när det gäller ungdomsstraff. Som en allmän regel gäller att det andra straffet blir ett annat straff. Det villkorliga fängelsestraff som utdöms att ersätta den del av ungdomsstraffet som inte fullföljts, är dock inte alltid en effektiv åtgärd för en ung person som har varit likgiltig inför verkställandet av ungdomsstraffet. För att ungdomsstraffet ska vara effektivt har det ansetts nödvändigt att kunna döma ut ovillkorligt fängelse i stället för ungdomsstraff. Hotet om ovillkorligt fängelse anses fortfarande motiverat att behålla för de allvarligaste försummelserna, varför inte någon förändring föreslås.

I situationer där ungdomsstraffet upphävs och omvandlas till en andra påföljd ska hänsyn tas till bestämmelserna i både strafflagen och i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Bestämmelserna i 7 kap. i strafflagen om gemensamt straff, syftar till att säkerställa att gärningspersonens totala straff blir detsamma, oavsett om de brott som begåtts vid olika tidpunkter behandlas i en enda rättegång eller i flera rättegångar. Vid proportionalitetsprövningen bedöms det straff som gärningspersonen skulle ha dömts till enligt bestämmelserna i 7 kap. i strafflagen, om samtliga brott hade behandlats samtidigt i en och samma rättegång.

När ett annat straff döms ut i stället för ungdomsstraff bör man särskilt beakta att relationen mellan ungdomsstraff och ovillkorligt fängelsestraff är tydlig. Den påföljd som ska utdömas i stället för det ungdomsstraff som inte avtjänades föreskrivs i 67 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, och beaktandet av den del av ungdomsstraffet som verkställts föreskrivs i 68 § i samma lag. Dessutom regleras i 83 § i lagen hur samhällspåföljder som avtjänats ska beaktas när ett nytt ovillkorligt fängelsestraff utdöms. Regleringen av förvandlingsförhållandet mellan ungdomsstraff och ovillkorligt fängelse är något svåröverskådlig, varför det vore motiverat att förtydliga lagen.

2.5.5 Utmaningar relaterade till processernas varaktighet

I utredningar om ungdomsbrott har man också reflekterat över om ärenden där ungdomsstraff skulle kunna bli aktuellt ofta når bedömning först i ett sent skede, samtidigt som brottsprocessen har uppmärksamats som långsam. I utredningarna uppmärksammas behovet av snabba åtgärder mellan brottet och påföljden. Det har ansetts problematiskt att en ungdom kan begå flera brott under tiden för de första brotten förundersökning, åtalsprövning och domstolsbehandling. Under tiden mellan utarbetandet av påföljdsutredningen och dess verkställighet kan den unga personens situation försämrats ytterligare (se Halen, Tuomala, Tyni, Laurila 2024, s. 41–42 och s. 121).

Tidsfrister för förundersökning och brottsprocessen för unga gärningspersoner, särskilt de under 18 år, stöder målen om en snabb behandling (se avsnitt 2.1.3 och 2.1.4). Målet bör vara att ingripa snabbt och effektivt när unga människor begår brott. Genom att betona kopplingen mellan gärningen och påföljden tydliggörs samhällets allvarliga inställning till gärningen.

Verkställigheten av ett ungdomsstraff inleds först när brottet har utretts, påföljden har bestämts och domen har vunnit laga kraft. En effektiv genomgång av förundersökning, åtalsprövning och domstolsbehandling, inklusive överklaganden, det vill säga att säkerställa en rättvis rättegång, leder oftast, när det gäller brott som inte är obetydliga, till att det i praktiken inte är möjligt att döma ut och verkställa straff särskilt snabbt.

Förundersöknings- och vid behov tvångsmedelsåtgärder gör det möjligt att snabbt och kännbart ingripa vid brottsmisstanke som rör en ung person, inom de strikt reglerade gränser som bestämmelserna anger. Att gripa och förhåra den misstänkte kan ha en betydande inverkan på en ung person, och ett reseförbud kan exempelvis vara ett sätt att snabbt bryta en ungs brottsspirall. För de flesta unga är det tillräckligt avskräckande att bli föremål för utredningsåtgärder och att behöva ta sig igenom hela brottsprocessen från förundersökning till domstol. Ett effektivt ingripande uppnås också genom att konfrontera den unga personen under förundersökningen, förfarandet för påföljdsutredning och domstolsbehandlingen, med beaktande av den unga personens åldersspecifika egenskaper.

3 Målsättningar

De föreslagna ändringarna av strafflagen, lagen om verkställighet av samhällspåföljder och lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation syftar till att öka användningen och effektiviteten av ungdomsstraff. Syftet är också att klargöra vilken roll ungdomsstraffet har i påföljdssystemet.

De föreslagna ändringarna av reglerna om ungdomsstraff syftar till att säkerställa att ungdomsstraff tillämpas mer konsekvent i de fall där det är motiverat. Ungdomsstraff bör även i fortsättningen inriktas på fall där det finns ett särskilt behov av det. Detta påverkas inte bara av hur svårt det är att klara sig socialt och sannolikheten för återfall i brott, utan också av hur allvarliga de begångna brotten är och tidigare brottshistorik. Syftet är att minska återfall i brott bland ungdomar.

Av de siffror som nämns i avsnitt 2.3 ovan, kan slutsatsen dras att antalet fall där en gärningsperson i åldern 15–17 år åläggs ett strängare straff än böter, är lågt i förhållande till det totala antalet påföljder som åläggs denna åldersgrupp. Numera döms det i genomsnitt ungefär 50 procent färre enbart villkorliga fängelsestraff än vid den tidpunkt då ungdomsstrafflagen reglerades. Det årliga antalet domar för ungdomsstraff och de alternativa påföljder som särskilt beaktas vid dess prövning varierar mellan cirka 200–350 fall. Det bör också noteras att övervakning som en tilläggsåtgärd till villkorligt fängelse för unga som begått brott när de var under 21 år, har delvis samma syften som ungdomsstraff och är i sig en användbar påföljd. Med beaktande av de ovan anförda omständigheterna, de tidigare bedömningarna av omfattningen av tillämpningen av ungdomsstraff samt det nuvarande tillämpningsförfarandet syftar de ändringar som föreslås i propositionen till att öka användningen av ungdomsstraff till cirka 100–150 domar per år. Genom att förlänga den maximala längden på ungdomsstraff från ett till två år är det troligt att fler fall, som för närvarande har ett villkorligt fängelsestraff på ett till två år, skulle komma att prövas. Antalet domar med ungdomsstraff kan också komma att öka i fall där man idag utdömer villkorligt fängelse med tilläggsåtgärd.

Om cirka en tredjedel av de villkorliga fängelsestraff på över ett år men under två år som döms ut till 15–17-åringar och cirka en femtedel av de villkorliga fängelsestraff på under ett år framöver skulle dömas ut som ungdomsstraff, skulle antalet ungdomsstraff som ska verkställas uppskattningsvis uppgå till cirka 100–150 fall per år, med 2023 års domstatistik som referensvärde.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 Viktiga förslag

4.1.1 Ändringar i strafflagen

Det föreslås att till bestämmelsen om ungdomsstraff i 6 kap. 10 a § i strafflagen fogas en bestämmelse om ungdomsstraffets längd. För närvarande föreskrivs det om detta endast i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Det föreslås att maximitiden för ungdomsstraff förlängs från ett år till två år, så att ungdomsstraff i större utsträckning kan övervägas som en påföljd, i synnerhet som ett alternativ till villkorligt fängelse.

Den som har begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år ska fortfarande dömas till ungdomsstraff om böter anses vara ett otillräckligt straff och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut i situationer där villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott. Det föreslås dock att villkoren för användning av ungdomsfängelse utökas. Ungdomsstraff föreslås framöver kunna tillämpas även i fall där brottets allvar, gärningspersonens skuld eller tidigare brott motiverar ungdomsstraff, och där villkorligt fängelse ensam skulle anses otillräckligt som påföljd.

Ungdomsstraff ska således i fortsättningen oftare övervägas vid påföljdsprövningen, särskilt i sådana situationer där man normalt skulle överväga villkorligt fängelse och böter eller samhällstjänst som tilläggsåtgärd, på grund av att ett villkorligt fängelsestraff inte anses tillräckligt. Förslaget syftar inte till att ändra den utgångspunkten att ett villkorligt fängelsestraff fortfarande är en användbar påföljd vid medelsvår brottslighet bland unga, och att övervakning som förenas med villkorligt fängelse fortsatt är en fungerande stödför dem som behöver lättare stöd. Den nuvarande lagstiftningen utesluter användning av ungdomsstraff om det finns vägande skäl för att döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff, och denna utgångspunkt skulle inte heller ändras.

I syfte att öka användningen av ungdomsstraff föreslås också vissa förtydligande ändringar i strafflagens bestämmelser om bestämmande av straff som anknyter till styrningen av den prövning som gäller utdömande av ungdomsstraff.

4.1.2 Förändringar relaterade till påföljdsutredningen

Det föreslås att påföljdsutredningen för unga ska sammanställas på åklagarens begäran i enlighet med gällande bestämmelser, när det misstänkta brottet har begåtts före 21 års ålder och ett strängare straff än böter kan väntas för brottet. Det föreslås dock att bestämmelserna om sammanställning av påföljdsutredning förtydligas så att Brottspåföljdsmyndigheten i fråga om en person som misstänks ha begått ett brott före 18 år i sin bedömning ska ägna särskild uppmärksamhet åt hur den övervakning och de åtgärder som stöder ett liv utan brottslighet som ingår i de olika påföljdsalternativen kan svara mot den ungas eventuella behov av övervakning och stöd. Avsikten är att det i påföljdsutredningen regelmässigt ska ingå en bedömning av om en ung person som misstänks ha begått ett brott före 18 års ålder är i behov av det intensiva stöd som ingår i ungdomsstraffet.

Det föreslås att påföljdsutredningen för unga i fortsättningen också ska innehålla eventuella uppgifter om den ungas deltagande i verksamhet som förbättrar förutsättningarna för ett liv utan brottslighet. Syftet är att vid behov redan före en eventuell brottsprocess och före verkställigheten av påföljden hänvisa den unga till sådan verksamhet. Terminologin i den

bestämmelse som ändringen gäller förenhetligas med formuleringarna om missbrukar- och beroendevård och missbrukar- och beroendetjänster i social- och hälsovårdslagstiftningen. Det föreslås att hälsomyndigheten läggs till som en samarbetspart för Brottspåföljdsmyndigheten i det skede som påföljdsutredningen görs, eftersom utredningen om ungdomsstraff har innehåll som gäller missbrukar- och beroendevård. I fråga om inhämtande och användning av uppgifter ska de gällande bestämmelserna om behandling av personuppgifter iakttas.

Det föreslås att det till lagen fogas en ny bestämmelse om att Brottspåföljdsmyndigheten och vid behov andra relevanta myndigheter som deltar i förfarandet med påföljdsutredning ska hänvisa unga personer i behov av övervakning och stödåtgärder till behövliga tjänster och stödåtgärder under påföljdsutredningen. Bestämmelsen innebär inte att nya processer för bedömning av servicebehovet införs, utan den avser handledning i samband med påföljdsutredningen. Brottspåföljdsmyndigheten kommer inte heller att tillhandahålla de behövliga tjänsterna, utan avsikten är att öka informationen till den unga personen och dennes vårdnadshavare om tillgängliga regionala brottspecifika tjänster som i synnerhet riktar sig till unga. I fråga om inhämtande och användning av uppgifter ska de gällande bestämmelserna om behandling av personuppgifter iakttas.

Det föreslås också att det till lagen fogas en skyldighet för Brottspåföljdsmyndigheten att göra de ändringar som behöver göras i påföljdsutredningen i det fall att den ungas omständigheter förändras. Samtidigt föreslås det att det till den gällande regleringen fogas ett omnämnande av att domstolen vid behov ska försäkra sig om att en uppdaterad påföljdsutredning står till förfogande vid domstolsbehandlingen. Genom bestämmelserna genomförs artikel 7.8 i det så kallade barndirektivet i större detalj än tidigare.

4.1.3 Ändringar i verkställighetslagen och innehållet i ungdomsstraffet

Bestämmelser om ungdomsstraffets innebörd, dvs. vad ungdomsstraffet innehåller, samt om dess verkställighet finns i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Bestämmelsen om övervakning som ingår i ungdomsstraffet skulle preciseras så att övervakningen omfattar möten mellan övervakare och den dömda, uppgifter och program som främjar social anpassningsförmåga och ett liv utan brottslighet samt det stöd och den vägledning som ges i samband med dessa. Det föreslås att brottsförebyggande åtgärder lyfts fram som en del av ungdomsstraffets innehåll genom att ett omnämnande om detta tas in i bestämmelsen.

Det föreslås att det till bestämmelsens 2 mom. fogas ett omnämnande av att ungdomsstraffet även omfattar verksamhet som stöder den sociala handlingsförmågan och ett liv utan brottslighet och som ordnas eller godkänns av Brottspåföljdsmyndigheten. Genom att betona funktionalitet strävar man efter att öka de element av påföljden som främjar deltagande i samhället.

Det föreslås att den orientering i arbetslivet och i arbete som ingår i ungdomsstraffet utökas så att den svårighet att ordna orientering som för närvarande nämns i lagen inte längre ska vara en grund för att låta bli att genomföra innehållet i fråga. I bestämmelsen om innehållet i ungdomsstraff stryks också omnämmandet om att ungdomsstraff inte omfattar orientering i arbetslivet och i arbete om det anses uppenbart överflödigt.

Att engagera sig i studier är en central faktor för att främja ungas anpassning i samhället och för att förhindra återfall i brott. Det föreslås att vikten av studier och utbildning betonas genom att bestämmelsen om påföljdens innehåll kompletteras med en bestämmelse om att den unga ska hänvisas till studier och utbildning under påföljdstiden.

Missbruk av berusningsmedel är en central orsak till brottslighet. Det föreslås att till bestämmelserna om ungdomsstraffets innehåll fogas en möjlighet för den dömda att samtycka till att avtjäna en del av straffet genom att delta i missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster. Vården eller tjänsterna i fråga kan ingå i straffet, om den unga personen annars på basis av bedömningarna av vård- och servicebehovet omfattas av vården eller tjänsterna. Brottspåföljdsmyndigheten kommer inte att vara den som ordnar eller producerar vården eller tjänsterna och myndigheten ska inte kunna förutsätta att vården eller tjänsten tillhandahålls som en del av påföljden. I praktiken kommer genomförandet av vården eller tjänsterna som en del av ungdomsstraffet alltså i regel att förutsätta samarbete mellan olika myndigheter samt att vården eller tjänsterna är tillgängliga för den dömda som en social- och hälsovårdstjänst inom välfärdsområdet under verkställigheten. Det föreslås att vikten av den dömdes samtycke betonas genom en bestämmelse om att ett återkallande av samtycke till vård eller tjänster under verkställigheten i princip inte ska leda till att verkställigheten av ungdomspåföljden avbryts.

Ungdomsstraff möjliggör redan i sin nuvarande form en flexibel och ändamålsenlig verkställighet som beaktar den ungas personliga omständigheter på så sätt att antalet timmar per vecka kan variera under strafftiden om verkställigheten förutsätter det. Det föreslås att preciseras att när två tredjedelar av ungdomsstraffet har avtjänats, dock minst fyra månader, och det har blivit uppenbart att den dömdes levnadsförhållanden har stabiliserats och att det inte föreligger någon betydande risk för återfall i brott, kan de övervakarmöten och tillfällen som ingår i verkställigheten av ungdomsstraffet minskas. På motsvarande sätt ska straffets intensitet kunna ökas vid behov, om den ungas livssituation kräver det. Syftet med tillägget är att förenhetliga verkställighetspraxisen och främja ett effektivt verkställande av ungdomsstraffet och dessutom också att uppmuntra den unga att redan under strafftiden engagera sig i behövliga stödåtgärder utanför påföljden.

Det föreslås att bestämmelserna om att döma till ett annat straff i stället för ungdomsstraff, ska förtydligas genom att det nuvarande förhållandet mellan ovillkorligt fängelsestraff och ungdomsstraff förtydligas i de olika lagrummen.

4.2 Huvudsakliga konsekvenser

4.2.1 Konsekvenser för samhället och brottsligheten

Brottslighet har omfattande konsekvenser för samhället. Ett av syftena med straffsystemet är att minimera de skadliga konsekvenserna av brott.

Generellt kan sambandet mellan hur stränga straff som döms ut och deras brottsförebyggande effekt beskrivas med begreppet straffelasticitet. Med det avses hur många procent det brottsliga beteendet förändras om straffen blir en procent strängare (s.k. marginalprevention). Forskningsdata leder till slutsatsen att forskningsunderlaget är otillräckligt för att fastställa någon exakt nivå, och att konsekvenserna av enskilda förändringar i hög grad beror på sammanhanget, då incitamentstrukturen påverkas av andra faktorer än straff, såsom social- och utbildningspolitiska sammanhang (för undersökningar se till exempel Chalfin, A., & McCrary, J. (2017). *Criminal deterrence: A review of the literature*. *Journal of Economic Literature*, 55(1), 5–48. Särskilt sidorna 23–33; Al Weswasi, E., Sivertsson, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2022). Does sentence length affect the risk for criminal recidivism? A quasi-experimental study of three policy reforms in Sweden. *Journal of Experimental Criminology*; Barbarino, A., & Mastrobuoni, G. (2014). The incapacitation effect of incarceration: Evidence from several Italian collective pardons. *American Economic Journal: Economic Policy*, 6(1), 1–37; Bauker, A. et al. (2025). Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannukset: tutkimuksen ja seurannan

haasteista (Kostnader för brottslighet och dess bekämpning: utmaningar i forskning och uppföljning). Helsingfors universitet, Institutet för kriminologi och rättspolitik). Eftersom den aktuella propositionen inte i egentlig mening gäller ändringar av straffnivåerna, utan snarare att en viss typ av påföljd typiskt sett skulle användas mer intensivt, är det inte meningsfullt att i detta sammanhang bedöma straffelasticiteten ens med de ovan nämnda förutsättningarna.

Straffrättsliga påföljder kan ha en brottsreducerande effekt genom olika mekanismer: allmänpreventiv effekt, specialpreventiv effekt och inkapacitering, det vill säga isolering. Forskning visar att den brottsförebyggande effekten av lagstiftningen för straff beror i hög grad på risken att bli ertappad och sannolikheten för straff, faktorer som denna proposition inte påverkar. Effekten av isolering är heller inte relevant i sammanhanget för denna proposition. Frågan i denna proposition handlar därför framför allt om huruvida den föreslagna specialpreventiva åtgärden påverkar de unga som utgör dess målgrupp.

Studier har konsekvent visat att brottslighet är starkt koncentrerad till de som begår brott aktivt (Suonpää et al. speciellt s. 79). Ur samhällets synvinkel är det särskilt viktigt inom påföljdssystemet att tidigt identifiera de ungdomar som begår de allvarligaste och mest återkommande brotten, och att rikta resurserna särskilt mot att påverka dessa ungdomars situation. Det är rimligt att rikta in sig på de individer som begår de flesta och allvarligaste brotten, samtidigt som man skyddar individer och mål som upprepade gånger drabbas av brott.

De förslag som nu presenteras syftar till att säkerställa att ovan nämnda faktorer identifieras i ett tillräckligt tidigt skede och att situationen åtgärdas med en tillräckligt effektiv och intensiv insats. Om antalet domar för ungdomsstraff skulle öka med cirka hundra domar per år i enlighet med målen i propositionen, skulle detta innebära ett mer intensivt och effektivt ingripande i unga gärningspersoners brottsliga beteende än vad som för närvarande är fallet med övervakning av villkorligt fängelse. I bästa fall, genom att påverka dessa personers situation, skulle deras återfall i brott och de direkta och indirekta skador som följer därav minska. Ändringarna kan därför få till följd att nya brott förhindras och att de grundläggande rättigheterna främjas. När det gäller unga människor kan det också anses viktigare än normalt att bryta brottsspiralen med tanke på att de generellt har fler år kvar av potentiell kriminalitet än äldre gärningspersoner. Mot bakgrund av ovanstående kan de föreslagna ändringarna i lagstiftningen bedömas ha åtminstone en viss brottsförebyggande effekt och därigenom bidra till allmän ordning och säkerhet, men en sådan effekt är inte mätbar och kan därför inte bedömas i detalj. De föreslagna ändringarna i lagstiftningen kan dessutom öka allmänhetens förtroende för att ungdomsbrottslighet också hanteras genom den straffrättsliga lagstiftningen.

Om ungdomsstraff används i stor utsträckning som en första påföljd och dess genomförande misslyckas, är det å andra sidan möjligt att fler minderåriga kommer att dömas till ovillkorligt fängelse, om domstolarna anser att den enda möjliga påföljden efter ett misslyckat ungdomsstraff är ovillkorligt fängelsestraff.

4.2.2 Konsekvenser för människogrupper, i synnerhet barn

Bedömningen av konsekvenserna för barn bygger på FN:s konvention om barnets rättigheter och principen om att i första hand ska beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (Barnkonventionen artikel 3.1). FN:s barnrättskommitté har identifierat fyra principer som ska beaktas vid tolkningen av alla principerna. Dessa principer är icke-diskriminering (artikel 2 i Barnkonventionen), barnets bästa i fokus (artikel 3.1 i Barnkonventionen), barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6 i Barnkonventionen) och barnets rätt att höras och få sina åsikter respekterade (artikel 12 i Barnkonventionen).

Finlands grundlag förutsätter att barn behandlas lika. Barn skall bemötas som jämlika individer och de skall ha rätt till medinflytande enligt sin utvecklingsnivå i frågor som gäller dem själva (GL 6 § 3) och jämställt mellan könen (GL 6 § 4). Det allmänna skall stödja de som svarar för omsorgen om barn så att de har möjligheter att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt (GL 19 § 3).

Ungdomsstraff är ett särskilt straff för de som är 15–17 år och begår brott. Förslagen kommer därför att ha en direkt påverkan på barn i åldern 15–17 år. Ungdomsstraff kan också utdömas för personer över 18 år under vissa förutsättningar och kan också verkställas för personer som är 18 år eller äldre och som begick brottet innan de uppnådde myndighetsåldern. Förslagen kommer därför även att påverka personer över 18 år.

Unga människor som behöver mycket stöd och som är fast i en brottsspiral kan ha mycket komplexa, mångfacetterade och kumulativa sociala och hälsorelaterade problem som minskar deras funktionsförmåga. Dessa ungdomar kan ha luckor i sina studiefärdigheter. Ju fler områden i livet och ju större behov av stöd en ungdom har, desto större är risken att hon eller han hamnar mellan tjänsterna, marginaliseras och fortsätter med kriminalitet. De ändringsförslag som presenteras skulle sannolikt gynna de ungdomar i åldern 15–17 år som har det svårast och som har behov av omfattande stöd. För de som behöver begränsat med stöd och vägledning skulle möjligheten till villkorligt fängelse med förstärkt övervakning finnas kvar.

Behovet av ungdomsstraff samt straffets innehåll och behovet av stöd kommer även fortsättningsvis alltid att bedömas individuellt, och planen för strafftiden anpassas efter den unges personliga förhållanden. Genom att arbeta med den unge och hans eller hennes nätverk under verkställigheten av ungdomsstraffet kan en ung person i en svår situation lotsas till det stöd som behövs. Med de föreslagna förändringarna skulle innehållet i ungdomsstraffet bättre ta hänsyn till exempel stöd för den unges studier och, i möjligaste mån, stärka annan verksamhet istället för sociala aktiviteter som främjar brottslighet. Genom att ta itu med orsakerna till brott, bearbeta tankesätt och genomföra program som uppmärksammar specifika beteendemönster, kan förmodligen återfallsbrottsligheten bland ungdomar som avtjänat ungdomsstraff minskas, vilket delvis förbättrar deras situation (för mer information, se exempelvis Lappi-Seppälä 2024, s. 196–198 inklusive källor). Om missbrukar- och beroendevården eller -tjänsterna inkluderas i straffet, blir det möjligt att utöver Brottspåföljdsmyndighetens missbrukarprogram även inkludera missbrukartjänster som tillhandahålls i välfärdsområdena i straffet. Detta kan bidra till att ungdomar i högre grad hänvisas till och deltar i missbrukartjänster när rusmedelsproblematik ligger bakom deras kriminella handlingar. Tillgången till missbrukarvård kan dock variera mellan olika områden. Detta kan i sin tur leda till skillnader i möjligheterna att genomföra den som en del av ungdomsstraffet. Tillgången till andra tjänster kan också variera mellan olika områden och därmed påverka hur väl innehållet i ungdomsstraff kan utformas och genomföras för att tillgodose enskilda ungas behov.

Propositionens syfte att i större utsträckning påverka den unges missbruksproblem och hans eller hennes integration i studier eller arbetslivet kan, om det genomförs, avsevärt sänka den unges tröskel för att fortsätta studier eller arbete även efter avtjänat straff. Detta kan i sin tur ses som en ökad chans för en person att lämna en kriminell livsstil. I detta sammanhang finns det dock skäl att konstatera att fortsatta studier och övergången till arbetslivet för personer som dömts till ungdomsstraff enligt forskning utgör en betydande utmaning, och att de medel som hittills har stått till buds endast har haft en begränsad effekt (Huttunen, Kristiina – Kerr, Sari Pekkala – Mälkönen, Ville (2014): The Effect of Rehabilitative Punishments on Juvenile Crime and Labor Market Outcomes, IZA Discussion Papers, No. 8403, Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, <https://www.iza.org/publications/dp/8403/the-effect-of-rehabilitative-punishments-on-juvenile-crime-and-labor-market-outcomes>). Användningen av ungdomsstraff

kommer sannolikt att öka i och med förslaget även för allvarigare enskilda brott, där den unge inte nödvändigtvis anses behöva omfattande och intensivt samhällsstöd utanför familjen. I sådana situationer kan den unga personen redan ha ett stödnätverk på plats. Avsikten är att det befintliga stödet inte ska begränsa användningen av ungdomsstraff, utan att ungdomsstraff ska kunna utdömas på grundval av brottets allvar, oberoende av stödet. Förändringen kan i detta avseende anses skärpa straffsystemet. Å andra sidan skulle den föreslagna ändringen leda till en mer jämlik behandling av de ungdomar som behöver särskilt och intensivt stöd och de som inte gör det, när det gäller det brott som ska dömas ut. Innehållet i och möjligheterna till anpassning av ungdomsstraff, liksom de föreslagna lättnaderna i fråga om åtgärder under verkställigheten, skulle också syfta till att säkerställa att straffet även i sådana fall är anpassat till den unges personliga förhållanden och är proportionerligt.

En förlängning av den maximala strafftiden för ungdomsstraff från ett till två år skulle göra straffsystemet strängare för gärningspersoner mellan 15–17 år. Det bör noteras att en förlängning av ungdomsstraffets längd och en utökning av deras tillämpningsmöjligheter också kan leda till att vissa straff omvandlas till ett annat straff, till och med till ovillkorligt fängelse, om ungdomsstraffet inte kan fullföljas. En ökad användning av ungdomsstraff skulle innebära att antalet ungdomar i ovillkorligt fängelse skulle öka. Att utdöma ovillkorligt fängelsestraff skulle dock fortfarande vara en åtgärd i sista hand och aktuellt endast för ett begränsat antal ungdomar. Dessa unga skulle möjligen ha uppnått myndig ålder redan under tiden för verkställigheten av ungdomsstraffet. Å andra sidan kan de föreslagna bestämmelserna också anses ha indirekta effekter. Genom att ingripa vid behov och under vissa förutsättningar med en tillräckligt effektiv insats mot brott som begås av 15–17-åringar, är det möjligt att genom att avbryta brottspiralen hos vissa ungdomar, förhindra framtida utanförskap och ett eventuellt ovillkorligt fängelsestraff i ett senare skede. En förlängning av varaktigheten och en utökning av tillämpningsområdet skulle därför kunna leda till att vissa ovillkorliga domar i enskilda fall kan undvikas på längre sikt. En ökad användning av ungdomsstraff och de föreslagna ändringarna av detta kan därför skydda barnet från självskadebeteende och därmed stödja barnets bästa.

Brott som utförs av 15–17-åringar är vanligtvis riktade mot ungdomar i samma åldersgrupp. Intensivare och effektivare insatser mot ungdomsbrottslighet kan också potentiellt minska antalet ungdomar som utsätts för brott. Även om propositionen syftar till att öka användningen av ungdomsstraff, skulle en stor del av de brott som begås av personer under 18 år även fortsättningsvis dömas ut som andra påföljder. Ökningen av antalet rån förväntas öka antalet unga som döms till ungdomsstraff, även utan förändringar i tillämpningsområdet. Rån utgör redan i nuläget hälften av användningen av ungdomsstraff.

I åldersgruppen 15–17 år döms knappt 500 villkorliga fängelsestraff ut varje år, varav mer än hälften omfattar övervakning. Ett ungdomsstraff är minst fyra månader och högst ett år. Straffskalan för villkorligt fängelse är i sin tur 14 dagar till två år. I praktiken faller endast drygt en tredjedel av de villkorliga fängelsestraff som dömts ut till 15–17-åringar inom ungdomsstraffets längdintervall på 4–12 månader (år 2018: 36 procent, dvs. 152/455). En tredjedel av dessa har dömts för rån (Lappi-Seppälä 2024 s.68 och 183).

4.2.3 Konsekvenser för myndigheterna

När det gäller utredning av en ung gärningspersons situation, det vill säga genomförandet av en påföljdsutredning, riktas detta mot brott där det sannolikt kommer att utdömas ett strängare straff än böter. Efter förändringarna kan antalet påföljdsutredningar förväntas ligga kvar på ungefär samma nivå som i dag.

Brottspåföljdsmyndighetens arbetsbörda kan förväntas öka något. Till skillnad från tidigare praxis kommer utredningen av förutsättningarna för ett ungdomsstraff som huvudregel att fastställas för unga personer som misstänks ha begått brott när de är under 18 år, där det finns ett upplevt behov av stöd och tillsyn och påföljden anses ha en inverkan på den unge. I vissa fall skulle det vara nödvändigt att utreda förutsättningarna för ungdomsstraff på begäran av åklagaren eller domstolen, beroende på hur allvarligt brottet är.

Skyldigheten att hänvisa till tjänster och stödåtgärder hos de myndigheter som deltar i förfarandet för utredning av påföljder förväntas inte ha någon betydande inverkan på arbetsbördan för Brottspåföljdsmyndighetens personal som arbetar med samhällspåföljder. Att hänvisa en ung person att söka nödvändigt stöd och nödvändiga tjänster, förutsätter dock att de myndigheter som deltar i den unga personens utredningsförfarande har tillräcklig information om befintliga regionala tjänster och stöd. Ett effektivt och regionalt enhetligt samarbete mellan myndigheter under utredningsförfarandet förutsätter att detta samarbete samordnas koncentrerat.

Ungdomsstraffet kan i framtiden omfatta 30 timmars missbrukar- och beroendevård- eller tjänster. Det antal timmar som räknas till ungdomsstraffet är inte avsett att på något sätt begränsa den vård som den unge bör få tillgång till utifrån sina behov. Det skulle vara en fråga om de vanliga tjänster eller den vård som tillhandahålls av välfärdsområdena, som om möjligt skulle kunna inkluderas i påföljden. De föreslagna ändringarna understryker myndigheternas skyldigheter att tillhandahålla nödvändiga tjänster och se till att de genomförs på ett enhetligt sätt i hela landet. Behovet av tjänster och vård kan beaktas när påföljdsutredningen utarbetas. Tillgången till missbrukartjänster och vård varierar mellan välfärdsområdena. Med tanke på att berusningsmedel är en betydande bakomliggande faktor till brottslighet är det för ungdomsstraffets genomslag ändå viktigt att eventuella vård- och stödtjänster tillhandahålls jämnt till alla som behöver dem. Genomförandet av vård eller tjänster under strafftiden som en del av ungdomsstraffet förutsätter ett konsekvent samarbete mellan Brottspåföljdsmyndigheten och välfärdsområdena. Genom gemensam utveckling och enhetliga servicestigar kan myndigheternas arbete effektiviseras, både under påföljdsutredningen och verkställigheten. Utöver myndighetstjänster varierar även tillgången till missbrukar- och beroendevård som tillhandahålls av organisationer mellan olika regioner.

Avsikten är inte att öka kraven på välfärdsområdena. Om hänvisningen till tjänsterna blir effektivare från Brottspåföljdsmyndigheten är det dock möjligt att fler kunder än tidigare i praktiken hänvisas till tjänsterna.

Framöver skulle ungdomsstraff i större utsträckning utdömas istället för villkorliga fängelsestraff med tilläggsåtgärder. Detta skulle innebära en ökning av antalet ungdomsstraff som verkställs. Verkställigheten av ungdomsstraff kräver idag och även framöver en större arbetsinsats från personalen än övervakning av villkorligt fängelsestraff, eftersom påföljden är mer intensiv. Detta skulle öka arbetsbördan för Brottspåföljdsmyndigheten.

När antalet ungdomsstraff ökar kan en del av straffen komma att avbrytas och allt oftare behöva omvandlas till ett annat straff. Detta skulle innebära en viss ökning av arbetsbelastningen för de myndigheter som deltar i brottsprocessen. Om å andra sidan förslaget att öka användningen av ungdomsstraff också leder till att fler brottsspiraler bryts på ett tidigare stadium, skulle detta leda till att myndigheternas arbetsbörda minskar. Sammantaget förväntas förslagen inte ha någon betydande inverkan på förundersökningsmyndigheternas arbetsbörda.

För att förslagen ska kunna genomföras på ett effektivt sätt förutsätts redan innan lagen träder i kraft, utbildning för åklagare, domare och personal vid Brottspåföljdsmyndigheten.

4.2.4 Ekonomiska konsekvenser

Förslagen innehåller inga nya uppgifter för myndigheterna eller väsentliga förändringar i uppgiftsfördelningen mellan myndigheterna. För gärningspersoner som misstänks ha begått ett brott när de var under 18 år, kan det totala antalet påföljdsutredningar förväntas enligt vad som anges ovan, ligga kvar på samma nivå efter ändringarna. Förutsättningarna för ungdomsstraff skulle dock övervägas åtminstone i alla situationer där det misstänkta brottet hade begåtts när gärningspersonen var under 18 år och övervakning ansågs nödvändig. Det rör sig om mellan 200–300 fall per år. Innehållsmässigt skulle man i påföljdsutredningen i fortsättningen mer ingående utreda ändamålsenligheten och det preliminära innehållet i de olika påföljdsalternativen för unga som behöver övervakning och stöd. Brottspåföljdsmyndigheten anser inte alltid att den övervakning och det stöd som ingår i ungdomsstraffet är nödvändigt. I vissa enskilda fall skulle dock åklagare eller domstol kunna anse att det fortfarande är nödvändigt att utreda förutsättningarna för ungdomsstraff. Då skulle Brottspåföljdsmyndigheten bedöma förutsättningarna för ungdomsstraff och upprätta en preliminär plan för strafftiden. Dessa uppskattas årligen uppgå till högst några tiotal fall.

Enligt Brottspåföljdsmyndighetens bedömning tar det ungefär åtta timmar att upprätta en påföljdsutredning för en ung person, och ett årsverke kan uppskattas hinna göra 180 utredningar per år. Att utreda förutsättningarna för ungdomsstraff skulle öka arbetsinsatsen för utredningen med cirka en timme. Om förutsättningarna för ungdomsstraff framöver skulle utredas i cirka 300 fall per år, skulle detta teoretiskt innebära en ökning på ungefär 40 påföljdsutredningar, vilket motsvarar 0,22 årsverken. Höjningen skulle innebära en extra kostnad på 14 900 euro för Brottspåföljdsmyndigheten.

Framöver skulle ungdomsstraff i större utsträckning utdömas istället för villkorliga fängelsestraff med tilläggsåtgärder. Verkställigheten av ungdomsstraff kräver idag och även framöver en större arbetsinsats från personalen än övervakning av villkorligt fängelsestraff, eftersom påföljden är mer intensiv. Dessutom skulle en utökning av ungdomsstraffets maximala längd möjligen leda till en förlängning av genomsnittsstraffet, vilket på motsvarande sätt skulle kräva mer personalresurser vid verkställigheten av straffet än tidigare. Villkorligt fängelse med tilläggsåtgärder kan förväntas minska något under samma period. När det gäller utvidningen av genomsnittsstraffet för ungdomsstraff bör noteras att Brottspåföljdsmyndigheten har möjlighet att minska de övervakningskostnaderna och tillfällena som ingår i verkställigheten av ungdomsstraffet när två tredjedelar av straffet har avtjänats, om övervakning inte längre bedöms vara nödvändig. Detta skulle sannolikt uppväga den inverkan på arbetsbördan för Brottspåföljdsmyndigheten som den i sig betydande ändringen av den maximala längden skulle medföra.

Om ungdomsstraffdomarna skulle öka med cirka 100 domar och antalet övervakningsstraff skulle minska med lika mycket varje år, skulle Brottspåföljdsmyndigheten behöva ytterligare 11 årsverken från och med 2027. Behovet av extrapersonal är permanent. Den genomsnittliga kostnaden per årsverke vid Brottspåföljdsmyndigheten beräknas till 62 650 euro. Den genomsnittliga ökningen av antalet årsverken vid Brottspåföljdsmyndigheten ökar de årliga avgifterna för service och grundläggande IT med 5 000 euro per årsverke. En ökning med ett årsverke kommer således att resultera i en årlig kostnad på 67 650 euro. Den totala kostnaden för propositionen skulle uppgå till 744 150 euro per år. Om antalet ungdomsstraff skulle öka med cirka hundra domar samtidigt som övervakningen av villkorligt fängelse minskar med samma antal per år, skulle även resekostnaderna öka med totalt 33 063 euro. Behovet av ett tilläggsanslag för resekostnader är permanent. Ändringen av påföljdsutredningar (14 900 euro) samt ökningen av årsverken och resekostnader (744 150 euro + 33 063 euro) skulle därför leda till årliga merkostnader för Brottspåföljdsmyndigheten på totalt 792 113 euro. Kostnaderna

skulle ackumuleras gradvis från lagarnas ikraftträdande, så att kostnaderna kan beräknas vara fullt realiserade det tredje året efter ikraftträdandet, på basis av den eftersträvade ikraftträdandetidpunkten alltså år 2029.

Ändringarna kommer också att kräva uppskattningsvis 20 dagsverken av utvecklaren av kundinformationssystemet för Brottspåföljdsmyndighetens kundinformationssystem (Roti), vilket kommer att leda till en anskaffningskostnad på cirka 14 000 euro. Ändringarna kräver dessutom uppskattningsvis en arbetsinsats om 5 dagsverken (ca 2 100 euro) från Brottspåföljdsmyndigheten.

Beräkningen tar hänsyn till ökningen av det genomsnittliga antalet personer som döms till ungdomsstraff på grund av ökningen av den förväntade längden på ungdomsstraff. Ungdomsstraff är en intensiv och kostnadseffektiv påföljd, som kan förväntas förhindra fängelsevistelse samt fördjupning av den kriminella cykeln. I beräkningarna av personalbehovet beaktas också förändringarna i verksamhetsmiljön till följd av den utmanande ekonomiska situationen. Detta innebär att Brottspåföljdsmyndigheten behöver spela en större roll i utvecklingen av innehåll som ger resultat.

När det gäller påföljdsutredningar är det nödvändigt att ta hänsyn till ungdomsstraffet i den fortsatta utvecklingen av justitieförvaltningens ärendehanteringssystem, AIPA.

Ungdomsstraffet kan i framtiden omfatta 30 timmars missbrukar- och beroendevård- eller tjänster. Frågan skulle i grunden gälla de vanliga social- och hälsovårdstjänster som välfärdsområdena ansvarar för att tillhandahålla, och som i mån av tillgänglighet, skulle kunna anknytas till påföljden. Det nämnda innehållet skulle sannolikt inte bli aktuellt för ens merparten av alla ungdomar som avtjänar ungdomsstraff. Antalet timmar kan t.ex. vara 30 per år (maximalt antal timmar som ska ingå i straffet) x 20 (antal fall), det vill säga 600 timmar. Kostnaderna kan variera kraftigt beroende på typ av aktivitet, intensitet och var behandlingen eller tjänsten tillhandahålls. Om kostnaden beräknas utifrån ett timpris på 70 euro uppgår kostnaderna till 600 euro x 70, eller totalt 42 000 euro. Missbrukar- och beroendevård eller -tjänster skulle som utgångspunkt inte utgöra en verkställighetsåtgärd som genomförs av Brottspåföljdsmyndigheten, även om den räknas som en del av påföljden. Dessa kostnader skulle därför inte belasta verkställighetskostnaderna för Brottspåföljdsmyndigheten och ingår därför inte i ovanstående uppskattning av ökade verkställighetskostnader.

Propositionen bygger på förutsättningen att de föreslagna lagändringarna inte kommer att leda till ytterligare kostnader för välfärdsområdena. De som avtjänar ungdomsstraff omfattas, liksom andra personer som avtjänar samhällspåföljder, av de normala social- och hälsovårdstjänsterna som är tillgängliga för alla invånare i välfärdsområdet. Ändringen skulle inte skapa nya tjänster eller behandlingar, och inte heller en ny skyldighet att tillhandahålla social- och hälsovårdstjänster. Den missbrukar- och beroendevård som räknas som en del av påföljden skulle alltså i princip utgöras av den vård som avses i hälso- och sjukvårdslagen, och med motsvarande tjänster avses de missbrukar- och beroendetjänster som avses i socialvårdslagen. Till följd av förändringarna skulle dock fler ungdomar än tidigare dömas till ungdomsstraff, och ungdomar skulle även hänvisas till tjänsterna mer effektivt än tidigare.

Om verkställandet av ungdomsstraff i viss mån kan förhindra nya brott, eller om ungdomsstraffet kan förhindra en eventuell framtida brottsspiral som leder till ovillkorligt fängelse, kan en ökad användning av ungdomsstraff på lång sikt leda till kostnadsbesparingar totalt sett. Å andra sidan bör det på kort sikt noteras att en del ungdomsstraff kan komma att omvandlas till annan påföljd, även ovillkorligt fängelse, vilket i sin tur medför ökad arbetsbelastning för åklagare och domstolar samt eventuellt för Brottspåföljdsmyndigheten, fler

intagna och därigenom ökade kostnader för olika sektorer. En sådan ökning kan dock uppskattas vara mycket begränsad.

Det är mycket svårt att ange exakta kostnadskonsekvenser, eftersom siffrorna ovan är vägledande och många faktorer påverkar användningen av olika typer av påföljder och innehållet i enskilda påföljder. Valet av påföljd avgörs i sista hand av domstolen. Erfarenheten visar att det tar några år innan det nya förfarandet för dömande är etablerat, vilket innebär att den slutliga kostnaden för förändringarna kan fastställas först efter en övergångsperiod.

En utökad användning av ungdomsstraff och utvecklandet av dess innehåll, utbildning och planering skulle ha övergripande ekonomiska och personalrelaterade konsekvenser särskilt för Brottspåföljdsmyndigheten det år då lagen träder i kraft och under de följande åren. Utbildningsbehoven gäller även åklagare och domare som arbetar med ungdomar. Sådant arbete skulle dock kunna utföras med befintliga resurser.

Det förväntas ingen betydande ökning av arbetsbördan eller kostnaderna för den personal inom social- och hälsovården som är involverad i förfarandet för påföljdsutredningar för unga. Socialmyndigheten är redan regelbundet involverad i processen för påföljdsutredningar. I framtiden kommer hälsovårdsmyndigheten främst att involveras i ungdomsstraffutredningar där en ung person identifieras som en missbrukare som behöver vårdinsatser.

För att samarbetet som påverkar den unges situation under påföljdsutredningsskedet ska fungera på bästa möjliga sätt, krävs dock planerings- och utbildningsarbete. Processen för att hänvisa till tjänster och stödåtgärder kan samordnas i samarbete mellan Brottspåföljdsmyndigheten och välfärdsområdena. Genom gemensam utveckling och enhetliga tjänstevägar kan myndigheternas arbete effektiviseras och medföra kostnadsbesparingar på lång sikt.

Lagarna skulle träda i kraft tidigast i slutet av 2026. De kostnader som propositionen medför skulle täckas inom ramarna för rambeslutet för statsfinanserna och de anslag som anges i statsbudgeten.

5 Alternativa handlingsvägar

5.1 Utökning av ungdomsstraff till åldersgruppen 18–20 år

En utökad användning av ungdomsstraff till åldersgruppen 18–20 år har redan föreslagits i samband med regleringen av en permanent ungdomsstrafflag. En sådan utökning skulle troligen, i kombination med de föreslagna förändringarna, medföra en något högre ökning av antalet domar för ungdomsstraff. Som ett resultat av detta bör de resurser som tilldelas Brottspåföljdsmyndigheten ökas avsevärt. I propositionen motiveras att ungdomsstraffet även i fortsättningen bör riktas mot personer som begått brott när de var under 18 år och att det bör vara särskilt inriktat på minderåriga. Med tanke på de knappa resurser som finns tillgängliga kommer inriktningen av straff på en begränsad och relativt liten grupp även i fortsättningen att säkerställa att ungdomsstraff kan verkställas av Brottspåföljdsmyndigheten på ett individualiserat och effektivt sätt.

5.2 Elektronisk övervakning som en del av ungdomsstraff

Under beredningen har frågan om behovet av elektronisk övervakning som en del av ungdomsstraffet tagits upp. I Sverige och Danmark omfattar de lindrigare ungdomsstraffen även elektronisk övervakning. I Sverige har det föreslagits att den elektroniska övervakningen inom ungdomsövervakningen ska utökas ytterligare. Elektronisk övervakning är relativt billigt,

särskilt jämfört med ovillkorligt fängelsestraff. Samtidigt uppnås de sociala, ekonomiska och psykologiska fördelar som en påföljd som verkställs i frihet, innebär för den dömda jämfört med fängelse.

I Finland har elektronisk övervakning använts vid verkställighet av straff i drygt tio år. Elektronisk övervakning i samband med verkställighet av straff har ökat stadigt och har även utökats till nya situationer. Det mest betydande enskilda steget var införandet av övervakningsstraff 2011. Straffet är en straffrättslig påföljd som grundar sig på elektronisk övervakning. Efter det utvidgades den elektroniska övervakningen till att omfatta alla fångar i övervakad frihet på prov och det blev också möjligt att använda den vid övervakningen av fångar på öppna anstalter och vid permissionsövervakning. Samtidigt har den tekniska utvecklingen inom sektorn varit snabb och har också medfört nya sätt att genomföra elektronisk verkställighet i påföljdssystemet. Forskning har också bedrivits om effektiviteten av elektronisk övervakning som påföljd (Danielsson, Petri och Mäkipää, Leena: Systemaattinen kirjallisuuskatsaus sähköisen valvonnan vaikuttavuuteen (Systematisk litteraturoversikt över effekterna av elektronisk övervakning), 2012 <http://hdl.handle.net/10138/152499> och Britt Østergaard Larsen: Educational Outcomes After Serving with Electronic Monitoring: Results from a Natural Experiment, 33(1) Journal of Quantitative Criminology 157–78 (2016)).

Ungdomsstraffet grundar sig på övervakarmöten som den dömda och övervakaren har kommit överens om på förhand, och vid behov kan övervakarmötet genomföras genom hämtning. Hämtning har enligt vad man vet använts ganska sparsamt i fråga om unga, trots att det skulle kunna vara en mycket effektiv åtgärd för att säkerställa verkställigheten av påföljden. Elektronisk övervakning med positionsbestämning, utan att den används för att säkerställa att någon skyldighet som ingår i påföljden, exempelvis vistelse på viss plats, följs, skulle innebära en övervakning av ungdomsstraffet som starkt inskränker den övervakades integritet. Å andra sidan skulle elektronisk övervakning kunna användas för att skydda en minderårig i utvecklingsåldern innan hans eller hennes brottsliga bana förvärras och fördjupas. Elektronisk övervakning kan därför ses som ett bra sätt att främja ett liv utan kriminalitet, särskilt för barn under 18 år.

Elektronisk övervakning är i dag ett särskilt välmotiverat alternativ till ovillkorligt fängelse. Användningen av övervakningsstraff i stället för ovillkorligt fängelse har hittills varit mycket begränsad, och för unga har övervakningsstraff i princip inte utdömts (Kriminalpolitiska programmet, Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2025:25, s. 35). Elektronisk övervakning, som skulle bli ett vanligt inslag i ungdomsstraff, skulle till innehåll och kännbarhet närma sig en övervakningsdom i stället för ett ovillkorligt fängelsestraff.

Införandet av elektronisk övervakning i ungdomsstraffet skulle, med hänsyn till åtgärdens betydande karaktär, kräva en betydligt mer omfattande utredning. Elektronisk övervakning som en del av ungdomsstraff skulle också öka kostnaderna avsevärt.

5.3 En övergripande översyn av påföljdssystemet för unga

En övergripande reform av påföljdssystemet för unga gärningspersoner har utretts vid flera tillfällen sedan 1960-talet. En övergripande reform har förberetts i flera olika kommittéer och arbetsgrupper. Dessutom har den övergripande reformen av straffrättsystemet och påföljdssystemet för unga lagöverträdare och den övergripande reformen av samhällspåföljder och kartläggningen av reformbehov identifierats som viktiga i olika projekt och åtgärdsförslag.

Enligt åtgärdsförslagen i statsrådets redogörelse om rättsvården ska lagstiftningen om verkställigheten av straff reformeras, påföljdssystemet och den straffrättsliga processen i

anslutning till samhällspåföljder förtydligas samt användningen av samhällspåföljder utvidgas. (Redogörelse för rättsvården, Statsrådets publikationer 2022:67, s. 59, punkt 9). Den så kallade arbetsgruppen för rättsväsendet, tillsatt av Justitieministeriet, har föreslagit att behovet av reformer i lagstiftningen om samhällspåföljder utvärderas, inklusive en bedömning av straff och deras verkställighetsprocesser gällande unga gärningspersoner (Rättsstatens garantier och utvecklandet av rättsväsendet-arbetsgruppen, Åtgärdsförslag från arbetsgruppen för rättsväsendet 9.10.2024, åtgärd 30, s. 23, OM012:00/2023). Även riksdagens lagutskott har vid vissa enskilda reformer av påföljdssystemet ansett det motiverat att reformera påföljdssystemet i sin helhet för att göra det tydligare (t.ex. LaUB 10/2018 rd, s. 11). Någon verklig övergripande reform har dock inte ägt rum.

Eventuella framtida projekt om den övergripande utvecklingen av påföljdssystemet skulle ytterligare kunna utvärdera och eventuellt vidareutveckla påföljdssystemet för unga människor.

En effektivare användning av samhällspåföljder är motiverad i de fall då brottets allvar eller de skäl som kan tillskrivas gärningspersonen inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut. Genom att utveckla lagstiftningen om samhällspåföljder i sin helhet kan man bidra till att samhällspåföljder tillämpas mer konsekvent i de fall där det är ändamålsenligt att tillämpa dem (Kriminalpolitiska programmet, Justitieministeriets betänkanden och utlåtanden 2025:25, s. 35). När det gäller innehållet i och verkställigheten av påföljder kan man i framtiden fästa större uppmärksamhet vid de faktorer som ledde till att gärningspersonen begick brottet och sträva efter att förhindra ytterligare brott och säkerställa en effektiv verkställighet.

I vissa länder hanteras ungdomsbrott lagenligt med åtgärder av behandlande karaktär. I Danmark har man till exempel inom ungdomsstraff utvecklat ett system som i hög grad förenar straffrättsliga, barnskydds- och vårdrelaterade insatser. Att införa vårdande tvångsåtgärder som en del av ungdomsstraffssystemet skulle kräva en mer omfattande genomgång av hela systemet. Vid en mer omfattande övergripande översyn av påföljdssystemet, skulle man också kunna titta närmare på arbetsfördelningen mellan domstolarna och Brottspåföljdsmyndigheten och Brottspåföljdsmyndighetens roll i verkställigheten av samhällspåföljder (se avsnitt 2.4).

En övergripande översyn av påföljderna för unga och genomförandet av de föreslagna ändringarna skulle kräva en mer omfattande granskning av hela påföljdssystemet samt omfattande analys- och beredningsarbete.

5.4 Utveckling av innehållet i ungdomsstraff

För att förbättra livet för unga gärningspersoner krävs ett nära samarbete mellan flera instanser och gemensamma evidensbaserade uppfattningar om hur och med vilka medel det är ändamålsenligt att reagera på brottslighet hos unga under 18 år i syfte att förhindra återfall i brott.

Innehållet i ungdomsstraffet skulle också kunna utvecklas med andra medel än lagstiftning. En viktig del i verkställandet av samhällspåföljder är de olika programmen. Program som är kopplade till samhällspåföljder anses i allmänhet ha en inverkan på återfall i brott. De program som Brottspåföljdsmyndigheten använder för att främja den sociala funktionsförmågan och förebygga brott, skulle kunna utvecklas i ett tvärvetenskapligt samarbete, så att det framöver finns fler program som särskilt passar unga och där studier visar att de är effektiva under påföljdens genomförande. En utveckling av påföljdernas innehåll skulle kräva resurser.

6 Remissrespons

6.1 Remiss

Justitieministeriet begärde utlåtanden från 69 instanser om arbetsgruppens betänkande, som hade upprättats i form av en regeringsproposition. Remisstiden var mellan den 22 oktober och den 3 december 2025. Även andra än de som nämndes i sändlistan gavs möjlighet att lämna yttranden på webbplatsen Utlåtande.fi. 35 instanser lämnade ett utlåtande eller ett meddelande om att man inte har något att yttra i ärendet: Nätverket för förebyggande rusmedelsarbete, Finlands Psykologförbund, Rikosseuraamusalan henkilöstöyhdistys RikHe ry, Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry, Juristiliitto - Juristförbundet ry, Mellersta Finlands välfärdsområde, Institutet för hälsa och välfärd, Polisstyrelsen, Rikosseuraamusala Talentia ry, Västra Nylands tingsrätt Helsingfors tingsrätt, Rikoksetoman elämän tukisäätiö sr, A-klinikstiftelsen, Finlands Advokater, Barnombudsmannens byrå, Ungdomsforskningssällskapet, undervisnings- och kulturministeriet, Vasa Hovrätt, Irti Huumeista ry, Brottspåföljdsmyndigheten, Institutet för kriminologi och rättspolitik, Egentliga Finlands välfärdsområde, social- och hälsovårdsministeriet, Västra Nylands välfärdsområde, Norra Österbottens välfärdsområde, Kalliolan Setlementti ry / Västra Nylands medlingsbyrå, Östra Finlands universitet, USM r.f., Åklagarmyndigheten, inrikesministeriet och Ålands landskapsregering, finansministeriet, högsta domstolen samt Dataombudsmannens byrå. Därutöver har en privatperson lämnat ett utlåtande.

Utlåtandena stödde i allmänhet propositionen, med följande huvudsakliga kommentarer.

Vissa remissinstanser påpekade att den fortsatta beredningen av frågan bör omfatta en mer detaljerad bedömning av kopplingen och relationen mellan barnskyddet och ungdomsstraffet. Det ansågs nödvändigt att även beakta regeringens pågående propositioner och projekt som rör minderåriga gärningspersoner. Det ansågs att förhållandet och kopplingen mellan barnskydd och ungdomsstraff bör utvärderas mer ingående. I några utlåtanden framhölls behovet av att utreda om lagstiftningen om ungdomsstraff bör kompletteras med en särskild formulering som ålägger att barnets bästa beaktas när innehållet i påföljden planeras eller när en påföljd beslutas för ett brott som har begåtts av en person under 18 år.

I detta avseende har den fortsatta beredningen gjort en mer detaljerad bedömning av sambandet och relationen mellan barnskyddet och påföljdssystemet för unga. Det har också bedömts att den föreslagna lagstiftningen redan framhåller barnets bästa.

Särskilt välfärdsområdena uttryckte oro för resursbrist och regional jämlikhet. I detta avseende ansåg vissa utlåtanden att staten bör ersätta välfärdsområdena för kostnaderna för verkställigheten av ungdomsstraff, så att unga får den vård och de tjänster de behöver under ungdomsstraffets tid på ett jämlikt sätt, oavsett vilket välfärdsområde som tillhandahåller tjänsterna. Det påpekades också att de för 2026 och 2027 planerade nedskärningarna av bidrag till organisationer inte stöder de krav som ställts på dem att samarbeta för att säkerställa ungdomars välbefinnande. Utgångspunkten i propositionen är dock att inga nya skyldigheter ska läggas på välfärdsområdena. Det uttryckliga syftet med propositionen är att förbättra jämlikheten.

De 30 timmars missbrukar- och beroendevård eller -tjänster ungdomsstraffet enligt förslaget ska inkludera, ansågs i vissa utlåtanden vara en ganska kort tid, eftersom berusningsmedel är en central bakomliggande faktor till brottslighet. Propositionens motivering har därför kompletterats med en tydligare betoning av att de föreslagna 30 timmarna inte är avsedda att på något sätt begränsa tillgången till den service som den unge annars skulle ha rätt till utifrån sina

behov inom välfärdsområdet. Dessutom har det i avsnittet om genomförande och uppföljning av propositionen bedömts att effektiviteten av missbrukarbehandling som en del av ungdomsstraffet bör följas upp och att antalet timmar för missbrukarbehandling bör ökas om uppföljningen visar att detta är nödvändigt och möjligt.

När det gäller konsekvenserna för informationssystemet framhölls att man bör beakta konsekvenserna/kostnaderna för Brottspåföljdsmyndighetens kundinformationssystem Roti och utreda huruvida reformen av ungdomsstraffet kommer att påverka justitieförvaltningen informationssystem AIPA. Dessutom framhölls att de förändringar som krävs i Roti behöver genomföras under ungefär ett halvår mellan lagens antagande och ikraftträdande. Remissresponsen har beaktats i propositionens kostnadspåverkan och i datumet för lagens ikraftträdande.

När det gäller informationsutbytet påpekade ett utlåtande att regleringen inte verkar vara heltäckande i alla avseenden. I den fortsatta beredningen har man bedömt att det i allmänhet handlar om Brottspåföljdsmyndighetens informationsutbyte med en privat instans, inte ett problem som just denna proposition skapar. Man har också bedömt att det inte är motiverat att i denna proposition göra punktvisa ändringar i regleringen av enbart ungdomsstraffet. En mer omfattande bedömning av frågan och eventuella ändringar kommer att behöva göras separat i ett senare skede.

I flera utlåtanden framhölls att ett mer effektivt och ungdomsvänligt förfarande, i stället för hämtning, skulle kunna vara en efterlysning kombinerad med begäran om handräckning. Polisen skulle då antingen transportera den unga personen till byrån för samhällspåföljd eller, vid behov, frihetsberöva och hålla kvar personen, varefter övervakaren träffar ungdomen på polisstationen. Ärendet har beaktats i den fortsatta beredningen av propositionen, då även inrikesministeriet, inom vars förvaltningsområde regleringen av efterlysningar hör, har ombetts lämna sina synpunkter. Enligt bedömningen är det inte ändamålsenligt att i den nuvarande myndighets- och befogenhetsstrukturen föreskriva om efterlysning i samband med verkställigheten av ungdomsstraff, och en sådan reglering skulle inte i sig lösa det problem som har lyfts fram när det gäller att få tag på den unga. Samtidigt förefaller det som om införandet av en efterlysning i verkställigheten av ungdomsstraff skulle kräva en reglering som inkräktar på den unges personliga frihet och förutsätter en noggrann bedömning av grundläggande rättigheter. I detta fall skulle efterlysning inte vara ett lättare eller enklare alternativ till hämtningsförfarandet, utan istället ett system som löper parallellt. Sammanfattningsvis kan man som helhet utvärdera om det skulle krävas en mer omfattande granskning av regleringen gällande efterlysning, vilket inte har kunnat göras inom ramen för denna proposition.

En del utlåtanden framhöll att orienteringen i arbetslivet ska ske i samarbete med en tredje part utanför Brottspåföljdsmyndigheten. På grund av samarbetsaspekten är det inte enbart Brottspåföljdsmyndighetens beslut som avgör hur orienteringen i arbetslivet ska ordnas. Att komma överens om orienteringen i arbetslivet bygger på förhandlingar och beror delvis på organisationernas vilja att genomföra samarbetet. Privatiseringen och konkurrensutsättningen av tjänster har minskat de offentliga aktörernas möjligheter att tillhandahålla verksamhetsplatser, och de ökade sysselsättningskraven har också påverkat viljan och de faktiska möjligheterna hos organisationer som är lämpliga att tillhandahålla verksamhetsplatser. I flera utlåtanden betonades vikten av att studera och gå i skolan. Synpunkter från remissvaren har beaktats vad gäller möjligheter till skolgång, studier och orientering i arbetslivet i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, som reglerar ungdomsstraffets längd och innehåll.

Flera respondenter föreslog att möjligheten att en utökning som skulle omfatta unga i åldern 18–20 år bör utredas framöver. Frågan om elektronisk övervakning i samband med

ungdomsstraff togs också upp i några utlåtanden. Ett av de främsta skälen till att de inte genomförs är resursbrist. Både en utökning av förfarandet till unga i åldern 18–20 år och införandet av elektronisk övervakning som del av ungdomsstraffet har behandlats mer ingående ovan i avsnitt 5 ”Alternativa handlingsvägar”.

6.2 Utlåtande från rådet för bedömning av lagstiftningen

6.2.1 Sammanfattning av utlåtandet

Rådet för bedömning av lagstiftningen gav ett utlåtande (VN/13854/2025-VNK-2) om utkastet till regeringsproposition den 26 januari 2026. I sitt utlåtande ansåg rådet för bedömning att utkastet till regeringspropositionen uppfyller kraven i riktlinjerna för konsekvensbedömning vid lagberedning. Rådet för bedömning framförde endast mindre utvecklingsförslag. I sitt utlåtande framhöll rådet för bedömning mer specifikt följande.

Propositionutkastet gällande ungdomsstraff är väl bearbetat och ger en god bild av nuläget samt behovet av ändringar i bestämmelsen. Propositionen bygger på tillgänglig forskning i ämnet, och i propositionsutkastet har de väsentliga konsekvenserna utvärderats.

Den största bristen och utvecklingsområdet som identifierades ansågs vara att propositionen borde redogöra för vilka konsekvenser ungdomsstraffet medför för de unga som döms till det. Hur kan stödåtgärder och andra former av bestraffning påverka till exempel återfall i brott, fortsatta studier eller inträde på arbetsmarknaden?

Rådet för bedömning såg det som positivt att utkastet till propositionen ingående beskriver nuläget och de möjliga orsakerna till att ungdomsstraff hittills har använts i relativt liten utsträckning. Propositionsutkastet konstaterades innehålla en illustrativ beskrivning av de straffpåföljder som döms ut för 15–17-åringar, vilket gör att även lekmän får en uppfattning om bland annat de utdömda påföljderna. Rådet för bedömning ansåg att avsnittet om propositionens nuläge kunde kortas ned på vissa ställen.

Rådet för bedömning ansåg att propositionens mål och centrala förslag har beskrivits på ett tydligt sätt. Det ansågs positivt att propositionsutkastet i stor utsträckning grundar sig på forskningsdata om ungdomsbrottslighet. Det framhölls i utlåtandet att propositionen borde kompletteras med forskningsdata om hur ungdomsstraff har påverkat de ungdomar som har dömts till dem. I propositionsutkastet konstaterades att det finns en bra beskrivning av påföljderna för minderåriga i övriga nordiska länder. Rådet för bedömning bedömde att propositionsutkastet ger en tillräckligt tydlig bild av remissvaren och de förändringar som har genomförts utifrån dem. Vad gäller de ekonomiska konsekvenserna konstaterades att propositionsutkastet gav en uppfattning av omfattningen av kostnaderna för myndigheterna.

När det gäller övriga mänskliga och samhällsliga konsekvenser ansåg rådet för bedömning det positivt att propositionen tar upp de väsentliga konsekvenserna för unga gärningspersoner och beskriver de stödåtgärder som kan hjälpa dem att bryta brottscykeln. Rådet för bedömning ansåg att propositionsutkastet ur flera perspektiv beskriver hur de föreslagna förändringarna kan påverka de straff som ungdomarna får.

Vad gäller de grundläggande rättigheterna konstaterades att dessa har bedömts i olika avsnitt av propositionsutkastet, vilket gör att helheten upplevs som splittrad. Rådet för bedömning rekommenderade att de centrala iakttagelserna om konsekvenserna för de grundläggande rättigheterna, sammanställs i avsnittet om konsekvensbedömning.

Rådet för bedömning ansåg att utkastet till propositionen identifierar den ökade arbetsbördan för myndigheterna, men att det dessutom vore önskvärt att beskriva konsekvenserna för de unga som döms till ungdomsstraff. Kan till exempel avtjänandet av ett ungdomsstraff påverka en ungs persons studier på andra stadiet? Har det någon betydelse var i Finland en person som dömts till ungdomsstraff bor när det gäller avtjänandet av ungdomsstraffet?

6.2.2 Beaktande av utlåtandet

Med anledning av utlåtandet har propositionen kompletterats med en mer detaljerad beskrivning av konsekvenserna för de ungdomar som döms till ungdomsstraff. I avsnittet om konsekvensbedömning i propositionen har det lyfts fram hur de föreslagna ändringarna av ungdomsstraffet kan påverka exempelvis återfall i brott, fortsatt utbildning eller övergång till arbetslivet. Det har också noterats att regionala skillnader kan påverka hur innehållet i ungdomspåföljden och till den hörande missbruksrehabiliteringen kan genomföras för enskilda ungdomar. Det har också hänvisats till forskningsdata om hur ungdomsstraff har påverkat de ungdomar som har dömts till sådana påföljder.

I övrigt har propositionen komprimerats och dess struktur har beaktats så långt beredningstiden medgett.

7 Specialmotivering

7.1 Strafflagen

6 kap. Om bestämmande av straff

2 §. Straffskala och avvikelser från den. I den gällande paragrafen och i de bestämmelser som det hänvisas till i paragrafen föreskrivs det allmänt om hur ett straff bestäms enligt den straffskala som gäller för brottet i fråga och om hur man kan avvika från den.

För tydlighetens skull föreslås det att det till paragrafen fogas ett nytt 2 mom., där ungdomsstraffets särställning i fråga om personer som har begått ett brott innan de har fyllt 18 år beaktas genom att det konstateras att utöver vad som i 1 mom. bestäms om iakttagande av straffskalan får till ungdomsstraff dömas så som anges i 10 a §.

Till skillnad från samhällstjänst och övervakningsstraff döms ungdomsstraff inte ut i stället för ett ovillkorligt fängelsestraff på viss tid. Till skillnad från till exempel övervakning döms ungdomsstraff inte heller ut som tilläggsåtgärd i samband med villkorligt fängelse. Trots detta förutsätter tillämpningen av 6 kap. 10 a § i strafflagen i praktiken att man när ungdomsstraff döms ut prövar hurdan straff som annars i allmänhet ska dömas ut för brottet (brottets straffvärde). Vid denna prövning utgör en granskning av brottens straffskalor en av faserna.

Den föreslagna ändringen syftar inte till att ändra betydelsen eller innebörden av straffskalorna för brott vid bestämmande av straff.

9 §. Valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse. I 1 mom. i den gällande paragrafen föreskrivs det allmänt om de omständigheter som ska beaktas när valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse görs vid bestämmande av straff. Enligt momentet kan ett fängelsestraff på viss tid som uppgår till högst två år förklaras villkorligt (villkorligt fängelse), om det inte med hänsyn till hur allvarligt brottet är, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet förutsätts att ovillkorligt fängelse döms ut.

I 2 mom. i den gällande paragrafen föreskrivs att för ett brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år får dock inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl. Vid prövningen av huruvida det finns vägande skäl ska hänsyn tas till gärningsmannens placering i en barnskyddsanstalt. När det gäller beaktandet av placeringen i en barnskyddsanstalt konstateras det i förarbetena (RP 215/2014 rd, s. 91) att en placering i en barnskyddsanstalt ska beaktas som en omständighet som talar för att villkorligt fängelse ska dömas ut. Syftet med denna bestämmelse är enligt förarbetena bland annat att styra valet av påföljd så att man väljer ett sådant fungerande arrangemang där man med hjälp av de metoder som hör till barnskyddet och till övervakningen av villkorligt fängelse kan få till stånd en effektiv helhet av kontroll och stöd.

Det föreslås att ett nytt 3 mom. fogas till paragrafen. Syftet med det föreslagna momentet är att fästa uppmärksamhet vid att man vid valet av straffart för personer som har begått ett brott innan de har fyllt 18 år förutom prövningen mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse också i enlighet med lag ska ta hänsyn till huruvida ungdomsstraff är tillämpligt.

Det föreslagna momentet ska inte påverka den prövning mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse som föreskrivs i 1 och 2 mom., utan syftet med ändringen är att göra ungdomsstraff till en tydligare del av bestämmandet av straff och valet av straffart.

10 a §. Ungdomsstraff. Förslaget till ändring av 10 a § motsvarar till sin struktur i stor utsträckning den gällande paragrafen. I det inledande stycket i 1 mom. i paragrafen fastställs utgångspunkten för tillämpningsområdet för ungdomsstraff. Ungdomsstraff tilldöms den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år. Det inledande styckets ordalydelse och de tidigare förarbetena till momentet innebär redan i sig att ungdomsstraff ska dömas ut alltid när de föreskrivna tilläggsvillkoren uppfylls.

Enligt 1 mom. 1 punkten i den gällande paragrafen är tillämpningsområdet för ungdomsstraff avgränsat så att den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år ska dömas till ungdomsstraff, om böter är ett otillräckligt straff med hänsyn till hur allvarligt brottet är, gärningsmannens skuld sådana den framgår av brottet och gärningsmannens tidigare brott och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut.

I det inledande stycket i det föreslagna 1 mom. nämns de allmänna villkoren för utdömande av ungdomsstraff samt ungdomsstraffets längd. Enligt förslaget ska maximitiden för ungdomsstraff förlängas till två år. Minimitiden ska fortsättningsvis vara fyra månader. I förslaget till nytt inledande stycke konstateras att om böter är ett otillräckligt straff och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut, ska den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år dömas till ungdomsstraff på minst fyra månader och högst två år. Syftet med en förlängd maximitid är att styra påföljdspraxis så att ungdomsstraff oftare än för närvarande blir tillämpligt också i situationer där det enligt nuvarande praxis skulle dömas ut villkorligt fängelse i ett till två år när de tilläggsvillkor som nämns i 1 eller 2 punkten uppfylls.

De gällande allmänna villkoren för tillämpning av ungdomsstraff innebär att straffet inte kan bli tillämpligt om vägande skäl kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut. Avsikten är inte att ändra denna utgångspunkt. Till sin stränghet ska alltså ungdomsstraff också i fortsättningen ligga mellan böter och ovillkorligt fängelse. Det föreslås inga ändringar i detta relativt omfattande tillämpningsområde. Ungdomsstraffets förhållande till bötesstraff och ovillkorligt fängelse fastställs även i fortsättningen i enlighet med de gällande allmänna bestämmelserna om bestämmande av straff i 6 kap. i strafflagen. I enlighet med 4 § i det kapitlet är utgångspunkten för straffmätningen att påföljden står i ett rättvist förhållande till hur skadligt och farligt brottet är, motiven till gärningen samt gärningsmannens av brottet framgående skuld

i övrigt. Även enhetligheten i straffpraxis ska beaktas. I 6 kap. i strafflagen finns det också bestämmelser om särskilda grunder med stöd av vilka straff kan dömas ut som strängare eller lindrigare. Vid prövningen ska man bland annat i enlighet med 6 kap. 8 § 1 mom. ta i beaktande huruvida gärningsmannen begick brottet innan han eller hon fyllde 18 år och i enlighet med 6 kap. 9 § 2 mom. sträva efter att undvika ovillkorligt fängelse i den åldersgruppen.

Tillämpningen av ungdomsstraff och straffmätningen förutsätter i praktiken att man när ungdomsstraff döms ut prövar hurdant straff som annars i allmänhet ska dömas ut för brottet. Utdömmande av ungdomsstraff förutsätter med beaktande av kriterierna för dess tillämpning också en helhetsbedömning av påföljdsalternativen. De straffalternativ som kan komma i fråga är böter, ovillkorligt fängelse eller samhällstjänst eller övervakningsstraff i stället för det eller villkorligt fängelse och eventuella tilläggsåtgärder i samband med det.

Det finns inget föreskrivet schematiskt förhållande mellan ungdomsstraff och andra straffarter. Ungdomsstraff skiljer sig från vissa samhällspåföljder så att det inte påförs i stället för ett ovillkorligt fängelsestraff av viss längd. Ungdomsstraff är inte heller en tilläggsåtgärd i samband med villkorligt fängelse, utan en straffart i sig.

Vid prövningen av ungdomsstraffets längd och bedömningen av dess förhållande till andra påföljder kan man också ägna uppmärksamhet åt innehållet i olika straff och skillnaderna mellan dem. Ungdomsstraff och villkorligt fängelse är till sitt innehåll olika, bland annat med tanke på hur förpliktande de är för den dömda. Villkorligt fängelse är en varning under vars prøvotid den dömda närmast ska avhålla sig från att begå nya brott som är allvarigare än ringa. Ungdomsstraff har däremot en avsevärd inverkan på den dömdes vardag på grund av skyldigheten att varje vecka delta i sammankomster. Ungdomsstraff är också i regel ett mer kännbart straff än villkorligt fängelse förenat med övervakning. De dagar då påföljden innebär skyldigheter står straffen dock närmare varandra i fråga om hur förpliktande de är. Jämfört med ovillkorligt fängelse är ungdomsstraff däremot i regel det mindre kännbara alternativet, eftersom den dömda avtjänar straffet i frihet.

Tillämpningsområdet för ungdomsstraff bör inte tolkas för snävt. Till exempel i situationer där man överväger att döma ut ett villkorligt fängelsestraff på under fyra månader, eventuellt inklusive övervakning eller andra tilläggsåtgärder, kan också ungdomsstraff komma i fråga, om tilläggsvillkoren enligt 1 eller 2 punkten uppfylls.

I 1 mom. 2 punkten i den gällande paragrafen föreskrivs det om tilläggsvillkor för när ungdomsstraff kan tillämpas. Enligt den gällande 2 punkten förutsätter utdömmande av ungdomsstraff att villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja möjligheterna att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott. För att påföljden ska kunna dömas ut räcker det att bara ett av villkoren uppfylls. Det föreslås att innehållet i 2 punkten överförs som sådant till 1 mom. 1 punkten, samtidigt som det nuvarande innehållet i 1 punkten överförs till det inledande stycket i 1 mom.

I framtiden ska ungdomsstraff också kunna dömas ut på en ny grund som föreslås i 2 punkten. Ungdomsstraff döms enligt förslaget ut om brottets allvar, gärningsmannens skuld sådana den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet talar för att ungdomsstraff ska dömas ut och om enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff. Bedömningen av ungdomsstraffets tillämplighet ska grunda sig på ett förhållande mellan brottet och straffet som upplevs vara rättvist, inte på faktorer som hänför sig till gärningsmannens person.

I framtiden ska man enligt förslaget vid bedömningen av den tillräcklighet som avses i 1 mom. 1 punkten använda de beskrivningar som finns i tidigare förarbeten till bestämmelsen. Detta innebär att man vid utdömning av ungdomsstraff med stöd av denna punkt alltid ska avväga om villkorligt fängelse förenat med övervakning ska anses tillräckligt för att främja möjligheterna att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott. Villkorligt fängelse förenat med övervakning kan bli tillämpligt, om det för att avhjälpa situationen för en ung person räcker med en mindre intensiv påföljd än ungdomsstraff. I så fall är det närmast fråga om att den unga personen behöver sådan lättare handledning och sådant lättare stöd som är typiskt för övervakningen i samband med villkorligt fängelse. Vid ungdomsstraff är kontakten mellan den unga personen och övervakaren i regel betydligt tätare än vid övervakning i samband med villkorligt fängelse. Vid verkställigheten av ungdomsstraff träffar den unga personen och övervakaren varandra 1–2 gånger i veckan, medan antalet träffar vid övervakning i samband med villkorligt fängelse är 1–2 i månaden. Till ungdomsstraffet är det också möjligt att flexibelt foga program och verksamhet i syfte att ingripa i de bakomliggande orsakerna till brottet. Ungdomsstraff är ett motiverat alternativ om den unga personen har behov av intensivare övervakning och stöd i enlighet med vad som nämns ovan. Syftet med ungdomsstraffet är att minska återfallsbrottsligheten genom ett intensivare ingripande i brottsligt beteende i tillräckligt god tid.

Ungdomsstraff bör användas i stället för villkorligt fängelse när risken för återfall i brott är hög. Risken för återfall kan bedömas utifrån gärningsmannens livssituation, men också utifrån tidigare och vid tidpunkten för domen känt nuvarande brottsligt beteende samt tidigare straff. Vid bedömningen av förekomsten av en brottsspirall kan man också ta i beaktande gärningsmannens handlingar innan åldern för straffrättsligt ansvar uppnåddes. Detta innebär alltså att den som döms till ungdomsstraff inte nödvändigtvis behöver ha tidigare domar eller andra straff som lett till anteckningar i straffregistret. En person som första gången gjort sig skyldig till ett brott ska också i fortsättningen kunna dömas till ungdomsstraff, om villkoren för det i övrigt uppfylls. För att ungdomsstraff ska kunna dömas ut krävs inte heller samtycke av den som misstänks för brott. De särskilda villkoren för användning av ungdomsstraff i förslaget motsvarar alltså till ovannämnda delar den gällande regleringen.

När ett ungdomsstraff i framtiden döms ut med stöd av den föreslagna 2 punkten krävs det nödvändigtvis inte att gärningsmannen personligen har i den föreslagna 1 punkten beskrivna behov av främjande av möjligheterna att anpassa sig i samhället eller förhindrande av återfall i brott. Brottsens allvar och gärningsmannens skuld definieras inte närmare i bestämmelsen, utan de är på samma sätt allmänna krav som de omständigheter som påverkar valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse som straffart enligt 6 kap. 9 § i strafflagen. Vid tillämpningen av punkten ska de omständigheter som nämns i det inledande stycket i momentet beaktas.

Vid prövningen av omständigheterna enligt föreslagna 1 mom. 2 punkten ska man beakta att unga i viss grad döms till längre villkorliga fängelsestraff till exempel för våldsbrott vars allvarlighetsgrad med beaktande av grunderna för bestämmande av straff kan förutsätta en mer kännbar påföljd än villkorligt fängelse. Till följd av de föreslagna ändringarna kan ungdomsstraff i fortsättningen oftare komma i fråga, särskilt i situationer där brottets allvar annars förutsätter att villkorligt fängelse förenas med tilläggsåtgärder och där ungdomsstraff anses ändamålsenligt. Ett villkorligt fängelsestraff på åtta månader eller längre kan förenas med samhällstjänst som tilläggsåtgärd, om villkorligt fängelse inte kan anses vara tillräckligt kännbart med tanke på brottets allvar. Kombinationen av villkorligt fängelse och samhällstjänst döms knappt alls ut när det gäller personer som begått ett brott när de var under 18 år. Villkoren för användning av övervakning i fråga om personer under 21 år hänför sig i sin tur snarare till främjandet av möjligheterna att anpassa sig i samhället eller förhindrandet av återfall i brott än till gärningens klandervärdhet. Utdömandet av böter som tilläggsstraff har å sin sida blivit

schablonmässigt inom rättspraxis när det gäller vissa brottstyper. I fortsättningen ska ungdomsstraff kunna användas i ovan beskrivna situationer som en påföljd för unga som demonstrerar brottets allvar. Syftet är också att minska återfallsbrottsligheten genom ett mer intensivt och effektivt ingripande i ungas brottsliga beteende. De föreslagna ändringarna syftar ändå inte till det att sådana personer som är under 18 år och för närvarande av vägande skäl döms till ovillkorligt fängelse i fortsättningen ska dömas till ungdomsstraff.

Det föreslagna 2 mom. motsvarar 2 mom. i den gällande paragrafen.

Enligt förslaget tas det i 3 mom. in nya bestämmelser om att de tidsenheter som används när ungdomsstraff döms ut är år och månader. Motsvarande bestämmelser i fråga om fängelsestraff finns för närvarande i 2 c kap. 3 § i strafflagen. I 19 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder finns det närmare bestämmelser om hur månader och år ska beräknas vid verkställigheten.

Det föreslagna 4 mom. motsvarar till sitt innehåll det gällande 3 mom. Bestämmelser om ungdomsstraffets längd finns i fortsättningen i det föreslagna 1 mom., alltså stryks ordet längd i ordalydelsen för 4 mom. Det föreslås också att ordalydelsen ändras så att bestämmelser om innehållet i och verkställigheten av ungdomsstraff finns i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Den föreslagna ordalydelsen motsvarar hänvisningsbestämmelsen för övervakning som döms ut i samband med villkorligt fängelse.

7.2 Lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation

5 §. Sammanställning av påföljdsutredning. Paragrafen ska även i fortsättningen innehålla bestämmelser om sammanställning av påföljdsutredning. Enligt det oförändrade 1 mom. svarar Brottspåföljdsmyndigheten för sammanställningen av en påföljdsutredning.

Enligt den första meningen i 2 mom. ska Brottspåföljdsmyndigheten på åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden, vilket motsvarar den gällande bestämmelsen. Inom påföljdsutredningen ska denna bedömning fortsättningsvis i regel göras på åklagarens begäran. När åklagaren framställer en begäran innebär det att åklagaren har en preliminär uppfattning om vilka påföljdsalternativ det med hänsyn till de omständigheter som är kända i det aktuella fallet är motiverat att beakta i utredningen. I processen för sammanställning av påföljdsutredning är det alltså också i fortsättningen nödvändigt med ett nära samarbete mellan åklagaren och Brottspåföljdsmyndigheten. Enligt förslaget kan ungdomsstraff dömas ut som påföljd för ett brott som begåtts av en person som när brottet begicks var under 18 år också utifrån andra behov än främjande av möjligheterna att anpassa sig i samhället och förhindrande av återfall i brott. Åklagaren kan alltså begära utlåtande av Brottspåföljdsmyndigheten till exempel för att utreda förutsättningarna för ungdomsstraff på ett något motsvarande sätt som i fråga om samhällstjänst samt övervakning som förenas med villkorligt fängelse för den som hade fyllt 21 år i enlighet med 10 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Begäran är särskilt viktig i sådana situationer som kräver prövning enligt föreslagna 10 a § 1 mom. 2 punkten i strafflagen och där brottets allvar, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet talar för att ungdomsstraff ska dömas ut och enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff. Det är dock möjligt att den unga personens situation när villkoren i 10 a § 1 mom. 2 punkten i strafflagen uppfylls är sådan att personen också är i behov av särskild övervakning och stödåtgärder, varvid villkoren för utdömmande av ungdomsstraff i båda punkterna i det momentet uppfylls.

Det föreslås att det till 2 mom. fogas två nya meningar i förhållande till den gällande lagen. Enligt den första meningen ska Brottspåföljdsmyndigheten bedöma behovet av övervakning och stöd för ett liv utan brottslighet för den unge brottsmisstänkte samt omfattningen av detta behov. Enligt den andra meningen, när det gäller en person som misstänks ha begått ett brott före 18 års ålder, ska Brottspåföljdsmyndigheten i sin bedömning fästa särskild uppmärksamhet vid hur den övervakning och de åtgärder som främjar möjligheterna att anpassa sig i samhället och ett liv utan brottslighet som ingår i de olika påföljdsalternativen kan svara mot den ungas eventuella behov av övervakning och stöd.

Syftet med den föreslagna ändringen är att göra innehållet i Brottspåföljdsmyndighetens bedömningsskyldighet tydligare. Syftet med tilläggen är att främja i synnerhet det att om ett brott misstänks ha begåtts av en person under 18 år, ska påföljdsutredningen innehålla den information som behövs för att göra ett sådant val av påföljd som avses i föreslagna 10 a § 1 mom. 1 punkten i strafflagen. Villkoren för såväl övervakning som döms ut i samband med villkorligt fängelse som utdömande av ungdomsstraff hänför sig i fråga om ändamålsenlighetsprövningen till behoven av att främja möjligheterna att anpassa sig i samhället eller förhindra återfall i brott, men påföljderna skiljer sig i fråga om intensitet och innehåll. Om en ung persons omständigheter talar för ett behov av övervakning eller stöd under påföljden, ska Brottspåföljdsmyndigheten regelbundet förutom behovet av övervakning som förenas med villkorligt fängelse också utreda behovet och tillämpligheten i fråga om ungdomsstraff. Trots att bedömning fortsättningsvis ska ske på åklagarens begäran kan Brottspåföljdsmyndigheten med stöd av tidigare förarbeten till lagen (RP 229/2009 rd, s. 22) i sin bedömning finna att den unga personens omständigheter talar för en sådan påföljd som åklagarens begäran om utredning inte gällde, i synnerhet när det gäller unga som misstänks ha begått ett brott när de var under 18 år. Detta är motiverat eftersom det i påföljdsutredningen kan komma fram omständigheter som åklagaren inte kände till när begäran om utredning lämnades. Mellan sammanställningen av påföljdsutredningen och rättegången i brottmålet kan den unga personen också till exempel delta i ett brottsförebyggande program och underrätta Brottspåföljdsmyndigheten om detta. Till följd av de bestämmelser som föreslås i 3 mom. ska en sådan uppgift i fortsättningen antecknas i påföljdsutredningen, och den kan påverka också bestämmandet av påföljd.

I påföljdsutredningen ska det inte heller i fortsättning tas direkt ställning till vilken påföljd den brottsmisstänkte bör dömas till, utan i utredningen ska sådana faktorer som talar för användningen av en viss påföljd för den unga personen endast lyftas fram. Vid bedömningen av behovet av stöd och övervakning samt av deras intensitet ska man på det sätt som beskrivs i tidigare förarbeten fästa vikt bland annat vid huruvida den unga personen har hamnat i en brottsspirall. Det är också viktigt att identifiera de situationer där en ung persons brottslighet kan tyda på till exempel svårigheter att bryta sig loss från brottslig verksamhet, påtryckningar eller andra beroendeförhållanden.

Vid en lämplighetsbedömning där behovet av stöd och övervakning betonas ska den brottsmisstänktes inställning till påföljden eller dennes villighet att förbinda sig till påföljden inte ges alltför stor vikt, eftersom ungdomsstraff inte förutsätter den misstänktes samtycke. Detta är motiverat också för att det i målgruppen för ungdomsstraff också i framtiden kommer att finnas personer med särskilda utmaningar att förbinda sig till regelbunden verksamhet, och detta ska inte schematiskt få utgöra ett hinder för tillämpningen av ungdomsstraff. Innehållet i påföljden skraddarsys så att det lämpar sig för den unga personens omständigheter, varvid ungdomsstraff kan anses vara ett motiverat alternativ även till exempel i fråga om unga som är föremål för barnskyddsåtgärder eller har placerats i vård utom hemmet. Inte heller det att den unga personen har utmaningar i anslutning till missbruk av berusningsmedel ska i regel utgöra

ett hinder för ungdomsstraff. Det väsentliga är en sådan helhetsbedömning av behovet av stöd och övervakning där den unga personens personliga omständigheter tas i beaktande.

Syftet med 2 mom. i paragrafen är att styra Brottspåföljdsmyndigheten när myndigheten utreder vilka tjänster den unga personen omfattas av och vilka tjänster eller stödåtgärder personen bedöms vara i behov av. Stödinsatser inom hälso- och sjukvården är betydelsefulla för att målen för samhällspåföljden ska kunna uppnås. Till momentet fogas enligt förslaget hälsovårdsmyndigheterna som en samarbetspartner till Brottspåföljdsmyndigheten vid sidan av socialmyndigheterna. Ordalydelserna i momentet uppdateras så att de motsvarar de termer som används i socialvårdslagen (1301/2014) och hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) i fråga om missbrukar- och beroendevård och mentalvård samt missbrukar- och beroendetjänster och mentalvårdstjänster.

Utifrån den information som erhållits genom påföljdsutredningen kan det framkomma att den unga personen har problem som hänför sig till användning av berusningsmedel. I dessa situationer och i detta skede av utredningen är det i allmänhet också möjligt att höra behövliga sakkunniga inom hälso- och sjukvård, trots att en egentlig bedömning av vård- eller servicebehovet inte som sådan hör till påföljdsutredningen.

I fråga om inhämtande och behandling av uppgifter ska 9 § i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation och bestämmelserna i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021) inklusive hänvisningar iakttas också i fortsättningen. Varje myndighet svarar för utlämnande och ändamålsenlig användning av uppgifterna i enlighet med bestämmelserna inom det egna förvaltningsområdet.

Enligt 5 § 3 mom. i lagförslaget ska det i påföljdsutredningen utredas om den brottsmisstänkte samtycker till att det i ungdomsstraffet vid behov inkluderas sådan missbrukar- och beroendevård eller sådana missbrukar- och beroendetjänster som avses i 64 § 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Om det utifrån den information som erhållits genom påföljdsutredningen framkommer att den unga personen har problem som hänför sig till användning av berusningsmedel, eller den unga personen själv eller dennes vårdnadshavare uttrycker oro över sådana problem, och ungdomsstraff anses vara en motiverad stödform för den unga personen, ska Brottspåföljdsmyndigheten utreda om den unga personen samtycker till att ungdomsstraffet i den mån det är möjligt kombineras med missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster. Till 64 § 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder, som det hänvisas till i det föreslagna momentet, ska det i sin tur enligt propositionen fogas behövliga omnämmanden av missbrukar- och beroendevård och missbrukar- och beroendetjänster som en del av ungdomsstraff. Genom den föreslagna ändringen skapas inga nya tjänster eller skyldigheter för andra myndigheter än Brottspåföljdsmyndigheten.

Enligt 5 § 4 mom. i lagförslaget ska den brottsmisstänkte i samband med sammanställandet av utredningen informeras om det huvudsakliga innehållet i den övervakning och övriga verksamhet som eventuellt ska ingå i påföljden, om villkoren och påföljderna av överträdelse av villkoren samt om betydelsen av att villkoren iakttas. Syftet med förslaget är att informera unga brottsmisstänkta samt deras vårdnadshavare, intressebevakare eller andra lagliga företrädare och biträden om innehållet i eventuella samhällspåföljder som lämpar sig för den unga personens situation.

Det föreslagna 5 mom. motsvarar till sitt innehåll som sådant 4 mom. i den gällande paragrafen.

5 a §. Innehållet i påföljdsutredningen. I det gällande 5 § 3 mom. föreskrivs det om innehållet i en skriftlig påföljdsutredning. För tydlighetens skull föreslås det att bestämmelser om innehållet i påföljdsutredningen ska finnas separat i en ny 5 a §. Till de uppgifter som ska ingå i påföljdsutredningen fogas enligt förslaget eventuella uppgifter om den unge brottsmisstänktes deltagande i verksamhet som förbättrar förutsättningarna för ett liv utan brottslighet och vid behov den plan för strafftiden som avses i 11 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder.

Den föreslagna ändringen syftar till att betona den nytta som en ung brottsmisstänkt eventuellt kan få genom att redan under påföljdsutredningen eller straffprocessen förbinda sig till åtgärder som kan hjälpa att bryta brottsspiralen. Att den brottsmisstänkte förbinder sig till stödåtgärder får naturligtvis inte påverka skyddet mot självinkriminering eller oskuldspresumtionen. Det att planen för strafftiden nämns i den föreslagna bestämmelsen gör sambandet mellan planen för strafftiden och påföljdsutredningen tydligare.

Den sista meningen i den föreslagna paragrafen motsvarar som sådan den sista meningen i 5 § 3 mom. i den gällande lagen.

5 b §. Hänvisning till stödåtgärder och tjänster samt samarbete. Det föreslås att en ny 5 b § fogas till lagen. I den föreslagna paragrafen föreskrivs det om Brottspåföljdsmyndighetens skyldighet att hänvisa den brottsmisstänkte till behövliga stödåtgärder och tjänster. Syftet med bestämmelsen är att främja det att en ung brottsmisstänkts personliga stödbehov blir beaktade under utredningen, att den brottsmisstänkte får kännedom om servicemöjligheter som motsvarar stödbehoven och att denne uppmuntras att söka sig till service- och stödåtgärder.

Det kan vara fråga om en sådan situation som avses i den föreslagna paragrafen, om det utifrån utredningen eller vid hörandet av den unga personen framkommer att personen kan ha nytta av sådana tjänster eller sådant stöd utanför påföljdssystemet som finns att tillgå. I regel är det då Brottspåföljdsmyndighetens skyldighet att informera den unga personen om stödet eller tjänsten. Hänvisningsskyldigheten innebär inte med stöd av bestämmelsen en skyldighet att följa upp huruvida den unga söker sig till service- eller stödåtgärder. Det ska vara möjligt att muntligt hänvisa den brottsmisstänkte till stödåtgärder och tjänster, men om det görs skriftligt säkerställs det samtidigt att den unga personen samt dennes vårdnadshavare eller intressebevakare och eventuella juridiska biträde får tillgång till tillräcklig information om servicemöjligheterna i området. Den unga personen ska vid behov också informeras om medling samt om olika former av verksamhet som syftar till att bryta brottsspiralen, även verksamhet utanför systemet för myndigheternas tjänster, om sådan verksamhet finns tillgänglig regionalt.

Innehållet i den föreslagna nya paragrafen har tidigare beaktats i förarbetena till den gällande lagen. Enligt förarbetena till lagen har Brottspåföljdsmyndigheten då den gör sin påföljdsutredning i regel till sitt förfogande socialmyndighetens utredning om den unge brottsmisstänktes sociala situation och levnadsförhållanden, framför allt beträffande drogmissbruk och drogrehabilitering samt psykisk hälsa och användningen av mentalvårdstjänster. I den propositionen konstaterades det att hänvisandet av den unga personen till den socialservice personen behöver utgör en väsentlig del av utredningen av den sociala situationen. Också för påföljdsutredningen är de stödåtgärder som planerats och organiserats för de unga liksom också tjänsterna inom social-, hälso- och missbrukarvården av stor betydelse (RP 229/2009 rd, s. 22). Myndighetens skyldighet att hänvisa personen till den myndighet som är behörig kan härledas också ur 8 § i förvaltningslagen (434/2003).

Tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten ska också iakttä den anmälningsskyldighet som föreskrivs i socialvårdslagen, enligt vilken tjänstemannen ska styra en person som är i behov av socialvård till att söka socialservice eller om personen samtycker till det kontakta den myndighet

som ansvarar för välfärdsområdets socialvård. Om en anställd hos Brottspåföljdsmyndigheten i sitt arbete har fått kännedom om en person vars behov av socialvård är uppenbart, ska han eller hon enligt 35 § i socialvårdslagen styra personen till att söka socialservice eller om personen samtycker till det kontakta den myndighet som ansvarar för välfärdsområdets socialvård, så att stödbehovet kan bedömas. Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, eller om ett barns bästa absolut kräver det, ska de personer som avses i 1 mom. i den paragrafen utan dröjsmål göra en anmälan om behovet av socialvård trots sekretessbestämmelserna. Även någon annan än en person som avses i 1 mom. kan göra en anmälan trots sekretessbestämmelser som gäller honom eller henne. I 25 § i barnskyddslagen finns bestämmelser om att göra en barnskyddsanmälan. Om den anmälningspliktiga personen i enlighet med 35 § 1–3 mom. i socialvårdslagen utan dröjsmål har kontaktat den myndighet som ansvarar för socialvården och uppgett orsakerna till kontakten, behöver ingen barnskyddsanmälan göras på grundval av samma uppgifter.

Enligt 25 § i barnskyddslagen är bland annat tjänstemän vid Brottspåföljdsmyndigheten skyldiga att utan dröjsmål och trots sekretessbestämmelserna göra en anmälan till välfärdsområdet, om de i sin uppgift fått kännedom om ett barn för vars del behovet av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller barnets eget beteende kräver att behovet av barnskydd utreds.

Den föreslagna regleringen innebär inga ändringar i myndighetens anmälningskyldighet enligt 35 § i socialvårdslagen och 25 § i barnskyddslagen.

När förfarandet med påföljdsutredning inleds känner socialvårdsmyndigheten på grund av myndighetssamarbetet under förundersökningen vanligtvis till de brottsmisstankar som gäller den unga personen. Också påföljdsutredningen sammanställs i samarbete mellan Brottspåföljdsmyndigheten och socialvårdsmyndigheten. I det här skedet omfattas den unga personen i de flesta fall redan av barnskyddet eller andra socialvårdstjänster och eventuellt av hälsovården. I vissa situationer är det däremot uppenbart att den unga personen inte är i behov av stöd eller tjänster. Möjligheterna till behövligt samarbete mellan Brottspåföljdsmyndigheten och andra myndighet avgörs mer i detalj utifrån behovet och med stöd av lagstiftningen för den aktuella myndighetens förvaltningsområde, såsom socialvårdslagen, barnskyddslagen och hälso- och sjukvårdslagen.

Samarbetet mellan myndigheterna samt behandlingen av uppgifter och utlämnandet av uppgifter mellan myndigheter ska fortfarande ske inom ramen för ovannämnda och andra gällande bestämmelser om behandling av personuppgifter. Varje myndighet svarar för utlämnande och ändamålsenlig användning av uppgifterna i enlighet med bestämmelserna inom det egna förvaltningsområdet. Syftet med den föreslagna paragrafen är framför allt att betona Brottspåföljdsmyndighetens hänvisningskyldighet i anslutning till förfarandet med påföljdsutredning. Därutöver är syftet med paragrafen att man redan under påföljdsutredningen ska beakta andra åtgärder som kan bidra till att bryta en eventuell brotts spiral för den unga personen.

Den föreslagna nya 5 b § innebär inga ändringar i innehållet i eller ordnandet av de tjänster som social- eller hälsovårdsmyndigheterna svarar för.

5 c §. Ändringar. Det föreslås att en ny 5 c § fogas till lagen. Enligt den föreslagna paragrafen ska påföljdsutredningen vid behov uppdateras, om det efter att påföljdsutredningen har sammanställts sker en sådan förändring i den unge brottsmisstänktes situation som inverkar på utredningens innehåll. Brottspåföljdsmyndigheten gör i så fall de ändringar som förutsätts i påföljdsutredningen. Den unge brottsmisstänktes situation kan också på kort tid förändras

väsentligt, och förändringen kan ha betydelse vid påföljdsutredningen. Det är viktigt att påföljdsutredningen innehåller uppdaterad information om den unge brottsmisstänktes situation. Brottspåföljdsmyndigheten ska informera den unge brottsmisstänkte och dennes vårdnadshavare eller intressebevakare om att den misstänkte kan vara i kontakt med byrån för samhällspåföljder i syfte att uppdatera påföljdsutredningen, om den misstänktes situation förändras väsentligt efter att utredningen har sammanställts. Därutöver finns det skäl att informera den brottsmisstänkte om att förändrade omständigheter också bör nämnas när ärendet behandlas i domstol, så att domstolen har möjlighet att beakta detta i sitt avgörande och vid behov överväga huruvida en ny påföljdsutredning ska begäras.

Den föreslagna nya bestämmelsen står i överensstämmelse med målen i Europaparlamentets och rådet direktiv (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. I artikel 7.8 i direktivet föreskrivs det att om de omständigheter som ligger till grund för en individuell bedömning förändras avsevärt, ska medlemsstaterna se till att bedömningen uppdateras under hela det straffrättsliga förfarandet.

En gällande bestämmelse med motsvarande innehåll finns i 10 § 5 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Det momentet gäller uppdaterande på basis av förändrade omständigheter av en påföljdsutredning som görs i fråga om personer som har fyllt 21 år. Innehållet i den föreslagna paragrafen ingår för närvarande också i Brottspåföljdsmyndighetens handbok för sammanställning av påföljdsutredningar för unga och det har iakttagits i det praktiska myndighetsarbetet i fråga om personer under 21 år.

8 §. *Behandling av påföljdsutredningen i domstol.* Det föreslås att det till 1 mom. i paragrafen fogas ett omnämmande av att domstolen ska försäkra sig om att påföljdsutredningen är uppdaterad. Då ett ärende i framtiden blir anhängigt vid domstol ska domstolen vid behov försäkra sig om att en uppdaterad påföljdsutredning står till förfogande vid domstolsbehandlingen.

I fortsättningen ska domstolen alltså försäkra sig om att väsentligt förändrade omständigheter för en brottsmisstänkt som är under 21 år nämns när ärendet behandlas i domstol, så att domstolen kan beakta detta i sitt avgörande och vid behov överväga huruvida en ny påföljdsutredning ska begäras. Också om ärendet blir anhängigt i en högre rättsinstans på grund av ändringssökande ska det säkerställas att påföljdsutredningen är uppdaterad. Den unge brottsmisstänktes situation kan också på kort tid förändras väsentligt, och förändringen kan ha betydelse vid påföljdsutredningen.

Det föreslagna tillägget i momentet samt den föreslagna 5 b § står tillsammans i överensstämmelse med målen i Europaparlamentets och rådet direktiv (EU) 2016/800 om rättssäkerhetsgarantier för barn som är misstänkta eller tilltalade i straffrättsliga förfaranden. I artikel 7.8 i direktivet föreskrivs det att om de omständigheter som ligger till grund för en individuell bedömning förändras avsevärt, ska medlemsstaterna se till att bedömningen uppdateras under hela det straffrättsliga förfarandet.

7.3 Lagen om verkställighet av samhällspåföljder

64 §. *Innebörd och längd.* I paragrafen föreskrivs det om ungdomsstraffets längd och vad straffet innefattar. I 1 mom. föreslås det att maximitiden för ungdomsstraff ändras från ett år till två år i förhållande till den gällande lagen. Det föreslås att ungdomsstraffets längd också fogas till 6 kap. 10 a § i strafflagen, där bestämmelserna om bestämmande av straff i övrigt finns.

I paragrafens 1 mom. preciseras ungdomsstraffets innehåll i förhållande till nuläget. Till ungdomsstraffet hör övervakarmöten mellan Brottspåföljdsmyndighetens övervakare eller biträdande övervakare och den dömda samt uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och ett liv utan brottslighet samt stöd och handledning i samband med dessa. Det föreslås att brottsförebyggande åtgärder lyfts fram som en del av ungdomsstraffets innehåll genom att ett omnämnande om detta tas in i bestämmelsen. I praktiken är den centrala delen av ungdomsstraffets innehåll, på samma sätt som för närvarande, de övervakningsmöten, program och uppgifter som anges i momentet och som utgör straffets grundstruktur.

I 2 mom. föreskrivs om ungdomsstraffets övriga innehåll. Under verkställigheten av ungdomsstraffet ska man sträva efter att hitta alternativa verksamhetsformer för unga som kan ersätta sådana sociala aktiviteter som gynnar brottslighet. Dessa är samtidigt element som stöder avtjänandet av påföljden.

Enligt 2 mom. omfattar ungdomsstraffet även av Brottspåföljdsmyndigheten ordnad eller godkänd verksamhet som främjar den sociala handlingsförmågan och ett liv utan brottslighet. Syftet med verksamheten bör vara att förbättra möjligheterna till ett liv utan brottslighet. Det föreskrivs redan för närvarande om verksamhet som omfattas av verksamhetsskyldigheten i 15 § i statsrådets förordning om verkställighet av samhällspåföljder (551/2015). Verksamhet där den dömdes deltagande kan övervakas på ett ändamålsenligt sätt kan godkännas som en sådan verksamhetsskyldighet. Platsen och tidpunkten för verksamheten ska kunna bestämmas på förhand. Innehållet i verksamhetsskyldigheten fastställs tillsammans med den unga personen i planen för strafftiden. Verksamhet som godkänts av Brottspåföljdsmyndigheten kan vara till exempel deltagande i projekt eller program som främjar social anpassning och som ordnas av en ideell organisation.

Orientering i arbetslivet och orientering i arbete som sker under övervakning ska även i fortsättningen vara en del av ungdomsstraffet. I fråga om orientering i arbetslivet och i arbete som ingår i ungdomsstraffet ska svårigheten att ordna utbildning som för närvarande nämns i lagen inte längre vara en grund för att låta bli att genomföra innehållet i fråga. Innehållet i ungdomsstraffet ska genomföras på ett likvärdigt sätt, och slumpmässiga regionala skillnader får inte vara avgörande. I paragrafen föreskrivs det inte heller längre om att ungdomsstraffet inte omfattar orientering i arbetslivet och orientering i arbete, om detta anses uppenbart onödigt. Vid sidan av studier utgör åtgärder som syftar till att förbättra möjligheterna att få arbete en central del av ungdomsstraffet. Orientering i arbetslivet kunde i regel vara möjligt för sådana unga som under brottsprocessen eller verkställigheten har fyllt 18 år och som inte har hälsorelaterade hinder för detta.

Planmässigt genomförande av studier är en viktig förutsättning för att främja social anpassning och förebygga nya brott. Målgruppen för ungdomsstraffet är unga som har begått brott före 18 års ålder. Detta innebär att många i målgruppen ännu inte har fullgjort sin grundläggande utbildning. Det föreslås att vikten av studier och utbildning betonas genom att nämna att den unga vid behov ska hänvisas till studier och utbildning under påföljdstiden. I de situationer där den unga redan har förbundit sig till studier kan man inom ramen för ungdomsstraffet till exempel utreda möjligheterna till fortsatta studier.

Enligt 3 mom. kan ungdomsstraffet innefatta högst 30 timmar missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster. Detta förutsätter samtycke av den dömda. Samtycket ska vara skriftligt och entydigt. Samtycket ska endast gälla det om vården eller tjänsten kan ingå i påföljden. Samtycket till den vård eller tjänst som ingår i straffet innefattar även möjligheten att återkalla samtycket. I dessa situationer skräddarsys planen för strafftiden på nytt så att den motsvarar den unga personens situation. Det väsentliga är dock att i samband med utarbetandet

av planen för strafftiden säkerställa att den dömde vet hur samtycket återkallas. Återkallelsen ska göras innan personen deltar i vården eller tjänsten. Om den dömde utan att återkalla sitt samtycke uteblir från den planerade verksamheten, tillämpas de sedvanliga bestämmelserna om försummelse att följa planen för strafftiden. Avbrytande av missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster ska dock inte leda till att verkställigheten av ungdomsstraffet avbryts.

Innehållet i ungdomsstraffet kan innefatta Brottspåföljdsmyndighetens egna program oberoende av om den unga personen får missbrukarvård inom välfärdsområdet. Planen för strafftiden kan också vid behov uppdateras. Om det inte finns någon tillgänglig vårdplats för missbrukarvård när straffet inleds kan tjänsten läggas till i planen för strafftiden vid en senare tidpunkt då en plats blir tillgänglig.

Ungdomsstraff avtjänas i regel i några timmar per vecka. För avtjänande av påföljden kan därför i princip godkännas vård eller tjänster inom öppenvården. Sådana arrangemang är i och för sig i princip möjliga redan med stöd av den gällande lagen. En särskild hänvisning i lagen kan leda till en ökad användning av denna verksamhetsform för att förebygga återfall i brott, lindra missbruksproblem och främja avtjänandet av ungdomsstraffet. Under sammanställningen av påföljdsutredningen och verkställigheten av ungdomsstraffet är det också möjligt att närmare kartlägga den unga personens eventuella missbruks- och beroendeproblem samt behov av tjänster och vård. Den unga kan också motiveras att under strafftiden inleda vård- eller stödinsatser som kan ingå i planen för strafftiden, så att deltagande i missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster räknas till godo i påföljden.

Förutsättningarna för vård och tjänster samt deras genomförandesätt fastställs med stöd av bland annat bestämmelserna i socialvårdslagen eller hälso- och sjukvårdslagen och i de lagar som gäller klientens eller patientens ställning och rättigheter. I propositionen avses med missbrukar- och beroendevård i regel sådan missbrukar- och beroendevård som avses i hälso- och sjukvårdslagen (1326/2010) för vilken behovet av vård bedöms i välfärdsområdena enligt de grunder som anges i 6 kap. i samma lag. Till den särskilda servicen inom arbetet med missbruk och beroende som avses i propositionen hör i sin tur åtminstone sådan social handledning, social rehabilitering, boendeservice och dagcenterverksamhet som avses i socialvårdslagen. Bestämmelser om bedömning av servicebehovet i fråga om socialvård finns i socialvårdslagen (1301/2014), i synnerhet i dess 36 §. Den föreslagna vården eller tjänsten kan genomföras som en del av straffet, om den dömde har rätt till den och om vården eller tjänsten annars finns tillgänglig för den dömde under verkställigheten.

Brottspåföljdsmyndigheten kan i planen för strafftiden som en del av ungdomsstraffets verksamhet också fastställa någon motsvarande tjänst inom missbrukarvården som tillhandahålls exempelvis av en organisation som tillhandahåller tjänster inom missbrukarvården.

Brottspåföljdsmyndigheten har med stöd av lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten (1301/2021) rätt att få uppgifter om huruvida den vård eller tjänst som ingår i påföljden har genomförts.

Till statsrådets förordning om verkställighet av samhällspåföljder, som utfärdats med stöd av lagen om verkställighet av samhällspåföljder, fogas behövliga bestämmelser om missbrukar- och beroendevård och missbrukar- och beroendetjänster som en del av ungdomsstraff.

Paragrafens 4 mom. ska till sitt innehåll motsvara det gällande 2 mom. Till bestämmelsen fogas dock den dömdes centrala skyldighet att delta i möten och annan verksamhet som anges i planen för strafftiden.

Enligt 5 mom. kan de övervakarmöten och de sammankomster som ingår i verkställigheten av ungdomsstraffet minskas när två tredjedelar av ungdomsstraffet har avtjänats, dock minst fyra månader, och det har blivit uppenbart att den dömdes levnadsförhållanden har stabiliserats och det inte längre finns en uppenbar risk för att den dömden gör sig skyldig till brott. De sammankomster som hör till verkställigheten kan dock ökas efter minskningen, om främjandet av den dömdes sociala anpassning eller förebyggandet av nya brott kräver det.

Momentet uttrycker att stöd- och kontrollåtgärderna inom ungdomsstraffet är intensiva särskilt i straffets inledande skede. Det visar också tydligt för den unga att man har ingripit i situationen, men lyfter samtidigt klarare än tidigare fram att hon eller han själv kan påverka hur de egna ärendena framskrider under verkställigheten. Om de åtgärder som genomförs och sätts i gång i början av verkställigheten ger positiva resultat och den ungas livssituation som helhet förbättras, kan det intensiva övervakande greppet i slutskedet övergå till en uppföljning där mötena hålls mer sällan. I det gällande 2 mom. har det också för närvarande varit möjligt att variera antalet timmar per vecka under påföljden på det sätt som verkställigheten förutsätter. Syftet med den nu föreslagna regleringen är inte att ändra detta innehåll i den gällande lagen, utan att säkerställa att straffet verkställs på ett sätt som beaktar den dömdes behov och omständigheter samt de krav som samhällssäkerheten ställer. Avsikten är inte att ändra den möjlighet som den gällande lagen ger att variera antalet timmar per vecka. Avsikten är att övervakningsmötena och övrigt innehåll i påföljden ska kunna lättas avsevärt när två tredjedelar av ungdomsstraffet har avtjänats, varvid möten varje vecka inte nödvändigtvis behövs. Samtidigt ökas den dömdes möjlighet att genom sitt eget agerande påverka hur påföljdens innehåll utformas under verkställigheten. Syftet med ändringen är också att öka flexibiliteten i ungdomsstraffet, i synnerhet i fråga om långa ungdomsstraff.

69 §. Närmare bestämmelser. I paragrafen föreskrivs att närmare bestämmelser om de platser för utförande av arbete som hänför sig till orientering i arbetslivet och orientering i arbete utfärdas genom förordning.

Det föreslås att paragrafen ändras så att det till den fogas ett omnämmande av att närmare bestämmelser utfärdas om de åtgärder för förberedelse och genomförande som krävs för den missbrukar- och beroendevård eller de missbrukar- och beroendetjänster som avses i 64 § 3 mom. Ett motsvarande bemyndigande att utfärda förordning finns i 40 § vad gäller samhällstjänst och i 63 § vad gäller villkorlig övervakning av personer över 21 år.

83 §. Beaktande av en avtjänad samhällspåföljd vid mätningen av fängelsestraff. I paragrafen föreskrivs om förhållandet mellan förvandlingen av ungdomsstraff och vissa andra påföljder till ett annat straff i situationer där en person som dömts till en samhällspåföljd döms till ett nytt ovillkorligt fängelsestraff under verkställigheten av samhällspåföljden. När den som har dömts till samhällstjänst, övervakningsstraff eller ungdomsstraff döms till ett nytt straff i den situation som avses i 82 § 2 mom. i lagen, iaktas enligt den gällande paragrafen samma förvandlingsförhållande mellan fängelsestraffet och samhällspåföljden som iaktogs när samhällspåföljden fastställdes. Vid förvandlingen av övervakningsstraff motsvarar en del av en dag en dag fängelse. Vid förvandlingen används det beräkningsätt som är fördelaktigast för den dömden.

Ungdomsstraffet har i den gällande bestämmelsen jämförts med samhällstjänst och övervakningsstraff. Ungdomsstraff påförs inte i stället för ovillkorligt fängelse och i domslutet

antecknas inte förvandlingsförhållandet mellan fängelse och ungdomsstraff, till skillnad från vad som gäller för samhällstjänst och övervakningsstraff. Innehållet i bestämmelsen föreslås därför ändras så att omnämmandet av ungdomsstraff stryks ur paragrafens första mening. Dessutom föreslås det att det till paragrafen fogas en mening om att 68 § tillämpas vid förvandling av ungdomsstraff. Enligt den bestämmelse som det hänvisas till anses två ungdomsstraffdagar motsvara en dag ovillkorligt fängelse, om det inte med beaktande av innehållet i den del av straffet som redan avtjänats finns särskilda skäl att avvika från detta.

8 Bestämmelser på lägre nivå än lag

Närmare bestämmelser om de åtgärder för förberedelse och genomförande som krävs för den missbrukar- och beroendevård och de missbrukar- och beroendetjänster som det föreslås att det ska föreskrivas om i 64 § 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder utfärdas genom förordning av statsrådet. Ett utkast till förordningsbestämmelsen i fråga finns som bilaga till denna proposition.

9 Ikraftträdande

Det föreslås att lagarna träder i kraft den 1 januari 2027. På grund av de åtgärder som krävs för verkställigheten av lagarna kan lagarna träda i kraft tidigast sex månader efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

10 Verkställighet och uppföljning

Utbildningen av dem som behandlar brottmål som gäller unga personer har en viktig betydelse för förståelsen av regleringens syfte och innehåll. Utbildningsbehoven gäller särskilt personalen vid Brottspåföljdsmyndigheten, åklagarväsendet och domstolsväsendet vid den tidpunkt då lagarna träder i kraft.

Det är nödvändigt att följa upp antalet utdömda ungdomsstraff och antalet ungdomsstraff som är under verkställighet för att utreda huruvida ändringarna leder till de uppskattade kvantitativa konsekvenserna.

Det ska följas upp hur missbrukarvården fungerar som en del av ungdomsstraffet. Om den på basis av uppföljningen verkar nödvändig och möjlig, kan det vara motiverat att försöka höja timantalet inom missbrukarvården. På motsvarande sätt ska den regionala enhetligheten i fråga om tillgången till missbrukartjänster följas upp och, om avsevärda problem framkommer, åtgärder för att öka tillgången tas upp.

11 Förhållande till andra propositioner

11.1 Samband med andra propositioner

Riksdagen behandlar för närvarande regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av barnskyddslagen och till lagar som har samband med den (RP 149/2025 rd), där det föreslås en ny form av vård utom hemmet enligt barnskyddslagen (rehabilitering på slutna institution), i regel för att bryta brottsspiralen hos barn som fyllt 12 år. Vid justitieministeriet pågår också ett fortsatt projekt för översyn av fängelselagen (ÖM085:00/2024). Avsikten är att behandla frågor som gäller samordningen av fängelselagen och barnskyddslagen.

11.2 Förhållandet till budgetpropositionen

De anslagsbehov som propositionen bedöms medföra enligt avsnittet om ekonomiska konsekvenser finansieras med anslag enligt statsbudgeten och rambesluten för statsfinanserna. För behoven av tilläggsresurser har det anvisats tilläggsfinansiering ur en ramreservering på 12 miljoner euro för skärpning av straff (kriminalpolitik) i planen för de offentliga finanserna för 2026–2029.

12 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

De föreslagna ändringarna i bestämmelserna om ungdomsstraff grundar sig i väsentlig grad på den gällande regleringen om ungdomsstraff. I fråga om den verksamhet, vård och service som ska ingå i påföljden föreslås bestämmelserna vara liknande som i fråga om samhällstjänst och övervakningsstraff. De föreslagna myndighetsbefogenheterna och den behandling av uppgifter och det informationsutbyte som hänför sig till dem grundar sig på de gällande bestämmelserna om behandling av och utbyte av uppgifter. Det väsentliga med tanke på grundlagen och lagstiftningsordningen är således den bedömning som tidigare gjorts av ungdomsstraffet och andra samhällspåföljder. Den föreslagna regleringen är av betydelse särskilt med tanke på grundlagens 6 § om jämlikhet, 7 § som tryggar personlig frihet och integritet, 8 § som gäller den straffrättsliga legalitetsprincipen och 10 § som gäller skydd för privatlivet.

Enligt 8 § i grundlagen, som gäller den straffrättsliga legalitetsprincipen, får ingen betraktas som skyldig till ett brott eller dömas till straff på grund av en handling som inte enligt lag var straffbar när den utfördes. För brott får inte dömas till strängare straff än vad som var föreskrivet i lag när gärningen begicks. Legalitetsprincipen förutsätter att brott och påföljderna för dem anges exakt i lag. Straffpåföljdens stränghet måste dessutom stå i rätt proportion till gärningens klanderbarhet, och straffsystemet måste genomgående uppfylla proportionalitetskravet. (t.ex. GrUU 21/2005 s.4–5 och GrUU 34/2004 rd, s. 2/I, GrUU 30/2010 rd, s. 4, GrUU 7/2010 rd, s. 4 GrUU 40/2002 rd s. 7 och GrUU 31/2002 rd, s. 2 och de utlåtanden som nämns i dem).

Ungdomsstraffet stiftades ursprungligen som en försökslag. Förlängningen av giltighetstiden för försökslagen om ungdomsstraff gjordes med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 59/2001 rd). Grundlagsutskottet fäste då uppmärksamhet vid att på grund av försökets geografiska avgränsningar kan en liknande gärning på grund av gärningsmannens ålder leda till olika påföljder i olika delar av landet, och grundlagsutskottet förutsatte att regleringen om ungdomsstraff ska utsträckas till att gälla hela landet. Utskottet konstaterade också att det är ytterst vanligt att unga personer ges specialbehandling i straffrättslig reglering. Eftersom det i detta fall var fråga om syftet att förebygga återfall i brott och främja gärningsmannens sociala anpassning, fanns det med tanke på grundlagen ett godtagbart skäl för särbehandling på grund av ålder i försöksverksamheten med ungdomsstraff.

Den permanenta lagen om ungdomsstraff, som trädde i kraft 2005, stiftades med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 34/2004 rd). I samband med stiftandet av ungdomsstraff fäste grundlagsutskottet uppmärksamhet vid att regleringen ska vara noggrant avgränsad i förhållande till myndighetens prövningsrätt när det gäller att i det enskilda fallet bestämma hur straffet ska se ut. Den alltför öppna regleringen ansågs vara problematisk med tanke på en jämlik behandling av dem som döms till straff. Då krävdes det att regleringen ska preciseras så att av lagen framgår det minsta och det högsta antalet veckotimmar som kan gå åt till sådana uppgifter, program och orienteringsperioder som avses i lagen.

Ungdomsstraffet föreslås fortfarande gälla dem som begått brottet i åldern 15–17 år och detta är i princip inte problematiskt i konstitutionellt hänseende. Enligt propositionen ska

ungdomsstraff i fortsättningen kunna dömas ut på basis av faktorer som hänför sig till brottets klandervärdhet när brottets allvar, gärningsmannens skuld eller gärningsmannens tidigare brottslighet talar för att ungdomsstraff ska dömas ut och enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff. Domstolen ska bestämma straffet och prövningen ska utföras i enlighet med de gällande bestämmelser i strafflagen som ska tillämpas vid bestämmande av straff. Syftet med ändringen är att de gärningar för vilka det för närvarande kan dömas ut villkorligt fängelsestraff ska omfattas av ungdomsstraffet, men att gärningens klandervärdhet ska förutsätta en mer kännbar och verkningfull påföljd. Å andra sidan har redan de gällande bestämmelserna gjort det möjligt att döma ut ungdomsstraff i en klart större utsträckning än vad faktisk tillämpningspraxis varit. Syftet med regleringen är dock också att öka användningen av påföljden, som omfattar stöd för främjande av social anpassning och förebyggande av nya brott, som en allmän påföljd för dem som begått ett brott före 18 års ålder så, att de befintliga stödåtgärderna inom påföljdssystemet i fortsättningen ska kunna riktas på ett mer enhetligt sätt till unga som begått brott vid 15–17 års ålder. Målet är att förebygga återfall i brott bland unga. Med tanke på grundlagen ska det även i fortsättningen finnas en godtagbar grund för särbehandling på grund av ålder.

Enligt förslaget i denna proposition ska ungdomsstraffets längd förlängas från ett år till två år. Genom ändringen skärps påföljdssystemet för dem som begått ett brott i åldern 15–17 år. Ungdomsstraff har redan vid tidpunkten för stiftandet av den ordinarie lagen i princip varit en mer förpliktande påföljd än villkorligt fängelse, och som stödform har den varit mer ingripande än den övervakning som utdöms vid sidan av villkorligt fängelse. Ungdomsstraffet är dock i princip en mindre kännbar påföljd än ovillkorligt fängelse och de påföljder som påförs i stället för ovillkorligt fängelse. De föreslagna ändringarna gör inte ungdomsstraffet så strängt att det skulle stå i klart missförhållande till hur klandervärda de gärningar som utgör målgruppen för straffet är, eller till påföljdssystemet i sin helhet. Syftet med ungdomsstraffet är att i tillräckligt god tid ingripa i brott som begåtts i åldern 15–17 år och som är allvarigare än ringa, och att förebygga återfallsbrottslighet. Syftet med regleringen är att öka användningen av påföljden som är avsedd för främjande av social anpassning och förebyggande av nya brott som en allmän påföljd för dem som har begått ett brott före 18 års ålder. Den föreslagna regleringen är på ovannämnda grunder bedömda som en helhet förenliga med proportionalitetsprincipen och grundar sig på ett vägande samhälleligt behov särskilt med beaktande av den senaste tidens utveckling av ungdomsbrottsligheten (se avsnitt 3.2.1).

Den föreslagna missbrukar- och beroendevården eller missbrukar- och beroendeservicen är av samma typ som det element av vård eller rehabilitering som för närvarande kan hänföra sig till vissa andra samhällspåföljder som en del av påföljden. Öppen vård kan ingå både i samhällstjänst som döms ut i stället för ovillkorligt fängelse och i samhällstjänst som döms ut som tilläggsåtgärd i samband med villkorligt fängelse. Vård och rehabilitering kan också ingå i övervakning som döms ut som tilläggsåtgärd för villkorligt fängelse för personer över 21 år. Motsvarande innehåll har i princip inte ansetts vara problematiska. Vid behandlingen av ovannämnda bestämmelser har det inte ansetts finnas behov av grundlagsutskottets bedömning. De aspekter gällande de grundläggande fri- och rättigheterna och lagstiftningsordningen som anknyter till denna möjlighet i den gällande lagstiftningen kan också tillämpas på det ungdomsstraff som nu föreslås.

I regel ska missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster genomföras där sådana tjänster erbjuds i samhället i allmänhet. Med den föreslagna ändringen skapas ingen särskild rätt till vård eller tjänster. Regleringen är således inte problematisk med tanke på den jämlikhet som tryggas i grundlagen.

Inkludering av missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster som en del av påföljden förutsätter samtycke av den dömda, och samtycket kan också återkallas. Eftersom vården med den misstänktes samtycke har inkluderats i påföljden, kan det att man uteblir från vård eller service utgöra ett brott mot villkoren för påföljden. Avbrytande av missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendeservice ska dock inte leda till att verkställigheten av ungdomsstraffet avbryts. Samtycket ska endast gälla det om vården eller tjänsten kan ingå i påföljden. Propositionen blir således inte till dessa delar problematisk eller motstridig i förhållande till de bestämmelser om en persons självbestämmanderätt eller begränsning av den som ligger till grund för vården och som i sin tur har ett nära samband med den personliga friheten och integriteten enligt 7 § i grundlagen.

Bedömningar av bestämmelser om myndigheters rätt att trots sekretessbestämmelserna få och lämna ut uppgifter görs i allmänhet med avseende på skyddet för privatlivet och personuppgifter, om vilket det föreskrivs i 10 § 1 mom. i grundlagen. Bestämmelser om Brottspåföljdsmyndighetens rätt att få uppgifter och behandling av personuppgifter finns i lagen om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten. Lagen trädde i kraft 2022 med grundlagsutskottets medverkan (GrUU 27/2021 rd). Bestämmelser om behandlingen av kunduppgifter inom social- och hälsovården finns i lagen om behandling av kunduppgifter inom social- och hälsovården.

Utredning av unga brottsmisstänkta situation och verkställighet av ungdomsstraff, till den del som i påföljden inkluderas verksamhet som bedrivs av en aktör utanför Brottspåföljdsmyndigheten, förutsätter samarbete mellan olika aktörer. Syftet med de bestämmelser om samarbete och styrning som gäller myndigheterna under den tid som påföljdsutredningen pågår är inte att utvidga Brottspåföljdsmyndighetens, hälso- och sjukvårdsmyndighetens eller socialvårdsmyndighetens rättigheter när det gäller användningen av personuppgifter. Verkställigheten av ungdomsstraff förutsätter dock att den som övervakar påföljden vid Brottspåföljdsmyndigheten kan konstatera att planen för strafftiden har följts också när det gäller deltagande i vård eller service. Därför ska övervakaren ha möjlighet att få veta om den som dömts till ungdomsstraff på avtalat sätt har deltagit i vården eller servicen. Bestämmelser om sådan rätt att få uppgifter finns redan för närvarande i 16 § om behandling av personuppgifter vid Brottspåföljdsmyndigheten. Regleringen är inte problematisk med tanke på 10 § i grundlagen, som gäller skydd för privatlivet.

När det gäller uppluckrandet av övervakningen av ungdomsstraff är det fråga om mer enhetliga och exakta bestämmelser än tidigare om den flexibilitet som behövs för verkställigheten av ungdomsstraff. Påföljdens längd och innehåll bestäms dock fortfarande av domstolen, eftersom planen för strafftiden ska stå till domstolens förfogande vid påförandet av påföljden. Regleringen är tillräckligt noggrant avgränsad i förhållande till Brottspåföljdsmyndighetens prövningsrätt när det gäller att fastställa straffets innehåll i enskilda fall och således förenlig med legalitetsprincipen i 8 § i grundlagen. Brottspåföljdsmyndigheten kan också på framställning av övervakaren avsluta övervakningen av den som dömts till villkorligt fängelse efter att övervakningstiden har fortgått i minst sex månader, om det har blivit uppenbart att fortsatt övervakning inte är behövlig (60 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder).

Tillägget om bemyndigande att utfärda förordning i 69 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder är förenlig med de förutsättningar som anges i 80 § i grundlagen.

Enligt regeringens uppfattning kan lagförslagen godkännas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om ändring av 6 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 6 kap. 10 a §, sådan den lyder i lag 401/2015, samt
fogas till 6 kap. 2 §, sådan den lyder i lag 800/2017, ett nytt 2 mom. och till 9 §, sådan den
lyder i lagarna 515/2003 och 401/2015, ett nytt 3 mom. som följer:

6 kap.

Om bestämmande av straff

2 §

Straffskala och avvikelser från den

Utöver vad som i 1 mom. bestäms om iakttagande av straffskalan får till ungdomsstraff dömas
så som anges i 10 a §.

9 §

Valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse

När straff döms ut för ett brott som någon har begått innan han eller hon fyllde 18 år ska det
dessutom prövas om ungdomsstraff är tillämpligt i enlighet med 10 a §.

10 a §

Ungdomsstraff

Om böter är ett otillräckligt straff och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff
döms ut, ska den som har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år dömas till
ungdomsstraff på minst fyra månader och högst två år, om

1) villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja
gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott,
eller

2) brottets allvar, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet eller gärningsmannens
tidigare brottslighet talar för att ungdomsstraff ska dömas ut och om enbart villkorligt fängelse
inte kan anses vara ett tillräckligt straff.

Om flera brott behandlas samtidigt i domstolen, kan under de förutsättningar som anges i 1
mom. ungdomsstraff dömas ut för brotten även om gärningsmannen har begått endast en del av
dem innan han eller hon fyllde 18 år.

När ungdomsstraff döms ut är tidsenheterna år och månader.

Bestämmelser om innehållet i och *verkställigheten* av ungdomsstraff finns i *lagen om verkställighet av samhällspåföljder*.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På brott som har begåtts före ikraftträdandet av denna lag och på verkställigheten av straff som följer av ett sådant brott tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) 5 § och 8 § 1 mom. samt
fogas till lagen nya 5 a, 5 b och 5 c § som följer:

5 §

Sammanställning av påföljdsutredning

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för sammanställningen av en påföljdsutredning.

Brottspåföljdsmyndigheten ska inom 30 dygn från åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. Brottspåföljdsmyndigheten ska bedöma behovet av övervakning och stöd för ett liv utan brottslighet för den unge brottsmisstänkte samt omfattningen av detta behov. När det gäller en person som misstänks ha begått ett brott före 18 års ålder ska Brottspåföljdsmyndigheten i sin bedömning fästa särskild uppmärksamhet vid hur den övervakning och de åtgärder som stöder ett liv utan brottslighet som ingår i de olika påföljdsalternativen kan svara mot den ungas eventuella behov av övervakning och stöd. För detta ska Brottspåföljdsmyndigheten i samarbete med social- och hälsovårdsmyndigheterna skaffa fram och sammanställa information om personens levnadsförhållanden, i synnerhet om rusmedelsmissbruk, missbrukar- och beroendevård och användning av missbrukar- och beroendetjänster, mentala hälsa och mentalvård och användning av mentalvårdstjänster, behov av övriga tjänster och stödåtgärder och om andra omständigheter som väsentligt hör samman med hans eller hennes sociala situation. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den misstänktes sociala situation som behövs för påföljdsutredningen även från andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer.

I påföljdsutredningen ska det utredas om den person som misstänks ha begått ett brott före 18 års ålder samtycker till att det i ungdomsstraffet vid behov inkluderas sådan missbrukar- och beroendevård eller sådana missbrukar- och beroendetjänster som avses i 64 § 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015).

Den brottsmisstänkte ska i samband med sammanställandet av utredningen informeras om det huvudsakliga innehållet i den övervakning och övriga verksamhet som eventuellt ska ingå i

påföljden, om villkoren och om påföljderna av överträdelse av villkoren samt om betydelsen av att villkoren iakttas.

Om en ung person misstänks ha begått brott både före och efter att ha uppnått 21 års ålder, ska en påföljdsutredning göras. En påföljdsutredning görs dock inte, om merparten av de brott som undersöks eller huvudbrottet har begåtts efter att den brottsmisstänkte har fyllt 21 år eller om det är uppenbart onödigt att göra en påföljdsutredning.

5 a §

Innehållet i påföljdsutredningen

Brottspåföljdsmyndigheten ska utifrån sin bedömning sammanställa en skriftlig påföljdsutredning som även innehåller väsentlig information om den unge brottsmisstänktes sociala situation, eventuella uppgifter om den unge brottsmisstänktes deltagande i verksamhet som förbättrar förutsättningarna för ett liv utan brottslighet och vid behov den plan för strafftiden som avses i 11 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Påföljdsutredningen ska också innehålla sådana andra utredningar eller utlåtanden med anledning av brott som åklagaren har begärt för utdömande av en samhällspåföljd.

5 b §

Hänvisning till stödåtgärder och tjänster samt samarbete

I samband med sammanställandet av en påföljdsutredning ska Brottspåföljdsmyndigheten, vid behov i samarbete med de myndigheter som ansvarar för socialvården och andra tjänster som är väsentliga med tanke på ärendet, utan dröjsmål hänvisa den brottsmisstänkte till behövliga stödåtgärder och tjänster.

5 c §

Ändringar

Om det efter att påföljdsutredningen har sammanställts sker en sådan förändring i den brottsmisstänktes situation som inverkar på påföljdsutredningens innehåll, ska Brottspåföljdsmyndigheten göra de ändringar i utredningen som förändringen förutsätter.

8 §

Behandling av påföljdsutredningen i domstol

Då ett ärende som gäller en ungs brott blir anhängigt vid domstol ska domstolen vid behov försäkra sig om att en uppdaterad påföljdsutredning står till förfogande vid domstolsbehandlingen.

Denna lag träder i kraft den

20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av samhällspåföljder

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015) 64, 69 och 83 § som följer:

64 §

Innebörd och längd

Ungdomsstraff är en påföljd på minst fyra månader och högst två år som ådöms den som var 15–17 år när han eller hon begick brottet. Ungdomsstraffet innefattar övervakarmöten mellan Brottspåföljdsmyndighetens övervakare eller biträdande övervakare och den dömda och därmed förenade uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och ett liv utan brottslighet och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa.

Ungdomsstraffet omfattar även av Brottspåföljdsmyndigheten ordnad eller godkänd verksamhet som främjar den sociala handlingsförmågan och ett liv utan brottslighet samt av myndigheten ordnad eller godkänd orientering i arbetslivet och orientering i arbete samt hänvisning till studier och utbildning.

Ungdomsstraffet kan dessutom med den dömdes samtycke omfatta högst 30 timmars deltagande i missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster på ett sätt som Brottspåföljdsmyndigheten godkänner.

Den dömda är skyldig att delta i möten och annan verksamhet enligt planen för strafftiden. De sammankomster som hör till verkställigheten av ungdomsstraffet och i vilka den som avtjänar straffet är skyldig att delta får omfatta högst åtta timmar per vecka. Antalet timmar per vecka kan variera i enlighet med vad verkställigheten kräver.

När två tredjedelar av ungdomsstraffet har avtjänats, men dock minst fyra månader, och det har blivit uppenbart att den dömdes levnadsförhållanden har stabiliserats och det inte längre finns någon betydande risk för att den dömda gör sig skyldig till brott, kan de övervakarmöten och sammankomster som ingår i verkställigheten av ungdomsstraffet minska. De sammankomster som hör till verkställigheten kan dock öka efter minskningen, om främjandet av den dömdes sociala anpassning eller förebyggandet av nya brott kräver det.

69 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om de platser för utförande av arbete som hänförs till den orientering i arbetslivet och orientering i arbete som avses i 64 § 2 mom. samt de åtgärder för förberedelse och genomförande som krävs för den missbrukar- och beroendevård och de missbrukar- och beroendetjänster som avses i 64 § 3 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet.

83 §

Beaktande av en avtjänad samhällspåföljd vid mätningen av fängelsestraff

Om den som har dömts till samhällstjänst eller övervakningsstraff döms till ett nytt straff i den situation som avses i 82 §, iaktas samma förvandlingsförhållande mellan fängelsestraffet och samhällspåföljden som iaktogs när samhällspåföljden fastställdes. Vid förvandlingen av övervakningsstraff motsvarar en del av en dag en dag fängelse. Vid förvandling av ungdomsstraff tillämpas 68 §. Vid förvandlingen används det beräknings sätt som är fördelaktigast för den dömd.

Denna lag träder i kraft den 20 . _____

Helsingfors den 19 februari 2026

Statsminister

Petteri Orpo

Justitieminister Leena Meri

1.

Lag

om ändring av 6 kap. i strafflagen

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen (39/1889) 6 kap. 10 a §, sådan den lyder i lag 401/2015, samt
fogas till 6 kap. 2 §, sådan den lyder i lag 800/2017, ett nytt 2 mom. och till 9 §, sådan den
lyder i lagarna 515/2003 och 401/2015, ett nytt 3 mom. som följer:

Gällande lydelse

6 kap.

Om bestämmande av straff

2 §

Straffskala och avvikelser från den

(ny 2 mom)

9 §

*Valet mellan villkorligt och ovillkorligt
fängelse*

(ny 3 mom)

10 a §

Ungdomsstraff

Den som har begått ett brott innan han eller
hon har fyllt 18 år ska dömas till
ungdomsstraff, om

Föreslagen lydelse

6 kap.

Om bestämmande av straff

2 §

Straffskala och avvikelser från den

Utöver vad som i 1 mom. bestäms om
iakttagande av straffskalan får till
ungdomsstraff dömas så som anges i 10 a §.

9 §

*Valet mellan villkorligt och ovillkorligt
fängelse*

När straff döms ut för ett brott som någon
har begått innan han eller hon fyllde 18 år ska
det dessutom prövas om ungdomsstraff är
tillämpligt i enlighet med 10 a §.

10 a §

Ungdomsstraff

*Om böter är ett otillräckligt straff och
vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt
fängelsestraff döms ut, ska den som har begått
ett brott innan han eller hon har fyllt 18 år*

Gällande lydelse

1) böter är ett otillräckligt straff med hänsyn till hur allvarligt brottet är, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet och gärningsmannens tidigare brott och vägande skäl inte kräver att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut, och

2) villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott.

Om flera brott behandlas samtidigt i domstolen, kan under de förutsättningar som anges i 1 mom. ungdomsstraff dömas ut för brotten även om gärningsmannen har begått endast en del av dem innan han eller hon fyllde 18 år.

Bestämmelser om ungdomsstraffets *längd* och vad straffet innefattar finns i 64 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder.

Föreslagen lydelse

dömas till ungdomsstraff *på minst fyra månader och högst två år*, om

1) villkorligt fängelse förenat med övervakning inte anses tillräckligt för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället eller för att förhindra återfall i brott, eller

2) brottets allvar, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet *eller* gärningsmannens tidigare brottslighet talar för att ungdomsstraff ska dömas ut *och om enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff*.

Om flera brott behandlas samtidigt i domstolen, kan under de förutsättningar som anges i 1 mom. ungdomsstraff dömas ut för brotten även om gärningsmannen har begått endast en del av dem innan han eller hon fyllde 18 år.

När ungdomsstraff döms ut är tidsenheterna år och månader.

Bestämmelser om innehållet i och *verkställigheten* av ungdomsstraff finns i *lagen* om verkställighet av samhällspåföljder.

Denna lag träder i kraft den 20 .

På brott som har begåtts före ikraftträdandet av denna lag och på verkställigheten av straff som följer av ett sådant brott tillämpas de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation (633/2010) 5 § och 8 § 1 mom. samt

fogas till lagen nya 5 a, 5 b och 5 c § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

5 §

Sammanställning av påföljdsutredning

Sammanställning av påföljdsutredning

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för sammanställningen av en påföljdsutredning.

Brottspåföljdsmyndigheten ska inom 30 dygn från åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. För detta ska Brottspåföljdsmyndigheten i samarbete med *socialmyndigheten* skaffa fram och sammanställa information om personens levnadsförhållanden, särskilt rusmedelsmissbruk, *missbrukarrehabilitering*, mentala hälsa, användning av mentalvårdstjänster, behov av övriga tjänster och stödåtgärder och om andra omständigheter som väsentligt hör samman med hans eller hennes sociala situation. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den misstänktes sociala situation som behövs för påföljdsutredningen även från andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer.

Brottspåföljdsmyndigheten svarar för sammanställningen av en påföljdsutredning.

Brottspåföljdsmyndigheten ska inom 30 dygn från åklagarens begäran utifrån tillgängliga uppgifter göra en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. *Brottspåföljdsmyndigheten ska bedöma behovet av övervakning och stöd för ett liv utan brottslighet för den unge brottsmisstänkte samt omfattningen av detta behov. När det gäller en person som misstänks ha begått ett brott före 18 års ålder ska Brottspåföljdsmyndigheten i sin bedömning fästa särskild uppmärksamhet vid hur den övervakning och de åtgärder som stöder ett liv utan brottslighet som ingår i de olika påföljdsalternativen kan svara mot den ungas eventuella behov av övervakning och stöd.* För detta ska Brottspåföljdsmyndigheten i samarbete med social- och *hälsovårdsmyndigheterna* skaffa fram och sammanställa information om personens levnadsförhållanden, i synnerhet om rusmedelsmissbruk, *missbrukar- och beroendevård och användning av missbrukar- och beroendetjänster*, mentala hälsa och *mentalvård och användning av mentalvårdstjänster*, behov av övriga tjänster och stödåtgärder och om andra omständigheter som väsentligt hör samman med hans eller hennes sociala situation. Brottspåföljdsmyndigheten ska skaffa de uppgifter om den misstänktes sociala situation som behövs för påföljdsutredningen även från andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer.

Utifrån sin bedömning ska Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en

Gällande lydelse

skriftlig påföljdsutredning som även innehåller väsentlig information om den unge brottsmisstänktes sociala situation. Påföljdsutredningen ska också innehålla sådana andra utredningar eller utlåtanden med anledning av brott som åklagaren har begärt för utdömmande av en samhällspåföljd.

Om en ung person misstänks ha begått brott både före och efter att ha uppnått 21 års ålder, ska en påföljdsutredning göras. En påföljdsutredning görs dock inte, om merparten av de brott som undersöks eller huvudbrottet har begåtts efter att den brottsmisstänkte har fyllt 21 år eller om det är uppenbart onödigt att göra en påföljdsutredning.

(ny 5 a, 5 b och 5 c ny)

Föreslagen lydelse

I påföljdsutredningen ska det utredas om den person som misstänks ha begått ett brott före 18 års ålder samtycker till att det i ungdomsstraffet vid behov inkluderas sådan missbrukar- och beroendevård eller sådana missbrukar- och beroendetjänster som avses i 64 § 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015).

Den brottsmisstänkte ska i samband med sammanställandet av utredningen informeras om det huvudsakliga innehållet i den övervakning och övriga verksamhet som eventuellt ska ingå i påföljden, om villkoren och om påföljderna av överträdelse av villkoren samt om betydelsen av att villkoren iakttas.

Om en ung person misstänks ha begått brott både före och efter att ha uppnått 21 års ålder, ska en påföljdsutredning göras. En påföljdsutredning görs dock inte, om merparten av de brott som undersöks eller huvudbrottet har begåtts efter att den brottsmisstänkte har fyllt 21 år eller om det är uppenbart onödigt att göra en påföljdsutredning.

5 a §

Innehållet i påföljdsutredningen

Brottspåföljdsmyndigheten ska utifrån sin bedömning sammanställa en skriftlig påföljdsutredning som även innehåller väsentlig information om den unge brottsmisstänktes sociala situation, eventuella uppgifter om den unge brottsmisstänktes deltagande i verksamhet som förbättrar förutsättningarna för ett liv utan brottslighet och vid behov den plan för strafftiden som avses i 11 § i lagen om verkställighet av samhällspåföljder. Påföljdsutredningen ska också innehålla sådana andra utredningar

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

eller utlåtan den med anledning av brott som åklagaren har begärt för utdömande av en samhällspåföljd.

5 b §

Hänvisning till stödåtgärder och tjänster samt samarbete

I samband med sammanställandet av en påföljdsutredning ska Brottspåföljdsmyndigheten, vid behov i samarbete med de myndigheter som ansvarar för socialvården och andra tjänster som är väsentliga med tanke på ärendet, utan dröjsmål hänvisa den brottsmisstänkte till behövliga stödåtgärder och tjänster.

5 c §

Ändringar

Om det efter att påföljdsutredningen har sammanställts sker en sådan förändring i den brottsmisstänktes situation som inverkar på påföljdsutredningens innehåll, ska Brottspåföljdsmyndigheten göra de ändringar i utredningen som förändringen förutsätter.

8 §

Behandling av påföljdsutredningen i domstol

Då ett ärende som gäller en ung persons brott blir anhängigt vid domstol ska domstolen vid behov försäkra sig om att påföljdsutredningen står till förfogande vid domstolsbehandlingen.

8 §

Behandling av påföljdsutredningen i domstol

Då ett ärende som gäller en ung persons brott blir anhängigt vid domstol ska domstolen vid behov försäkra sig om att en uppdaterad påföljdsutredning står till förfogande vid domstolsbehandlingen.

Denna lag träder i kraft den 20 .

3.

Lag

om ändring av lagen om verkställighet av samhällspåföljder

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om verkställighet av samhällspåföljder (400/2015) 64, 69 och 83 § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

64 §

64 §

Innebörd och längd

Innebörd och längd

Ungdomsstraff är en påföljd på minst fyra månader och högst ett år som ådöms den som var 15–17 år när han eller hon begick brottet. Ungdomsstraffet innefattar övervakning och därmed förenade uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa. *Ungdomsstraffet omfattar även övervakad orientering i arbetslivet och i arbete, om inte detta anses uppenbart onödigt eller är synnerligen svårt att ordna.*

De sammankomster som hör till verkställigheten av ungdomsstraffet och i vilka den som avtjänar straffet är skyldig att delta får omfatta högst åtta timmar per vecka. Antalet timmar per vecka kan variera i enlighet med vad verkställigheten kräver.

Ungdomsstraff är en påföljd på minst fyra månader och högst *två* år som ådöms den som var 15–17 år när han eller hon begick brottet. Ungdomsstraffet innefattar *övervakarmöten mellan Brottspåföljdsmyndighetens övervakare eller biträdande övervakare och den dömda* och därmed förenade uppgifter och program som främjar den sociala handlingsförmågan *och ett liv utan brottslighet* och som särskilt är riktade till unga, samt stöd och handledning i samband med dessa.

Ungdomsstraffet omfattar även av Brottspåföljdsmyndigheten ordnad eller godkänd verksamhet som främjar den sociala handlingsförmågan och ett liv utan brottslighet samt av myndigheten ordnad eller godkänd orientering i arbetslivet och orientering i arbete samt hänvisning till studier och utbildning.

Ungdomsstraffet kan dessutom med den dömdes samtycke omfatta högst 30 timmars deltagande i missbrukar- och beroendevård eller missbrukar- och beroendetjänster på ett sätt som Brottspåföljdsmyndigheten godkänt.

Den dömda är skyldig att delta i möten och annan verksamhet enligt planen för strafftiden. De sammankomster som hör till verkställigheten av ungdomsstraffet och i vilka den som avtjänar straffet är skyldig att delta får omfatta högst åtta timmar per vecka.

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Antalet timmar per vecka kan variera i enlighet med vad verkställigheten kräver.

När två tredjedelar av ungdomsstraffet har avtjänats, men dock minst fyra månader, och det har blivit uppenbart att den dömdes levnadsförhållanden har stabiliserats och det inte längre finns någon betydande risk för att den dömden gör sig skyldig till brott, kan de övervakarmöten och sammankomster som ingår i verkställigheten av ungdomsstraffet minska. De sammankomster som hör till verkställigheten kan dock ökas efter minskningen, om främjandet av den dömdes sociala anpassning eller förebyggandet av nya brott kräver det.

69 §

69 §

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser

Närmare bestämmelser om platserna för orientering i arbetslivet och i arbete utfärdas genom förordning av statsrådet.

Närmare bestämmelser om de platser för utförande av arbete som hänför sig till den orientering i arbetslivet och orientering i arbete som avses i 64 § 2 mom. samt de åtgärder för förberedelse och genomförande som krävs för den missbrukar- och beroendevård och de missbrukar- och beroendetjänster som avses i 64 § 3 mom. utfärdas genom förordning av statsrådet.

83 §

83 §

Beaktande av en avtjänad samhällspåföljd vid mätningen av fängelsestraff

Beaktande av en avtjänad samhällspåföljd vid mätningen av fängelsestraff

När den som har dömts till samhällstjänst, övervakningsstraff eller *ungdomsstraff* döms till ett nytt straff i den situation som avses i 82 §, iaktas samma förvandlingsförhållande mellan fängelsestraffet och samhällspåföljden som iaktogs när samhällspåföljden fastställdes. Vid förvandlingen av övervakningsstraff motsvarar en del av en dag en dag fängelse. Vid förvandlingen används det beräkningssätt som är fördelaktigast för den dömden.

*Om den som har dömts till samhällstjänst eller övervakningsstraff döms till ett nytt straff i den situation som avses i 82 §, iaktas samma förvandlingsförhållande mellan fängelsestraffet och samhällspåföljden som iaktogs när samhällspåföljden fastställdes. Vid förvandlingen av övervakningsstraff motsvarar en del av en dag en dag fängelse. Vid förvandling av *ungdomsstraff* tillämpas 68 §. Vid förvandlingen används det beräkningssätt som är fördelaktigast för den dömden.*

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

Denna lag träder i kraft den
20 .

Statsrådets förordning

om ändring av statsrådets förordning om verkställighet av samhällspåföljder

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till statsrådets förordning om verkställighet av samhällspåföljder (551/2015) en ny 34 a § som följer:

9 kap.

Ungdomsstraff

34 a §

Åtgärder som krävs för förberedande och genomförande av missbrukar- och beroendevård och missbrukar- och beroendetjänster som tillhandahålls av en serviceproducent inom social- och hälsovården

När vård eller tjänster enligt 64 § 3 mom. i lagen om verkställighet av samhällspåföljder som ingår i ungdomsstraff förbereds och genomförs, ska den byrå för samhällspåföljder vid Brottsförmyndigheten som ansvarar för verkställigheten av påföljden se till att det i den handling som upprättas för förberedande och därefter för genomförande av vården eller tjänsten antecknas åtminstone följande uppgifter:

1. kontaktinformation för övervakaren, den biträdande övervakaren, den dömde och serviceproducentens ansvariga person,
2. syftet med kontakterna mellan övervakaren och serviceproducentens ansvariga person och hur kontakterna sker,
3. vårdens eller tjänstens mål och innehåll och tidsplanen för vården eller tjänsten samt hur den ska genomföras i praktiken,
4. stödåtgärder i samband med vården eller tjänsten,
5. uppgift om att den dömde gett sitt skriftliga samtycke till att resultatet av ett prov för att konstatera berusningstillstånd som tagits vid en enhet inom missbrukarvården får överlåtas till den byrå för samhällspåföljder vid Brottsförmyndigheten som ansvarar för verkställigheten,
6. uppgift om den dömdes lagstadgade skyldigheter och de skyldigheter som påförts den dömde med stöd av lag samt om övervakning av att skyldigheterna fullgörs och om anmälning av misstänkta överträdelser av skyldigheterna.

Åtgärderna enligt 1 mom. ska vidtas i samarbete med den dömde. Den dömde ska ges en kopia av den handling som avses i 1 mom.

I samarbete med social- och hälsovårdsmyndigheterna ska det sörjas för att de åtgärder som avses i 1 mom. stöder den service-, vård- eller rehabiliteringsplan eller motsvarande plan som eventuellt har utarbetats för den dömde.

Denna förordning träder i kraft den _____ 20 .